

ULDUZ

№08 (603)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ AVQUST 2019

BU SAYIMIZDA

3

Həyat ŞƏMİ
Öz dünyasını
sözlə yaradanlar

7

Ruzbeh
MƏMMƏD
özüylə söhbəti
və şeirləri

10

Arzu MURAD
Şəkildəki sual

qısa fikirlər
xəzinəsi

13

17

Emin PİRİ
Sənsizm

20

Lukino Viskonti
sənət

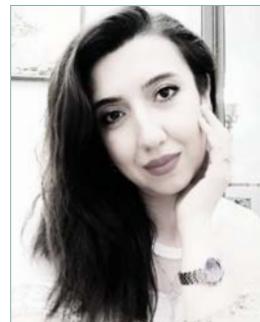
23

Ümid ABBAS
debüt

25

Nərgiz
MƏHƏRRƏMZADƏ
miniatür

27

Vaqif YUSİFLİ
tənqid

32

Dəniz PƏNAHOVA
Övladlarını boğub
öldürən ana...

35

Ruslan
DOST ƏLİ
Hasar

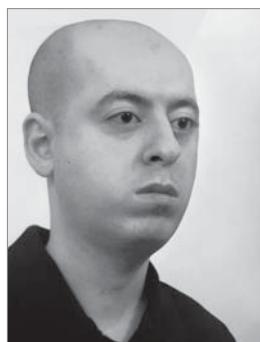
38

Elsevər
MƏSİM
şeir vaxtı

41

Simran QƏDIM
Adsız adam

tərcümə
saati

45

50

Namiq
HACIHEYDƏRLİ
araşdırma

52

Kəmalə
ABİYEVA
nəşr

56

Mənsur
HƏSƏNZADƏ
şeir vaxtı

58

Aydın TAĞIYEV
nəşr

61

Qədiməli ƏHMƏD
şeir vaxtı

62

Sabir RÜSTƏMOĞLU
tribuna

69

Əsmər HƏSƏNOVA
debüt

71

İbrahim İBRAHİMLİ
Küçələrin irreallığı

76

Ulucay AKİF
dərgidə kitab

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazarlar Birliyi və
«Ulduz» jurnalının kollektivi

Baş redaktor

Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti

Tərənə Vahid
(Baş redaktor müavini)

Həyat Şəmi

Elçin Mirzəbəyli

Xəyal Rza

Səhər Əhməd

Xanəmir

Rəsmiyyə Sabir

Elxan Yurdəoğlu

Nuranə Nur

Anar Amin

Elmar Vüqarlı

Ələmdar Cabbarlı

Qılman İman

Hafiz Hacxlalı

Nisəbəyim

Fərid Hüseyn

Məşhəti Musa

Elşən Əzim

Nargis

Seyfəddin Altayı
(Türkiyə)

Xaqani Qayıblı

(Estoniya)

Baloğlan Cəlil

(Başqırdıstan)

Saodat Muxammadova
(Özbəkistan)

Nilufər Şixli

(Moskva)

Günay Səma Şirvan

(Voronej)

Bədii redaktor

Ədalət Həsən

Ünvanı: AZ1000, Bakı,

Xaqani küçəsi, 25

ulduz_dergisi@mail.ru

dursul@mail.ru

www/ayb.az

Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 17.08.2019
«Ulduz» jurnalı redaksiyasında

yığılıb səhifələnib.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya»

MMC-də çap olunub.

Sifariş №62, Tiraj: 300

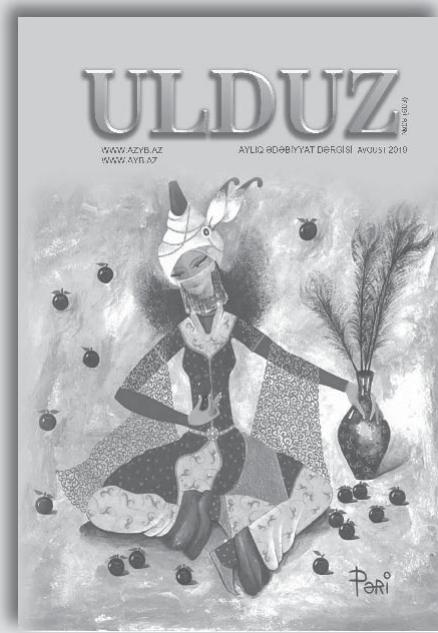
Qiyməti: 2 man.

1967-ci ildən çıxır

Şəhadətnamə № 238

Nömrənin eksperti:

Tərənə Turan

**«AZƏRMƏTBUATYAYIMI»
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMİYYƏTİ**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «Mətbuatyayımı» şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«QAYA»
MƏTBUAT YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «QAYA» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«EKSPRESS»
MƏTBUAT YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «EKSPRESS» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

Jurnalın

1 aylıq abunə qiyməti – 2.00 man.

6 aylıq abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılməq istəyənlər:

**440 – 27 – 85
440 – 39 – 83
440 – 46 – 94**

**564 – 63 – 45
598 – 35 – 22
556 – 67 – 13
564 – 48 – 96**

**437 – 28 – 10
408 – 17 – 51**

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 2 AZN

Həyat ŞƏMİ

ÖZ DÜNYASINI SÖZLƏ YARADANLAR

(“Ulduz” jurnalının iyul
sayı haqqında qeydlər)

“Ulduz” jurnalının iyul sayının eksperti olduğumu biləndə baş redaktor Qulu Ağsəsə verdiyim ilk sual bu oldu: “Bu sayda kimlər çap olunub?”, “Görəcəksən!” dedi. Jurnalın bir sayına ekspert təyin olundunsa, o sayda çıxan bütün müəllif və yazıları istər-istəməz oxumağa məcbursan. Onsuz da, “Ulduz” oxunaqlı jurnalı.

Aldım iyul sayını və işə başladım. Müəlliflərin əksəriyyəti gənclərdən ibarət idi, hətta debütant şair da var idi. İlk olaraq Balayar Sadiqin “Ədəbi vicdanın gülümsəyən çäqları” adlı səmimi ekspert yazısını zövqlə oxudum və bəzi yerlərdə (məsələn, “Allah sən kömək ol, həqiqəti desəm, məqalə müəllifi, deməsəm, Nəsiminin əqidəsi əndişələnər”) dodağım qaçıdı.

6-cı səhifədə “ağlı kəsəndən yazmağa başlayan” Şəfiqə Şəfanın “Özüylə söhbəti və yazısı” (“Qapıdakı qadın”) yer tutmağa başlayıb və 9-cu səhifədə tamamlanıb. “Yeniyetməlik dövrlərinin sosial şəbəkə”si “Xatırə dəftərləri” olan Şəfiqə səmimi bir girişlə özünü tanıdır. Onu çoxdan tanışam da, bu “söhbət” mənə onun haqqında daha çox informasiya verdi. Çox şad oldum tanışlığımıza. “Qapıdakı qadın” əsərini oxuyarkən “barmaqlarının gündəlik təzyiqindən yeyilmiş klaviatura düymələrini rahat buraxıb” ağırlaşmış göz qapaqlarının altında əzilə-əzilə yatmağa gedən bir qadın obrazı canlandı gözümün önündə. Yazıçı obrazını canlandırma bilirsə, ona söz yoxdur. Qulaqlarının içində döyünlən qapının arxasında kimsənin olmadığını görən qadının keçirdiyi psixi sarsıntılar, yaddaşının alt qatındaki film obrazı, həmin obrazın gözünün qapının gözlüğünə tuşlanmış

gülləyə güllələnməsi və sairə. İkinci dəfə döyünlən qapıdan içəri girən qadının əsərdəki obrazın özü olduğunu oxuyanda dodaqaltı “İştə bu!” deyib gülümşədim. İnsanın özünün özündən qorxmasını psixoloji məqamlarla – dərkədiləcək dillə anladıb Şəfiqə Şəfa. Şəfiqə bu əsərdəki qadının “mən”iylə qarşılaşarkən yaşadıqları psixoloji anları qələmə alıb. “İlahi, kabus olsun, cin-şəyatin olsun, canı olsun – razıyam, amma məni özümlə qarşı-qarşıya qoyma!” deyən qadının “Mən”inin məhz qapının arxasından, bayırdan gəlib evə daxil olması və qadına etirazı, iradları, gəldiyi kimi də yoxa çıxan ikinci qadının – Mənin verdiyi cəsarət və güvən duyğusu əsərdə öz əksini tapıb. Bu əsər düşdüyü ən çətin mənəvi-psixoloji anlarda “insana özündən başqa kimsə kömək edə bilməz” fikrini təsdiqləyir. Sabah açılıncı kompüter arxasında keçirdiyi zamanla gücünü, stimulunu, enerjisini itirən qadının öz “mən”iylə qarşılaşmasından sonra hamam güzgüsündəki əksinə baxarkən göz vurması anı əsərə nöqtə qoyur. Hekayədə bir psixoloji triller ruhu hiss etdim.

Nöqtədən sonra yeni səhifəni aşırıb gənc şairlərdən Bəhrüz Xəlilin şeirlərinə keçid aldım. “Amma qayıdacam. Söz! Qayıdacam!” deyən şairin ilk misralarından üzümə nağlı qəhrəmanlarımızın, folklorumuzun havası vurdu. Növbəti şeirdən xalq dili və səmimilik hiss olunmağa başladı.

Bəhrüz Xəlilin şeirindən şeirinə addadıqca şeirləri sevdim, oxşadım və xoşladım:

...Əllərimdə gizilti var, qollarında qıcolma,
Gözlərim də, hiss edirəm, son zamanlar
göynəyir.
Sinəsindən cırılmağa başlayıbdır köynəyim.

"Rafiq Tağının hekayəsindən sonra" adlı şeirin ruhu və şirinliyi isə daha doğma gəldi mənə. Məzmun dolğunluğu, poetiklik açıqca hiss edilir. Şeirlərini bəyəndiyim üçün Bəhruz Xəlilə ürəyimdə yeni yaradıcılıq uğurları arzulayaraq, 12-ci səhifəyə yol aldım.

Nurlan Ağanın "Rotterdamlı Erazmin xoşbəxtlik və bədbəxtliyinin sırrı" adlı yazısını oxumağa start verdim. Startla finiş arasında məsafə çox uzun olmadı, yazı maraqlı yazı idi və birnəfəsə gözlərimə yığıdım. Stefan Sveyqin "Rotterdamlı Erazmin zəfər təntənəsi və faciəsi" adlı tarixi-bioqrafik ocerki dünya ədəbiyyatının orta əsrlər dövrünün görkəmli nümayəndələrindən olan Rotterdamlı Erazmin həyatı, yaradıcılıq prinsipləri, əsərləri, ideya və baxışları, dünyagörüşü, ölümü və vəsiyyəti yer alan kitabdır. Və Nurlan Ağa da bu kitabdan ilhamlanaraq bu yazıda qanlı orta yolu seçmiş Erazmdan böyük həvəslə bəhs etmişdir. Maraqlı yazıya istiqamət verən isə Sveyqin bu kitabını dilimizə tərcümə edən Çərkəz Qurbanının tərcüməsi olmuşdur. Erazm haqqında yazısının tən ortasında Nurlan Ağanın qənaətincə, Rotterdamlı Erazm üçün xoşbəxtlik "heç kimin fikirlərinə qoşulmadan özün olmaqdı, xoşbəxtlik kitablardı". Rotterdamlı Erazmin sonunu ifadə edən yazar onun 1536-cı ildə İsveçrənin Basel şəhərində dünyadan köçdüyüünü, son sözü olaraq aşağı alman ləhcəsi ilə "sevimli Tanrı" dediyini, bütün bəşəriyyətə arzuladığı dincliyinə qovuşduğunu yazar.

Kənan İsmayıllı və yenə də gənclik. Nitsşəni oxumuş gəncin qələmindən çıxan şeirlər fəlsəfə

ilə dini kitabların vəhdətindən yaranan fikirləri əks etdirir. Poetik nümunələr qələm sahibinin uğurundan söz açır:

Tanrım,
Nitsşə yalan deyir,
Ölməmisən,
Sən dirisən!
Sən yarpaqsız ağacların,
Sacsız qadınların
Ümid yerisən...

Xuraman Hüseynzadənin Heminqueyin "Qoca və dəniz" əsəri haqqında yazdığı "İtirilmiş yazıçı nüfuzunu qaytaran əsər" adlı yazısında qoca dənizçi ilə balaca Maqolinin yaşıdlıları acı taledən bəhs olunur. Qoca baliqçının insan hiyləsinə etiraz olaraq dediyi "Mən onu üzə çıxardım və gözəlliyyə qiydim. Dərinliyə hiylə boşluğu doldu" sözləri onun iniltisi, gileyi, həm də insanlara ötürülən subliminal mesajdır. Tilovuna düşən Qılinc balığı ilə dənizdə apardığı mübarizə təkcə əsərin deyil, həyatın da hər üzünü açır. Burdaca bir xalq deyimi yadına düşdü: "Baliqçılardan və ovçular (can aldıqları üçün) xoşbəxt olmazlar". Xilas olmaq üçün çırpınan baliq və ac qalmamaq üçün həyatını təhlükəyə atan baliqçi. Sonda hər iki məxluq yaşamaq uğrunda mübarizə aparır. Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatına layiq görülən əsərin əsas leytmotivi "İnsani məhv etmək olar, amma məglub etmək mümkün deyil" fikridir ki, Xuraman xanım da bunu yazısının sonunda qeyd edib.

"Şeir vaxtı" rubrikasında, yəni 19-cu səhifədə Hidayət Sönməz imzasıyla tanış oldum. Heca və əruz vəznində yazılmış şeirlər poetik yükü, özünəxas ovqatı və dərinliyi ilə maraq kəsb edir:

Gülürəm, Sən "məni sevmir" dedikcə,
Gözüm yaxşı seçir qarəni, ağı,
Mənim inandığım sevgidir təkcə,
Sənin inandığın çobanyastığı.

"Nəsr" rubrikası Şəhla Aslanın "Budanmış arzular"ıyla dolub. Bu budama hissi əsərin bədii məgzində də hiss olunur. Həyat həqiqətlərinin, həyatı müşahidələrdən qaynaqlanan dərdin bədii müstəvidə təsviri o qədər qaçaraq dildə yazılıb ki, az qala hekayə qaçaq

düşsün. Fiziki əngəlliyi olan insanların faciəvi ölümü və onların madar övladları Leylanın həyatından bəhs edən hekayədə oxucunu düşündürən çox nəsnələr var, çatışmayan nəsnələr... Bu hekayədə qəhrəmanın öz dilindən söylədiyi bəzi məqamlar canımı sıxdı. Məsələn, "İndi düşünməzdim ki, özüm də gərəksiz insana əvirlmişəm". Fiziki əngəlli olmaq "gərəksiz insan" olmaq deyil. Şəhla Aslana gələcək nəsr nümunələrində daha çox ədəbi məsuliyyətli olmayı arzulayıram.

Səhifə 24-də "Debüüt" rubrikasında Aydın Cavad yer alıb. Onun şeirlərində misradan-misraya gənclik ruhuyla yanaşı, şair kövrəkliyi və gücü də addımlayıb. "İnanıram ki, ürək qırıntılarını tapdalaynlara qənim olacaq yer üzündəki bütün saf sevgilər" deyən gənc gələcəyə ümidi baxır və əminəm ki, şeirlərinin poetik yükü şəxsiyyətinin tutumu ilə həməhəngdir.

Fidan Malikqızı və onun "Mən səni sevirəm" hekayəsi 25-ci səhifədəki "Nəsr" rubrikasının təqdimatıdır. Bu təqdimati da oxudum və gənc nasırın yaşadığı hissələri məharətlə qələmə almasının şahidi oldum. Daun xəstəsi balaca Minə, yetim böyükən ana - Aliyə və Aliyəyə sahib çıxmış, onu böyütmüş nənə. Üç qadın obrazı və onların yaşadıqları acı həyat həqiqətlərini verməyə cəhd edən yazar Fidan xanımın əsərinin dili rəvan, məzmunu aydınlaşdır. Amma bu əsərdə də ədəbi məsuliyyət hissinin bir balaca qılığını duyдум. Fidan Malikqızına gələcək yazılarında uğurlar arzulayıram və "Tərcümə saatı"na keçid alıram.

"Tərcümə saatı" rubrikasının qonağı Qırğızıstanın Xalq yazılıçısı Mar Bayjiyev və onun "Mənim çörəyim" əsəridir. Əsəri rus dilindən ana dilimizə Məlahət Qənbərova tərcümə edib. "Mənim çörəyim" II Dünya müharibəsinin yaratdığı acliq, qılıq və çətinliklərin iç üzünü açıb göstərir. Əsər, dilimizin incəlikləri və özünəməxsus gözəllilikləriylə yeni dildə yeni nəfəs qazanıb.

"Şeir vaxtı"nın daha bir şairi Nazim Əhmədli və onun təlatümlü və ritmli şeirləri. İlk şeirdən təəccüb qondu üzümə. Yox, bu təəccüb şeirin əsrarəngizliyinə olan təəccüb deyildi, daha şeirlərə təəccübənlənmirəm. Bu təəccüb ilk şeirin 2011-ci ildə yazdığını "Adam olmadı bizdən" şeirimlə həməhəng və doğma olmasında idi. Yazmışdım:

Evcik-əvcik oynadıq,
Ev qurduq özümüz dən,
Böyüüb uşaq olduq,
Adam olmadı bizdən.

Nazim Əhmədli isə yazar:

göy üzü yaman dolub,
buludlar daraq-daraq;
gəl uşaq olaq bir az,
burda bir evcik quraq.

Şərhə gərək yoxdur. Nazim Əhmədlinin şeirləri axıcı, rəvan, poetik və fəlsəfi yüklüdür. Sətirdən-sətrə keçdikcə oxuduğum şeirlər muncuq-muncuq sapa düzülmüş kimi yaddaşma süzüldü:

dünyanı çapım gətirim,
dərdin ağ sapın gətirim;
bir firça tapım gətirim,
saçlarına bir səhər çək.

Bu rubrikadakı bütün şeirlər gözəl, koloritli, ritmli və poetik idi.

Səhifə 38-də Vahid Qazi və onun "Tənhalıq dövrünün adamları" adlı yazısını maraqla oxudum. Bu yazıda Vahid Qazinin "Çöl Qala" poves-tinin Stokholm təqdimatında dedikləri və öz analitik təfəkkürünün məhsulu yer alıb. "XXI əsərin insanı bəşər tarixi boyu heç vaxt indiki qədər informasiya selinə tuş gəlməyib. Özü də bir-birindən kəskin fərqlənən informasiyalar. "Mən buna "infozibillik" deyərdim" yazan yazıçı maraqlı müləhizələr irəli sürür və bunları faktlarla əsaslandırmaya çalışır. Allahın "Ol" əmrindən, yoxsa elmin dediyi Büyük partlayışdan yaranan dünyani analiz süzgəcindən keçirən yazılıçı "Çöl Qala" əsərinin məziyyətlərini açır. Sonda XXI əsərin adamının individiuma uğradığını və tənhalashlığı irəli sürür.

Vahid Qazinin öz təbirincə desək, "Çöl Qala" əsəri öz dünyasını yaradanların, sevgi ovqatlı ünsiyyətə ehtiyacı olan tənha adamların, ədalətli dünya axtaranlarının, içində Vətən sevgisini ilahi eşq kimi yaşıdanların hekayətidir.

Yenə "Şeir vaxtı" və Roma Xosrovun şeirləri. Bu şeirlərdə poetiklik də var, qafiyə də, ruh da, bədiilik də. Amma bu günün gəncliyində çatma-yan bir nəsnə var. Özləri ola bilmirlər. Hansı gən-

cin şeirini oxuyuruqsa, mütləq kimdənsə təsir-lənmə, kiminsə üslubundan doğma, yaranma halalarını hiss edirik:

Bir çiçək dərmişdim, tikanın gördüm,
Açıb ürəyimi yoluna sərdim,
Bütün insanların içini gördüm,
Dünyada Allahdan yaxşısı yoxdu.

Səxavət Sahilin "Səməd Vurğunun məktubları" hekayəsi diqqətimi çəkdi. Hekayədə sadə kənd müəllimi Əlverdinin Səməd Vurğunun adından özünə məktublar yazmasıyla bütün həyatını dəyişməsi, rayonda adlı-sanlı müəllimlərdən birinə əvvərilməsi, sovet dövrünün saxta şöhrətinin iç üzü açılıb göstərilib. Məzmun, ideya və onun bədii həlli bu hekayədə öz yerindədir.

Rəfail İncəyurdun şeirləri 46-47-ci səhifələrdə yer alıb. Oxuyaq, görək nə deyir! Qoşmayla başlayan şeirlər milli heca vəzninin gərayılıyla bitir. Aşıq şeirinin növləri çox olsa da, onların içərisində gərayılı, qoşma və təcnis daha geniş yayılmışdır ki, Rəfail İncəyurd da bu yoluñ yolcusudur. Onun yaradıcılığına biz yaxşı bələdik və şairə da-ha böyük tapıntılı uğurlar diləyirik.

Səhifə 48-də Vaqif Nəsibin "Üç ömrün boğanağı" əsəriylə qarşılaşdım, oxuduqca oxudum: "Kürə", "Çərçivə", "Kökaltı" və "Üzündə var xal bunun" başlıqlı hissələrlə oxunaqlı, bədii yüklü, pəşəkarcasına yazılmış bir nəşr əsəri. Ustad yazıçı haqqında söz demək bizə düşməz deyə, burdaca fikrimi bitirirəm və keçid alıram yeni səhifəyə.

Yeni səhifədə məni harda gördü "Ay Həyat xanım, sizin xətrinizi elə çox istəyirəm ki! Var olun!" deyən İltimas Səmiminin şeir dünyası açıldı. İltimas qardaşımın inciməyəcəyini bildiyim-dən, indi onun şeirlərini azca incələyəcəm: "içimdə ilan-ilan qırılan bir dağ ciğiri, hönkür-höñkür ağlayır". Ardınca yazardım ki, "ot basır içimi". Yaxud da "Xatırələrim" şeirindəki "bu da üzümə bağlanan sonuncu qapı, arxasında hönkür-höñkür ağlayan xatırələrim". İltimas Səmiminin bu saydakı bütün şeirləri bir-birinə bənzədi və təkrarçılıq hissi duydum.

Səhifə 68-də "Tribuna" rubrikasının təqdimatında Bilal Alarlının "Ağrıların dərmanı söz", "Mühəribə illərinin körpəsi" və "Söz ağrısının dərmanı" adlı təqdimat və ya araşdırma yazıları yer alıb. Bilal Alarlı birinci yazısında qürbətdə yaxşan iki həkim xanım yazardan söz açır: Afaq

Şıxlı və Solmaz Qəribel. Afaq Şıxlını həm şəxsən, həm də yazdıqlarından yaxşı tanıyıram və sevirəm. Solmaz Qəribel isə imzasından tanışdı mənə. Bilal müəllim Afaq Şıxlı yaradıcılığını nümunələrlə elə gözəl analiz edib, açıqlayıb ki, onu tanımayanlarda belə böyük təəssürat yarada bilib. Hər iki xanım şairin qürbət ellərdə yaxızı-yaratdıqlarından, poetik dünyalarından, söz boxçalarından verdiyi misallarla Bilal Alarlı təfərruatlı bir təqdimat ərsəyə gətirib.

İkinci yazısında ("Mühəribə illərinin körpəsi") gənc həkim şairə – Pərvin Abbaslıdan və onun yaradıcılığından bəhs edir. Bu yazıyla Pərvin Abbaslıni və onun iç dünyasını öyrənibilmiş oldum.

"Söz ağrısının dərmani" adlı üçüncü yazısında isə Şəkinin yazılı həkim qadınlarının nədən yazdıqlarına güzgü tutub. Nədənsə Bilal Alarlı bu silsilə yazılarında seçib yalnız həkim qadın şairləri və yazılıcları işıqlandırıb. İşığı jurnalda düşən tanıdığım, tanımadığım və bu yazılarla tanıdığım qadın həkim yazarlara yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

"Ulduz" jurnalının builkı 7-ci sayı bizim balacaları da yaddan çıxarmayıb. Tanınmış yazılıpblisist, gözəl insan, Zemfira Məhərrəmlinin "Ana pişik və yavruları" hekayəsini birnəfəsə oxuyub başa çıxdım. Bir az kövrək, bir az ibrətamız, bir az nağıl kimi qulağıma yatan bu hekayə bədii yüküylə heç yormaz oxuyanları. Əksinə oxuduqca elə bilirsən ki, bu əhvalatı sən özün yaşamışan. Hekayə olmuş əhvalat üzərində qurulub axı!

Nəhayət, jurnalın son səhifələrinə çatdım və "Dərgidə kitab"la rastlaşdım. Bu dəfə gənc şair Əhməd Ələsgər və onun "Memuar"ını maraqla oxumağa başladım. İlk şeiri "Rebekka":

...Meyvəsindən günah dişlədiyimiz
Alma ağacı da çürüyür, Rebekka!

Uğurlu tapıntıdır bu misralar və min illərlə yaşayan köhnə əhvalatın yeni ifadəsi gözəldir. "Rebekka"dan "Unutmadıqlarım" a qədər bütün şeirlər şeir kimi, cəlbedici, uğurlu misralarla dolu, ədəbi poetik yüklü, intellektual və bir sözlə gözəl. Yeni nəslin ədəbi uğurlarını gördükçə sevinirəm.

Gözəl saylarda görüşənədək!

özüylə söhbəti...

- Mənim üçün şeir nədir?

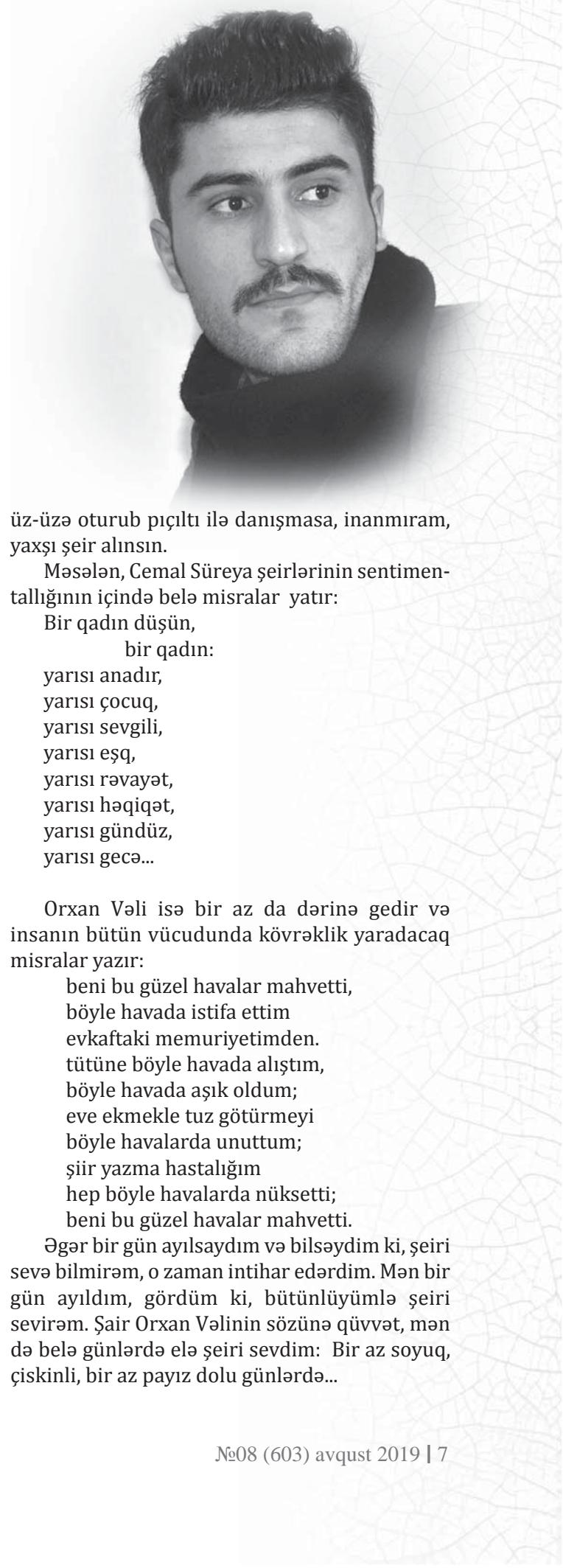
- Bəzən elə olur ki, aylarla bir cümlə də olsun heç nə yaza bilmirəm. Sonra özümü nəhəng boşluqda hiss edirəm. Nə zaman bir neçə misra şeir yazırımsa, o an çox sevinirəm. Axşama qədər o misraları dilimin ucunda saxlayıram. Adətən, məndən soruşurlar, niyə məhz sevgi şeirlərinə çox üstünlük verirəm, bəşəri mövzularda yazmırıam. Ümumiyyətlə, mənə elə gəlir ki, şeir belə qruplaşmalı deyil: sevgi şeirləri, vətən şeirləri. Mən sevgi şeiri adlandırılın şeirləri də öz vətənim hiss edirəm. Mənə elə gəlir, şeir şairin özünə təselli verməyi üçün ən yaxşı vasitədir.

Özgə ögeylik var, ömür də getmir;
bu nə yixılmaqdı, nə də ki durmaq
İlahi, tərs üzü üstə uzandım...
bu nə qırılmaqdı, necə qırılmaq?

Bu misraları yaxın vaxtlarda yazdım. Sonra bir neçə gün bu misralarla yaşadım. Mən həyatda bütün uğursuzluqlardan sonrakı parçalanmış, ümidi ləri pərən-pərən olmuş hal üçün deyirəm: "Bu necə qırılmaqdı, necə qırılmaq?" Sevgi şeirlərinin unudulmayan izi olur. Mən sevgi şeirlərini yaşayış yazırıam. Əgər o şeirdə az da olsun öz həyatından qatqı yoxdursa, orada sünilik yaranacaq. Tutaq ki, Birinci Dünya müharibəsi haqqında kitablardan məlumatlanmışam. Şeirdə isə onun haqqında yazsam, elə bilərəm, insanlara baxa-baxa, hətta lap gözünün içində baxa-baxa yalan danışıram.

Məni itirdiyin kimi yox, tapdığın kimi axtar,
məni axtardığın kimi yox, darıxdığın kimi sev,
məni sevdiyin kimi yox,
sevmədiyin adamın kimi gözlə...

Şeir həm də ruhun ən yaxşı terapiya formasıdır. Ola bilər, hər vaxt şeir oxuma, dinləmə ovqatında olmayasan. Amma hər bir insanın daxilində bir gün şeir oxuma eşqi yatır. Belə müdrik söz var: "Deyilməzdən əvvəl söz, sahibinin quludur, deyildikdən sonra isə sahibi sözün quludur". Şeir də elədir. Əgər o şeirlə insan

üz-üzə oturub piçilti ilə danışmasa, inanmırıam,
yaxşı şeir alınsın.

Məsələn, Cemal Süreya şeirlərinin sentiməntallığının içində belə misralar yatır:

Bir qadın düşün,
bir qadın:

yarısı anadır,
yarısı çocuq,
yarısı sevgili,
yarısı eşq,
yarısı rəvayət,
yarısı həqiqət,
yarısı gündüz,
yarısı gecə...

Orxan Vəli isə bir az da dərinə gedir və insanın bütün vücudunda kövrəklik yaradacaq misralar yazır:

beni bu güzel havalar mahvetti,
böyle havada istifa ettim
evkaftaki memuriyetimden.
tütüne böyle havada alıştım,
böyle havada aşık oldum;
eve ekmekle tuz götürmeye
böyle havalarda unuttum;
şiiyazma hastalığım
hep böyle havalarda nüksetti;
beni bu güzel havalar mahvetti.

Əgər bir gün ayılsayıdım və bilsəydim ki, şeiri sevə bilmirəm, o zaman intihar edərdim. Mən bir gün ayıldım, gördüm ki, bütünlüyümlə şeiri sevirəm. Şair Orxan Vəlinin sözünə qüvvət, mən də belə günlərdə elə şeiri sevdim: Bir az soyuq, çıxınlı, bir az payız dolu günlərdə...

...və seirləri

Axşam olur, günəş batır şəhərdə;
At oynadır küçədəki qaranlıq.
Pəncərədən şəkil düşür otağa,
Darıxıram evdə ikiadamlıq...

Qonşu arvad səs eləyir ərinə,
Diksini rəm, aylıram bu səsə,
İndi məni qorxudur elə hər şey;
İndi məni üzür, qızım, hər nəsə...

Qarşidan da payız gəlir, üstəlik
Doğum günüm, ölüm günüm yaxındı.
Sən gedəli əlim yatmir heç nəyə,
Heç kim ilə edəmmirəm yaxınlıq...

Onda sən də balacaydın, uşaqdın,
İndi necə, böyüdümü əllərin?
İndi necə, böyüdümü əlcəyin?

Yəqin, indi məktub yaza bilirsən,
Yəqin, indi cümlələrin oxunur,
Allah haqqı, dediyin o sözlər heç,
Demədiyin sözlər mənə toxunur...

Heç olmasa bu payızda xatırla,
Heç olmasa, bir payızlıq xatırla.
Hər şey, hər şey qoyduğundan betərdi;
Sən gedəli, ölüm kimi həyatdı
Sən gedəli,
Sən gedəli darıxmalı həyatdı...

DUALARA İNANMAQ (sənə bağlılığın surəsi...)

I

üç dəfə Allaha dua etdim:
azan səsinə görə,
rəsulallaha görə,
bir də ən axırıncı adamı bağışladıǵına görə...

II

üç dəfə Allaha dua etdim:
dedim ki, İlahi, göyərçin qanadlarına,
payızdan qopan yarpaqlara,

balaca qızçıqazın göz yaşlarına bağışla bu yer
kürəsini

III

üç dəfə Allaha dua etdim:
dedim ki, İlahi, heç vaxt gözlərimizi uzaqlara,
heç vaxt əllərimizi uşaqlara,
heç vaxt nəfsimizi insanlara möhtac eləmə,
sonra ağladım...

IV

bir gün minarədən gələn azan səsinə
qoşuldum,
əllərimi qaldırıb dedim: məni yoxdan yaratmışan,
məni yoxdan yox elə...

V

anamın mübarək əllərinə görə
sənə həmişə diz çökəcəm, Rəbbim,
anamın əllərindən gözəl hədiyyə ola bilməzdi
mənə...

VI

gecədən keçmişdi mən ayılıb pəncərədən
baxanda:
qaranlıq gecəyə, ağappaq göyə baxıb utandım,
mən heç nə yarada bilmərəm, Rəbbim,
hər şeyin gözəli sənə məxsusdu...

VII

bir qoca kişi
gözlərinə eynəyi keçirib ağlayırdı,
deyirdi ki, məni bundan da balaca uşaq eləmədən
öldür, İlahi...
Azan səsində dincəl,
günahlardan düş, yuyun,
gəl səssizcə oturaq
və darixaq qol-boyun...

dəyişirəm içimdən;
hisslər pinti, həm kobud
bir baxışlıq gəl, qayıt,
gəl, xatirələri ovut...

məndən uzaq olanım,
nə qalıb bağlılıqdan?
yolüstü gətir mənə
bir az uzaqlığından...

özümüzə bir küçə,
bir də seçək qaranlıq...
harda olsa, yer elə
yanında bir adamlıq...

daha gecə, eybi yox,
təki üzün aq olsun,
nə fərqi var, yaxşı, pis,
adı yaşamaq olsun...

səssiz bir gecə olsun,
səssiz bir küçə olsun,
bu gün sən gəl, sabah mən,
hesab heç-heçə olsun...

dəli bir gecə olsun,
lap belə ayrılmasaq,
sonu bəs necə olsun?

yağış – göy üzünün kədərlənməsidi,
qadın – kişinin son sığınacağı yerdə,
uşaq – iki insanın məcburi taleyidi...

sevgi – adamın aldanışdı,
aldanış – adamın təsəllisidi,
təsəlli – insanın ümidi...

göz yaşından təmiz,
qadın əllərindən məsum,
küçələrdən müqəddəs,
ölüməndən gerçək heç nə yoxdur,
bir də mən heç kimə çatmadım...

KAFKAVARI

Bir qolumu söykəyib pəncərədən baxıram...
Sənsiz saat üçdümü, ya beşdimi, Milena?
Çirkli bir masaüstü, köhnə tablo, radio...
Belə yaşamaq, de, bir işdimi, Milena?

Qəfil ayılıb gecə baxdım, baxdım yoxmusan,
Gördüm, sən də dumantək çəkilmisən, Milena.
İşgaldən azad olan, vətən kimi doğmasan,
Əbədi, ömür boyu şəkilmisən, Milena?

Tanrı müqəssir deyil, heç nə müqəddəs deyil,
Nə mən dünyada təkəm, nə sən budda, Milena.
Heç nə istəmirəm ki sənin zalım əlindən,
Bir axşamlıq unutma, saxla yadda, Milena.

Eyni eralardayıq, itkinik, bir az yoxuq,
Təqvimlərdə bir kişi unudulub, Milena.
Nə yaxşı rəhmin gəlib, məni qoyub gedəndə,
Saçından düşüb yerə bir tük qalıb, Milena.

Sərsərilik həyatda, hardasa ömür boyu,
Məktub gözləmək ki var, it zülmüdür, Milena...

NOYABR AXŞAMINDA SEVGİ ETÜDLƏRİ

bilirəm, getməli deyildik, bilirəm,
bir-birimizdə bunca xatırələrimiz varkən...
bilirəm, susmali deyildik, bilirəm,
danışlaşısı o qədər söz varkən...
bilirəm, getməli deyildik, bilirəm,
bir-birimizə çatacaq qollarımız varkən...

hopduğun yerlərinə sadiq qalmadın
onsuz da qadınlar belə gedir,
onsuz da bilirdim, yetim qoyacaqdın qollarımı,
mən anamdan bilirəm, o da ağrıyanda dözlüməz
qadın olur;
mən anamdan bilirəm qadınları

niyə belə oldu axı, qoyardın çatardım sənə, sonra
bütünlüklə gedərdin,
niyə belə oldu axı, nə tez getdin,
heç qoymadın ötürüm səni,
qayıdım ayaq izlərindən ünvanıma,
niyə belə getdin axı?
niyə qoymadın son dəfəsində deyim ki,
sənsiz qoysuğun bədənimin yerlərində bir it ulay-
acaq...
niyə qoymadın qucaqlayıım səni?
deyim ki, məni səndən sonra hamı tərk edəcək...

burda payız, noyabr, burda isinmir otaqlar,
əzab verir olmamağın, hücum çəkir üstümə.
ürəyimdən də keçmir nəyisə əzizləmək...
burda şəkil də tərk edir görürsən ki, adamı...
nə pis imiş, nə pis imiş gələn günü gözləmək...

sənə yazmaq istəyirəm, uzaqlardan, uzaqlardan
ki, hardasan, necə keçir məndən sonra vaxt,
zaman
qollarının harasıyla darıxırsan,
axşam kölgə düşəndə
səni yenə incidirmi dırnağına saçların ilişəndə?..

quşlar gələr qonar sizin evinizin üstünə,
saçlarına yağış dəyər, dodağına göz yaşı...

ey könlümün darıxanı, ey könlümün gözəli,
pəncərəni açıq tutma, ürəyinə şərf dola,
ey könlümün yaraşığı, ey könlümün sonası,
payız, qısa ümid yoxdu, bir də gördün qripsən,
payız, qısa ümid etmə, qadılardan betərdi,
darıxdırı, üzütdüsə, sonrasıni bilirsən...

Arzu MURAD

Səkildəki sual

Bu dəfə Allah onun üzünə baxmadı. Deyəsən, can çəkişirdi. Əvvəllər onu itirmək qorxusu başımın üzərindən çəkilmirdi. Bu qorxu hər gün bir az da artaraq məni qarabaqara izləyirdi. Lakin günlərin birində onun varlığı mənimcün adiləşdi, heç bilmirəm bu nə zaman baş verdi. Lakin buna baxmayaraq, bu xəbər məni bərk sarsıldı. Axı onunla xeyli üst-üstə qalaqlanmış xatırələrim vardi. Deyəsən, məsələ təkcə xatırələrdə deyildi, baxmayaraq ki, aramızda son baş verənlər qürurumu alçaltmışdı, mən onu hələ də sevirdim. İşə bax, onu unutduğumu düşündüyüm halda, hələ də sevdiyimi anladım. Lənət olsun, axı mən ona dönük çıxmamışdım. Sadəcə, o, hədsiz laqeydliyi, soyuq münasibəti, ötəri nəzərləri ilə məni özündən soyutdu. Ona bir addım atanda on addım geri çəkilirdim. Onunçun hər şeyin günahkarı mən idim. Günəş onu yandıranda da, yağış İsladanda da tək müqəssir və mühakimə olunası mən idim. Buna daş da dözməzdı, amma mən dözürdüm. Hə, eşitdim, yaxşı sualdır. Niyə məcbur idim, hə? Heç özüm də bilmirəm. Əslində onu niyə sevdiyimi heç vaxt bilmədim, günü bu günə kimi. Bir dəfə bir yerdən oxumuşdum ki, bir insanı səbəbsiz sevirsənsə, heç bir səbəb olmadan ona nifrət də edə bilərsən. Bu fikir oxuduğum an beynimə kilidlənmişdi, çox düşündürürdü məni. Bu düşüncələrə qərq ola-ola bir də baxdım ki, o artıq mənimcün öz həyatı əhəmiyyətini itirib, qum dənəciklərinin torpağa qarışlığı kimi cəmiyyətə qarışib və onlardan biri olub mənimcün. Daha onun adı gələndə həyəcanlanmirdim, onu görməkçün dalanlardan boylanmirdim, gözlərində azmirdim. Yəqin, bütün sevgilər bu cür sona çatır. İşə bax, mən hətta ayrılığımızın da qeyri-adi olacağını zənn edirdim, amma sonra anladım ki, hər kəs necə, mən də elə.

Yaxşı xatirimdədir, o, həmişə insanları aşağılamağa çalışırdı. Onların ugursuzluqlarında özlərini günahkar sayırdı, uğurlarında isə baş-qalarının payı olduğunu düşünürdü. Bu ədalətsizliyi məni çox zaman qıcıqlandırırdı, onunla dava edirdim. Hər dəfə də eyni sözü deyirdi mənə:

– Tanımadığın adamlara görə mənimlə dava etmə.

Mən onu başa sala bilmirdim ki, mənim onunla davamın səbəbi tanımıdlığı insanlara qarşı olan münasibəti yox, bütöv bir insanlığa qarşı olan kini idi. Çox zaman da ayağımın tozu olmayan adamlarla məni qısqandırmağa çalışırdı. Bəli, nə zamansa buna nail olurdu, amma sonra dərk etməyə başladım ki, mən əslində qısqanmirdim, onun havasına oynayırdım.

Qırtlaşında ömrünün son akcordları çalınanda adımı zülməmə etmişdi. Qarşısında ağlamayım deyə, bayırda ürəyimi o ki var boşaltdım, sonra yanına getdim. Ona qarşı qəlbimdə aşırı qürurum vardi, məni çox incitmişdi, amma yenə də özümə güc gələ bilmədim. İllər sonra yenə yenildim qarşısında. Nə də olmasa, bir zamanlar sevirdim axı onu. Sevmək belə olmur, mən dəli kimi aşiq olmuşdum ona. Onun olmadığı bir dünyani istəmirdim, amma bundan belə dünyam onşuz olacaqdı. Xəstə yatağında olsa da, əzəmətini hələ də qoruyub saxlaya bilmişdi. Bu qədər zamandan sonra gözləri hələ də mənimcün əhəmiyyətini itirməmişdi. Yenidən o illərin həyəcanı doldu qəlbimə, yenə gözlərimi qaçırdım gözlərindən.

O gecədəki kimi yenə susur, yenə heç nə demir, məni narahat edən qaranlıqları

aydınlatmaq istəmir sanki. Əl atıb yaxasından tutub var gücümə silkələmək, mənə düzünü deməsi üçün üzərinə basqı etmək istədim. Birdən ayıldım, o, sadəcə, baxırdı, məni süzürdü. Bacısı dedi ki, huşu özündə deyil, heç nəyi xatırlamır.

– Heç dəyişilməmisən, bir az arıqlamışan, yəqin, mənsizlik ağır gəlib...- uzun zamandan sonra aramla, çətinliklə dediyi sözlər məni hey-rətləndirdi. Sanki bacısını yalançı çıxarmağa çalışırdı. Bu haliyla da mənə söz çatdırmaqcın özündə güc tapmışdı. Son nəfəsində də özünü inandırmağa çalışırdı ki, onsuz əziyyət çəkmişəm. Bacısı gözlənilməz vəziyyətin təəccübünü yaşayaraq, onun uzun zamandır ağızını açıb danışmadığını, heç su belə istəmədiyini dedi və bizi tək buraxdı. Heç nəyi xatırlamayan adam məni necə xaturlayır axı? Hələ xarici görkəmimdəki bir dəyişiklik də diqqətindən qaçmadı.

– Nədir? Nə süzürsən məni? Niyə gəlmisən? Sualların var? – zarılılı, ah-ufların içindən bu sözləri zorla seçib çıxarırdı.

– Məni sən çağırmışan bura. Sənə qarşı dürüst olacam. İçimdə sənin adına heç bir hissim yoxdur, sadəcə, çağırdın deyə, gəldim. Suallarım isə bir zamanlarvardı, cavablaşdırmadın. İndi də mənə lazım deyil.

– Ay yazıq... Yaşının üstünə yaş gəlib, amma hələ də yalan danışmağı öyrənməmisən. Gözlərinin qarası böyüür məni görəndə. Hələ də o illərin...

– Kəs... O illərdən danışma mənə. Mən səhvlərini sənin üzünə vurmuram ki... Sən də mənim səhvlərimi üzümə vurma. Eşidirəm...

– Səndən sonra həyatımda saysız-hesabsız münasibətlərim oldu, yataqda bitəni də oldu, o tərəfə keçəni də, amma heç biri sənin yerini vermədi. Görürsən, mən də sənə qarşı dürüstəm. Səndə necə oldu, bilmirəm, amma məndə çox ağır oldu bu xiffət. Hər kəsdə səndən bir parça axtarırdım. İş ondadır ki, tapırdım da, amma məni qane etmirdi. Ayrı-ayrı adamlardakı sənə bənzərliklərin hamısını bir arada bir tək səndə istəyirdim. Hələ biri vardı, sənin kimi o da pivəni duzla içirdi. Biri də vardı, eynən sənin kimi qısqanc idi, amma səni qısqandırmaqdən aldığım həzzi ondan almirdim. Ümumiyyətlə, heç biri məni həyəcanlandırmağı bacarmadı...

– Axi sən niyə elə düşünürsən ki, bütün bunlar mənə maraqlıdır? Bir az sus mənimçün, sadəcə, sus və bax...

– Yox, az qalıb vaxta, onsuz da həmişəlik susacam. Heç olmasa, son dəfə gözümün içində bax, baxışını qaçırmadan bax və nə demək istəyirsənsə, de... lap elə söy, amma gözümün içində baxaraq et...

– Mənim demək istədiyim şeylər sənin boğazında düyünlənər, həzm edə bilməzsən. Buna görə də xahiş edirəm, dindirmə məni.

– ...

– Əslində mən bir tək səndən yixildim, sadəcə, sən anlamadın. Bəzən mənə elə gəlirdi ki, sən olmasan, yaşaya bilmərəm, amma sonra elə oldu ki, anladım, yoxluğunda yaşaya bilməyəcəyim kimsə varsa da, onun sən olmadığını.

– Buna yaşamaq deyirsen?

– Tərəddüdlərim boğur içimi. Allah xatırınə, mənə bir ümid işığı ver, tutum o işiqdan və səni yenidən ucalara qaldırırm.

– Soruş... amma əllərimdən əvvəlkitək tut, soruş, onlar sənə doğrunu deyəcək.

Əllərini birləşdirib ovuclarımın içində aldım və nəfəsimə yaxınlaşdırırdım. Gözlərində məm-nunluq duydum. Onun təbəssümü yenə də məni xoşbəxt edirdi. Sualımı gözləyirdi, mən isə artıq soruşum, ya soruştıram deyə bir tərəddüd qarşısında acizanə boynumu bükmüşdüm.

– Qu-z-um, susma, sor-uş, düzünü deyəcəm.

– O şəkildəki sən idin?

– Hə...

– Mənə bunu etməməli idin. Mən sənə sitayış edirdim e... kirlənərsən deyə, sənə əlimlə toxunmağa qorxdığum halda, sən başqalarıyla yatağı bölüşmüşdün. Bir dəfə məndən soruştular ki, sənin nəyinəm? Bilirsən, nə cavab vermişdim? Cavab vermişdim ki, heç hələ özüm də bilmirəm onun nəyiyməm. Bilmək də istəmirdim, elə zənn edirdim ki, bunu biləndə bitəcək hər şey. İstəmirdim bitsin...

Mən sözlərimin hələ hamısını deyib bitirməmiş nəfəsi kəsildi, əlləri ovuclarımda soldu, canını tapşırıdı. Bitməsini istəmədiyim bir hekayə, nəhayət, bitdi.

ŞİMAL, CƏNUB, ŞƏRQ, QƏRB VƏ SƏN

Bəlkə də, bu, sənə son məktubumdur. İstəyirəm bilib və agah olasan ki, mən səni çox sevirəm. Zəng edib telefonda səsini dinləyən o “səsini çıxart” dediyin mən idim. Əslində mənim səsim hər zaman çıxdı, amma sən eşitmədin.

Mənim dilim yalnız və yalnız sənin adını dedi. Görən də yeni dil açanın "ana" deməsinə bənzədərdi. Ömrümün hansı çağında gəlmış olsaydın, yəqin ki, yenə də sənin adını sayıqlayacaqdım. Səndən başqa heç nə bilmirdim mən. Ağlım heç nə kəsmirdi. Mən bir tək sənin evdən çıxma və dönmə saatlarını bilirdim, yanından keçəndə qoxunu həkk etmişdim beynimə. Köhnə adamlar buna "iyini götürmək" deyirlər. Bəlkə də, haqlıdırlar, mən sənin iyini götürmüştüm. Çox da ağrılı bir şeydir birinin qoxusuna, səsinə bağlanmaq. Ondan o tərəfdə həyat dayanmış olur, səninçün hər şey təfərrüata bənzəməyə başlayır. Başına gəlməsin, yazıqsan. Necə qiya bilərəm ki sənə? Sən məndən bir pillə öndə oldun hər zaman. Mənim gözüm yalnız səndə, səninsə gözün yüksəklərdə oldu. Halbuki mən başqa istiqamət bilmirdim.

Bir dəfə məndən soruştular ki, neçə istiqamət var? Mən dedim:

- Şimal, cənub, şərq, qərb və sən.

Mənə görə bütün yollar yalnız sənə istiqamətlənmışdı.

Bilmirəm niyə anlamadın sənə olan hissərimi? Yəni gözlərim bu qədərmi mənasız baxırdı? Lap, tutalım, mənanı görmədin, bəs o boyda səni necə görmədin gözlərimdə? Zibilə qalsın, mənim gözlərim səndən başqa heç nə görmürdü. Düzdür, çox zaman aşırı qısqanlığım olurdu, amma inan mənə, sənə olan bütün mənfiliklərim sevgimdən yaranırdı. Elə bilirsən, özümə ziyan etmədi? Etdi, təbii ki, hələ o yana da keçdi. Axurda özüm öz zəhərimdə boğuldum.

Bu basırıqda məni ən çox da yandıran odur ki, hissərimin ən gözəlini sənə qarşı duymuşam və ən gözəl sözləri sənə yazmışam. Məsələn gözəl sözlərdə-filan deyil, yalan deyirəm. Məni ən çox yandıran, sənə ürəyimi açmağa tələsməyimdir. Dərd odur ki, etimadımı doğrultmayacağını bilirdim, yenə də özümə qoyulmadım. Həyatimdə boş yer qoymamışam, bütün saatlarımı məşğul etmişəm ki, səni düşünməyə ayıracaq bir dəqiqəm belə olmasın. Di gəl ki, cifaya...

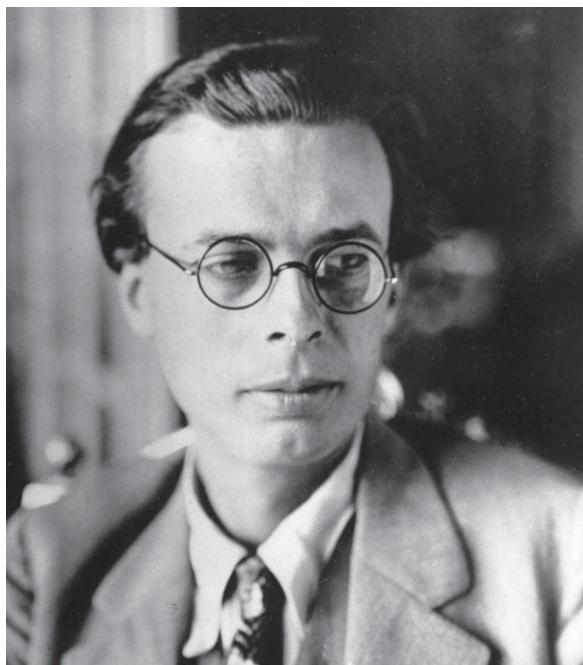
Burnumun ucu göynəyir səninçün, amma qüruru qırıb bir kəlmə "salam" yazmaq mənə ağır gəlir. Heç vaxt ağlımin ucundan kecməzdə ki, səni belə vəhşicəsinə sevə bilərəm... Olur belə, quzum, darıxma. Bir də görürsən, elə adamı sevirən ki, yatsan, yuxuna da girməz nə zamansa o adamı sevəcəyin. Üstünə də bonus "Allahın

cəzası" deyək, bir an belə unuda bilmirsən onu. Az qala başını divara çırpmaq istəyirsən ki, onu düşünən beynin dağılsın. Səndən uzaq, qulaqlarını çək, başına gələr...

Hər dəfə sənə bir addım atmaq istəyirdim, on addım geri çəkilirdim. Kəsilə-kəsilə qalırdım. Çox pis adamam, tamam, nə desən, haqlısan. Lakin mən bir insanı ya sevirəm, ya sevmirəm. Orta hədd deyə bir şey yoxdur mənim üçün. Bir adamı ya ürəyimin ən dərin qatlarınıcan ötürürəm, ya da bir təbəssüm qədər aralı saxlayıram... Və bir adamı o qədər sevirəm ki, sevgimlə boğub öldürə bilərəm. Büsbütün təslim oluram həmin adama. Onu bütlüsdürəm gözümüzdə və yalnız ona inanıb, ona sitayış edirəm. Mən bilmirəm sevmək başqa nə cür olur? Bircə onu bilirəm ki, sən mənim varlığına siğindiğim səcdəgahımsan.

Əzbərimə hopmusan, səni şeir kimi əzbərləmişəm. Mən artıq səni o qədər əzbər bilirəm ki, nəyə, harada və necə reaksiya verəcəyin mənə gün kimi aydınlaşdır. Bu səbəbdən təkcə özün yox, emosiyaların da, düşüncələrin də, cizgilərin də mənə son dərəcə doğmadır. Adama vətən kimisən, insan sənin yanında rahatlıq tapır, sən olmayıanda dariixir. Bir ömürlük sükuta bənzəyir ani səssizliyin. O məlum gün, əslində, sən görməmişdin mən sənin gözlərində batanda. İşə bax, səndə boğulmaq da şirindir.

Adətən gec tanıdığım adamlar haqda belə düşünürəm: görəsən, həyatında pis günü çoxmu olub? Sonra da öz-özümü tənbeh edirəm ki, mən onun pis günlərində yanında ola bilməmişəm. Kaş sənə zərər verə biləcək hər şeydən və hər kəsdən səni qorumağa gücüm yetə... Mən hər yerdə yanında ola bilmirəm, əslində isə mən həmişə səninləyəm, sadəcə sən duymursan. Adının baş hərfi belə üzümün gülməsini təmin edir. Anlamıram, bu necə bir hissdir axı? Yox idin, həyatım sənsiz olmurdu? "Yenə olacaq" deyərdim, amma tərs kimi sənsiz də olmur... Eybi yox, rədd olsun mənim həyatım, əsas sən məsud ol. Üzün həmişə gülsün, daim xoşbəxtlik çıçəkləri açasan. Səndən bir tək xahişim var, özünü qoru. O qədər qoru ki, kimsənin üfürməyə belə gücü yetməsin. Mən bir gün olmayıacam, amma sən hər zaman var ol. Tanrı qarşına yaxşı insanlar çıxarsın. Hə, az qala unudurdum, bir də səni mənim qədər sevən bir adam. Sən də sevəsən onu, amma mənim səni sevdiyim kimi yox, adam kimi sevəsən...

Oldos HAKSLİ

Heç elə bir çöhrə görmədim ki, gülümsəyəndə
gözəlləşməyə.

Bəlkə, bu dünya da başqa bir dünyanın
cəhənnəmidir.

Hamımızın eyni fikirdə olmağı yaxşı bir şey deyil.
Yaradıcılığı ortaya çıxaran fikir ayrılıqlarıdır.

Dərdlərini göz yaşlarında boğmaq istəyənlərə
söylə ki, dərdlər üzməyi bilir.

Düşünməyi bacarmayan insan hər zaman
başqalarının köləsi olur.

Həyatı sizə gülməyi unutduracaq qədər ciddi
qəbul etməyin.

Əgər fərqlisənsə, tənhalığa məhkum olursan.
Tənha olanla acımasız davranışırlar...

Təmiz qəlbli insanlar heç bir zaman rahat həyat
yaşaya bilməzlər. Çünkü özlərini başqalarının
xoşbəxtliyi üçün fəda edərlər.

Hər şeyin üstünə gəldiyi-filan yox. Sadəcə sənin
özünün çox üstünə düşdüyüň şeylər var.

Şeytan ona uymağımız üçün yalvarır, yaxşı, bəs
biz çox yaxşı insanlar olduğumuz üçünümüz onu
sindirmiriq?!

Yaxın gələcək, çox ehtimal ki, yaxın keçmişə
bənzəyəcəkdir.

Bəlkə də, bir çox insan xoşbəxt olduğunu
bilmədiyi üçün bədbəxtdir.

Təcrübə bir insanın başına gələnlər deyil, başına
gələnlərin qoyduğu izlərdir.

Həyatın bu çirkin oyunlarına rəğmən, hələ
gülməyi bacara bilən insan, demək, həyatın
fəlsəfəsini anlamışdır.

İnsan xoşbəxtlik haqda düşünmək
məcburiyyətində qalmasayı, həyat nə qədər də
əyləncəli olardı.

Bir arkadaşa sevmədiyim şey – diqqət çəkmək
üçün yanındakı insani sürəkli aşağılamağa
çalışmasıdır.

Mübarizə-əsla bir təbiət qanunu deyil.

Eşqdə məntiq axtarmaq məntiqsizlərin işidir.
Eşqdə məntiq olsayıdı, sonda qırılacağını bildiyi
bir qəlbin sevməyinə izn verməzdi.

İnsan nə zaman ki həyata məna qatmağa çalışır,
həyat o zaman mənasızlaşır...

İnsan yixılmaqdan deyil, yixılanda “Haydi, qalx!”
deyəcək bir dost səsi eşidə bilməməkdən qorxar.

Bəlkə də, insan sevilmədiyindən deyil, sevgisinə
layiq biri olmadığından tənhadır.

Vaxtının çox hissəsini pul qazanmaq və yiğib
saxlamaqla keçirənlər sonda ən çox istədiklərinin
satın alınca bilməyəcək şeylər olduğunu anlarlar.

Gerçəklər gəzəyəndir; hər lağlağının altında yatar.

İnsan sabahını o qədər düşünür ki, bu günü
əlindən qaçırtdığını heç fərqli vərməz.

“Canımızı çəkib qopardılar bədənimizdən;
ağzınacan nifrat doldurdular içimizə”.

Məsud olmanın ən salamat yolu bir başqasını
məsud etməkdir.

Jan-Pol SARTR

Bir insanın bir başqasına nifrəti bəşdir; o nifrət qonşudan qonşuya keçərək bütün bəşəriyyəti yoluxduracaq.

Bilmirəm, – dedi. Özləri kimi düşünməyən hər kəsi həbsə atdır.

Gün boyu on altı saat işləyə-isləyə müqəddəs olmaq mümkün deyil.

Yaşayım deyə, məni dünyaya götirdilər, mən də yaşamaq istəyirəm. Haqqım var buna.

Savaşda ölü bir tək uşaq qarşısında mənim bütün kitablarımın nə dəyəri var?

Tənhalıq düşündüklərinizin qafanızın divarlarına çırılıb təkrar içəridə qalmağıdır.

Həyatın mənası yoxdur, öz üzərinə düşəcək o mənəni yaratmaq.

Öz cəlladlarına ehtiram göstərən qurbanlara nifrət eləyirəm.

İnsanın talesizliyi zamana bağlı bir varlıq olmayındadır.

Üçüncü Dünya ölkələri mənim fəlsəfəmi anlaya bilməz.

İndiki vəziyyətimiz bütünlükə düşüncələrimizin bir nəticəsidir.

Gözəlliyyin yaraları sarıldığına inanırlar.

Özünlə tək qalandı darıxırsansa, demək sən eybəcər cəmiyyətdəsən.

Heç bir şey, uğrunda ölməyə dəyəcək qədər vazkeçilməz deyil.

Sənin kimi deyiləm. Başqasının mənimlə eyni şeylər düşündüyüni görməkdən xoşlanmırıam.

Ümidsizlik insan oğlunun özünə qarşı hazırlaya biləcəyi sui-qəsdlərin ən qorxuncudur; ümidsizlik mənəvi intihardır.

Vicdan xatırladıqca heç bir günah unudulmaz.

Öz-özümdən qaça-qaça yorğun düşdüm.

Düşüncə azadlığının olmamağı düşündüyüni söyləyə bilməmək yox, düşünə bilməməkdir.

Özünüüz tanımağa başladıqca da azad olursunuz.

Bu həyatda mühüm olan yeganə şey – bir insanın “Mən, həqiqətən, yaşadım” deyə bilməsidir. Ondan başqa yerdə qalan heç nəyin əhəmiyyəti yoxdur.

Həyat üç qismdir: dünyani dəyişdirəcəyini sandığın, dəyişməyəcəyini anladığın və dünyanın səni dəyişdirdiyinə əmin olduğun.

Başqasının dərdinə şərik olmaq üçün insan olmaq yetər, amma başqasının sevincinə şərik olmaq üçün mələk olmaq lazımdır...

Bir qalibiyətin xirdalıqlarına nəzər yetirsəniz, onun məglubiyətdən elə də fərqlənmədiyini görərsiniz.

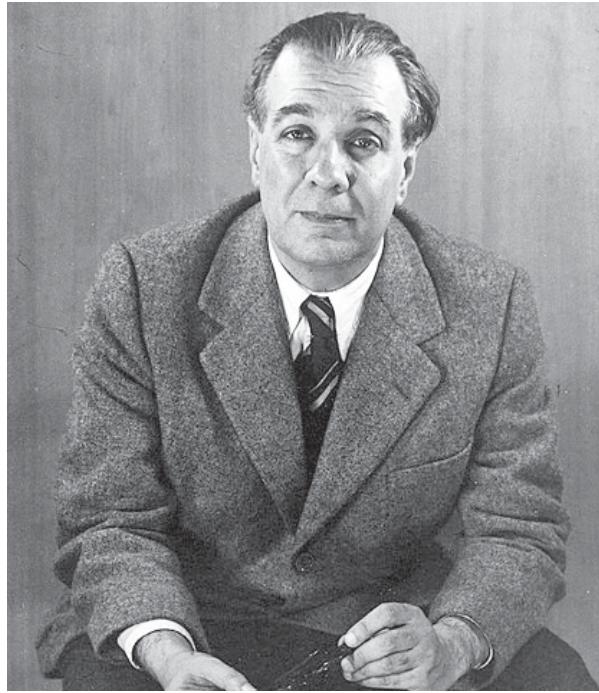
Həyatda ediləcək o qədər xəta var ki, eyni xətanı təkrarlamaqda israr etməyin bir mənası yoxdur.

İnsan azad olmağa məhkumdur.

Xorxe Luis BORXES

Mənim xəyalımda cənnət həmişə bir kitabxana kimi canlanıb.

Tanrı əvvəlcə xəbərdarlıq etmədən heç kimsəni cəzalandırmır.

Mən hedonist oxucuyam; kitablarda zövq, ləzzət axtarıram.

Biz artıq tərəqqiyə inanmırıq – məgər bunun özü elə tərəqqi deyilmə!

Kimsə yazdığı kitabla qürurlanır, ancaq mən hər oxuduğumla.

Meymunlar qəsdən danışmırlar ki, onları işləməyə məcbur etməsinlər.

İki eyni cürə dağ tapammasan, amma yer üzündə hər yanda düzənliliklər eynidir.

Oxucum, Allah özü səni uzun-uzadı müqəddimələrdən qorusun.

Bir kitabın bizə xoşbəxtlik imkanı verdiyinə nədən inandığımı tam olaraq bilmirəm, amma bu alçaqqönüllü möcüzəyə görə, həqiqətən, minnətdarım.

Şübə – zəkanın adlarından biridir.

Mənim yerim cəhənnəmdədirə belə, səma var olsun.

Əgər bizə heç nə – yəni nə söz, nə arzu-istək, nə

də xatırə təsir eləmirə, deməli, ölüyük. Mən bilirəm ki, hələ sağlam.

Həbsxanalar həmişə ədəbiyyata himayədarlıq eləyib; yada salaq Verleni və Servantesi.

Dünya elə bir labirintdir ki, ondan heç hara qaçmaq mümkün deyil.

İstənilən, hətta ən uzun və mürəkkəb həyat bircə andan ibarətdir; o an ki, insan həmişəlik kim olduğunu bilir.

Karlos KASTANEDA

Atdığı hər addımı yer üzündə özünün son döyüşü kimi görən kəsin gücü qarşısında güc dayanmaz.

Bu gözəl dünyada, belə gözəl zamanda yaşadı - gincün cavabdehlik daşıman gərək.

Düşün ki, heç vaxtin qalmayıb. Yalnız bu yolla addımına əsl güc qazandırsan. Əks halda hər addımını qorxa-qorxa, qətiyyətsiz atacaqsan.

Gözlərimiz önündəki bu hərgünkü dünya olsa-olsa, çocuqkən bizə aşılananların nəticəsidir.

Mən “savaş” deyirəm, ona görə ki, insan bütün həyatı boyu çarşışır...

İstənilən təsadüf yalnız dərk olunmamış qanuna uyğunluqdur.

Dünyaya sevginin gözüylə nəzər yetirdiyimiz zaman dünya da bizə özünü ən yaxşı tərəflərini aşkar edir.

Dünya sirlərlə dolu sonsuz bir aləmdir. O sirlərə də tam anlamıyla heç vaxt vaqif ola bilməyəcəyik. Odur ki, dünyayla qovğa etmək yerinə, sirlərinə və qüsursuzluğuna saygı göstərmək ən doğrusudur.

Hər şeyi yenidən başlamaq üçün keçmişlə üzülüşməliyik.

Ölümün ovçu olduğu bir dünyada peşmanlıqlara və şübhələrə vaxt yoxdur. Vaxt yalnız qərar qəbul etmək üçün var.

Sadəcə, ürəyi olan yollarda gəzinirəm, ürəyi olan hər hansı yolda, o yolda irəliləyir və inanıram ki, dəyərli olan tək şey bir yolu sonacan qət etməkdir.

Cox gülürəm, çünki gülməkdən xoşlanıram, amma nə deyirəmsə, hamısı tam ciddidir.

Gerçək savaşçı hündür qala divarlarını yarib keçmək yerinə, onların üstündən aşaraq keçməyi bacarındır.

Bir dosta sahib olmaq güc sahibi olmaq deməkdir.

Ən qorxuluşu – “yenə də alınmır” deyil, ən qorxuluşu “bir də sınamaq istəmirəm”dir.

Bir yolda ki ürək yoxdur, o yol üçün ömür sərf etməyinə dəyməz.

İnsan itirəcəyi heç nəyi olmayanda cəsarətlənir. Ancaq ətəyindən yapışa biləcəyimiz bir şey olunca qorxaq, ağıciyər biriyik.

Mən heç kəsə heç vaxt acıqlanmaram. Heç kimse məni hiddətləndirəcək qədər əhəmiyyətli nəsə edə bilməz. İnsanlara ancaq gördükleri iş vacib olanda hirslenərsən. Xeyli vaxtdır belə bir şey hiss etmirəm.

Qabriel LAUB

Ən təhlükəsiz yollar o yollardır ki, heç yerə aparmır.

Arxeoloqlar yer altından siyasətçilərin dəfn elədiyi tarixi qazışdır üzə çıxarırlar.

Adından rəhbərləri danışan yerdə xalq həmişə susur.

Peyğəmbərlərə abidəni elə onlara atılan daşlardan düzəldirlər.

Qəhrəmanlar təhlükəli vaxtlarda gərəklidir, qalan vaxtı təhlükəlidirlər.

Yalandır ki, qəzetlər bizə düşünməyi tərgidib. Krossvord dərc eləyən məgər onlar deyilmə?

Məktəbdə keçirdiyimiz onlarca ili saymasaq, bütün ömrümüz boyu öyrənirik.

Dost o adamdır ki, səni havayı yerə satmır.

Axmaqların düşünmədiklərinə inanmaq – nikbinliyin ən təhlükəli şəklidir.

Bu aktrisanın karyerası rejissorun həyatında oynadığı görkəmli rolundan başladı.

Məhəbbətin daimi qalmağı üçün laqeydlik qarşılıqlı olmalıdır.

O adam azaddır ki, azad olmadığını ən az dərk edir.

Fantast o adamlardır ki, gerçekliyi dərk etmələri üçün fantaziyaları yetmir.

Kim ki bir tək həqiqəti bilir, məcburdur tez-tez yalan danışa.

İstənilən hakimiyət xalqın içindən çıxır və ora bir də heç vaxt qayıtmır.

Hazırladı: Cəlal MƏMMƏDOV

Emin PİRİ

"SƏNSİZM"

(N.H-nı tanıdıqdan sonra)

Səni sevmək
zülm bir iş,
burda doğulmaq kimi.
Alın yazısını
sondan əvvəlinə
oxumaq kimi...
Səni sevmək
müsəlman orucunda iftara gələn
çoxillik şərab kimidi...
bu qədər vazkeçilməz,
bu qədər günah...
Bir az da
qabırğasını çımdıkleyib
oynadığım əzrailin
kölgəsində sürünməkdi.
Tellərinin havasına
barmaqlarımın oynaması,
əllərimin hörükərinlə
əl-ələ tutub yallı getməsidi
səni sevmək...
Saçlarımın qarasını
sığalında itirib,
nağıldakı qurbağanın
dodağından öpməkdi -
bəlkə, sənə çevrildi.
Öpüşlərimi qızılıgül ləçəkləri kimi
boynundan asmaq,
çiynimdə mələklər yerinə

saçlarının rəqs etməsidir
sənə tapınmaq.
Əllərim darıxmasın deyə,
Tanrı yaratdı səni.
Qapımızın cəftəsinə çevrilib əllərim
bəlkə, döyəcəksən qapımı.
Heç nə istəmirəm,
hər sabah zəngli saatə çevrilsin
yatağında "oyan" deyən öpüşün.
Yetişməmiş göyəmlər
hədiyyəm olar boynuna
aldığım hər öpüşün əvəzində.
Dillərimizin yerini dəyişərik,
ağzımızda "fransızca".
İndi Adəmlər
yoldan çıxır bir yox, "cüt alma"ya.
Ya özün gəl,
ya da qaytar qabırğamı.
Orda
həbsxana divarları ucalır,

bir ağac boylanır həyatindən.
 hər mövsüm gözətçi budayır
 divarlardan
 azadlığa çıxan budaqlarını.
 Azadlığı
 məftillərdən kənara çıxan
 kölgəsi dadır bu ağacın.
 Sənə uzanan əllərimdi o budaqlar...
 Getdiyin bütün yollar kölgəmdi mənim.
 Heç bir quruluş ovutmur məni
 nə kapitalizm, nə də kommunizm
 indi hər yer "Sənsizm"di.

13-cü gecə etüdləri

*Xinalı əllərin, xanım əllərin
 Gündüzlər qızının qara telini,
 Gecələr yuxumu qarışdıracaq.*
Sabir Yusifoğlu

Evimə oğru girdi,
 kimsə görmədi.
 Qəlbimə sən girdin,
 hamı gördü,
 gördü...
 Mən qapımı döyən əzrailə
 "Otur, çay iç, dincini al" -
 deyən adamam,
 sənimi sevməyəcəm?!
 Bilyard şaritək düzüb planetləri
 nə qədər ki, Tanrı
 vurmayıbdı kilini,
 əlini ver əlimə,
 çıxaq taleyin süfrəsindən,
 qalxaq Allahdan yuxarı.
 Daha mövsümüdü gəlişininin,
 qapımdan əl izlərini dərirəm.
 Hansımız tez çatacaq sənə -
 yollar ayaqlarımla qaçı, yarışır.
 Qulaqların dodaqlarından oğurlayır
 hələ deyilməmiş sözləri,
 saçların əsir düşər darağıma.
 Dodaqların təzə açmış yaz çiçəyi,
 mənsə bal arısı...
 Ayaqlar getmək üçün yox,
 qayıtməqçündü...

Düşünmə qəlbə gedən yolları,
 o yol, bəlkə, elə özünsən.
 Səni qısqanan göyərçinlər
 həyatınızdən
 ayaq izlərimi dənləyir.
 Bezər cüt çarpayılıq təklikdən,
 hayqırar:
 "Daha göyə baxanda ulduzları yox,
 səni görmək istəyirəm".
 Sənin Adəmin mənəm,
 İnanmirsan, bax...
 qabırğamdakı yerinə...
 Daha sənlə yaşamaq yox,
 səni yaşamaq istəyirəm.
 Düşmən ölkələr arasındaki
 səngərə çevrilər
 aramızdakı adamlar.
 Atlantik və Aralıq kimi
 qarışmağa qoymazlar.
 Yalnız bir var,
 iki birin kölgəsidi.
 Nifrət qəlbindəki boşluq,
 sillə sigalın aqressiyasıdı.
 Dünyanın ən qulaqbatırıcı səsidi
 sevdiyin adamın sükütu.
 Barmağında üzük də soğan kimi
 dil açar gözlərində,
 xatırələr boğaza dirənmiş ülgücə çevrilər.

Nə fərqi var, Bakı,
 ya da ki Ərdəbil,
 indi sinəm bütöv Azərbaycandı,
 rahat qoy başını
 Vətəninə...

VENESİYAYA MƏKTUB (Birinci məktub)

Bir az əsmər, bir az günəş-şokolad qız,
 sən gedəli
 burda şirniyyatların dadi qaçıb.

Venesiyanın suları
 gecələr piçildiyirmi qulağına
 Sumqayıtin yalnızlığını?
 Heç gördünmü
 eşqə qalxmışam desin kimsə?

Hamı düşdü,
 düşdü.
 Düşmək qalxmaqdı
 necə ki, Yusifi endirdilər
 qalxmasıçın
 Allahın eşq quyusuna.
 Sən də mənim eşq quyumsan
 balıqların Marian zirvəsi kimi.
 Ayaqlarımın addımlamağı
 əllərimi aldatmaqdı,
 səcdə edir getdiyin yollara.

Üzümü hara tutum dua edəndə
 Məkkəyə, Vatikana,
 yoxsa Venesiyyaya?
 Bədənimdən ayrı düşən ayaqlarım,
 "Axilles dabanı"msan.
 Kişilər qadınsız yeriyə bilməz bu həyatı.
 Günəşə həsrət mamırlar
 ayağına dolanıb yalvarırı
 "Getmə, qal, əsmər günəş" – deyə?!

Üzük yerinə
 öpsəmmi barmağından?!
 ...Bəlkə də, bir itimiz olar,
 adını Kio qoyarıq.
 Sevgi dilində danışır itlər-
 elə mənim dilimdə.
 Çox yorulmuşam, şokolad qız...
 Bu həyatdan nə doydum, nə də bezdim.
 Yoruldum,
 yoruldum, şokolad qız.
 Aldadasan hamını...
 Elə özünü də,
 Tanrını da,
 Onun yazdığı 75 illik ömrü də;
 33 yaşında
 atasın özünü
 dənizin qolları arasına.
 Cırasan alın yazısının qalan səhifələrini
 balıqlar öpə gözündən,
 yosunlar anantek bələyə səni.
 Allah da köks ötürüb deyə:
 "Bağışla...
 Bağışla məni".
 Mənim gücüm çatan iş deyil bu iş,
 alın yazısında proqnozlarım
 özünü doğrultmur buralarda heç...
 İkiəlli yapışib tavandakı ipdən

özünü asan gəncin kölgəsi.
 Körpüdən ölümünə tərəf boyلان
 bir başqasının da kölgəsi
 boğulub dənizdə çıxdan...
 Kolgəmiz cəsarətli çıxır özümüzdən.
 Yuxularımız necə,
 onlar da yazılıb alın yerinə?!
 Şeytan Allahın,
 gecə gündüzün,
 yuxular həyatın,
 sən mənim kölgəmsən...

İNANC OLMASA, HƏYAT ÖZ MƏNASINI İTİRƏR...

İtalyan neorealizminin əsasını qoyanlardan biri, dünya kinosunda adı Antonioni və Fellini ilə yanaşı çəkilən, aristokrat, marksist, antifaşist hərəkatının üzvü Lukino Viskonti 1906-cı ildə İtaliyanın Milan şəhərində anadan olub. Viskonti "Rokko və onun qardaşları", "İnteryerdə ailə portreti", "Tanrıların məhvisi", "Leopard", "Lüdviq" filmlərinin rejissoru olub. Jurnalist Konstantino Kostantinin Viskonti ilə ölümündən iki il əvvəl hazırladığı sonuncu müsahibəni sizə təqdim edirik.

- İnsult keçirdiyiniz gecəni necə xatırlayırsınız? Bəlkə, xəstəlikdən əvvəl sağlamlığınız sizə hansısa xəbərdarlıq etmişdi...

- Mən həmişə yaxşı vəziyyətdə olmuşam. Heç vaxt sağlamlıqla bağlı narahatçılığım olmayıb. Hətta çox vaxt məəttəl qalırdım, necə olur ki, mən bir dəfə də olsun xəstələnmirəm. Üstəlik heç vaxt sağlamlığımın qayğısına qalmamışam. Həddindən artıq siqaret çəkirdim. Bəzən bir günə yüz on, yüz iyirmi siqaret çəkirdim. Gecə-gündüz demədən işləmişəm.

İndi bəzi rejissorlar kiçik bir epizod çekən kimi deyir: "İcazənlə mən bir neçə dəqiqlik otağıma çəkilib istirahət edim". Xeyr, mən belə olmamışam. Hətta prodüsserlərim çox vaxt məni qınayırdılar ki, sən bizə ayaqyoluna getməyə belə imkan vermirsen.

Həmin gün isə biz dostlarla birlikdə "Edem" restoranına dincəlməyə getmişdik. Qəfildən mənim halım dəyişdi. Sonra məni otağa qaldırıb çarpayıya uzatdılar. Daha sonra isə xəstəxanaya apardılar. Ətrafımda baş verən hər şeyi bu gün də tam dəqiqliklə xatırlayıram.

- Bəs xəstəliyinizin ilk anlarında siz ən çox narahat edən nə oldu?

- Film, film, film. "Lüdviq" filmini tamamlaya bilməmək, onu ekrandan izləməmək qorxusu ağlıma gələn ilk fikir oldu. "Lüdviq"lə bağlı düşüncələr məni bir an belə olsun, rahat buraxmadı. Hətta sizə bir söz də deyim ki, məhz həmin fikirlər mənə güc verdi ki, xəstəliyimlə mübarizə aparıb ayağa qalxım və filmin çəkilişlərini tamamlayı. Bu səbəbdəndir ki, "Lüdviq" mənim ən sevimli filmimdi.

- Yəqin ki, həmin gün sizi təkcə filmlə bağlı fikirlər narahat etməyib... Dostlarınıizi, doğmalarınızı, həmkarlarınıizi xatılayırdınızmı?

– Hər şeydən əvvəl ciddi bir məqamı qeyd etmək istərdim. Mən doğma insanlarla əhatə olunmuşdum və bunu hiss edirdim. Əgər onlar olmasaydı, nə edəcəyimi təsəvvür belə edə bilmirəm. Xəstəxanada yatdığını müddətdə tərk edilmək çox acınacaqlı haldır. Onlar isə məni bircə dəqiqə də yalnız qoymurdular. Enriko Medioli məni bir dəqiqə də tək buraxmirdi. Elə bil ki, mənim baxıcm id. Bəzən mən ona açıqlanıb deyirdim: "Bura bax, Enriko, əsəblərim hərəkətə keçməmiş burdan yox ol." Ancaq mən onu da çox gözəl başa düşürdüm, o istəyirdi ki, mən tezliklə sağalı. Həmin ərəfədə istər İtaliyada, istərsə də dünyanın başqa şəhərlərində yaşayan dostlarının mənə olan sədaqətinin və həqiqi sevgisinin şahidi oldum. Alen Delon, Xelmut Berger tez-tez mənə baş çəkirdilər. Alen Delon mənə hər cür köməklik etməyə hazır id. Elə Xelmut da.

- Bəs gələ bilməyib məktub yazan və ya teleqram göndərənlər oldumu?

– Əlbəttə. Cozef Luiz, Marlen Dietrich, Bert Lancaster, hətta Mariya Kallas belə mənə məktub göndərmişdi. Ancaq ən yaddaqalan sözləri Marlen yazmışdı. O, mənə məktubla birgə özünün iri bir şəklini göndərmişdi. Fotonun altından isə belə yazmışdı: "Həmişə səni düşünürəm".

- Lukino, siz inanchı insansınız? Allaha inanırsınız mı?

– Bəli. Mən həmişə inanmışam. Lap uşaqlıqdan. Mən katolik tərbiyə almışam. Ancaq heç vaxt katolik olmamışam. Buna baxmayaraq, Allaha inanıram. Həmisə hansısa sirli qüvvənin kainatın üzərində dolaşmasına inanmışam. Çünkü inanc olmasa, həyat öz mənasını itirər. Sənəcə də, bu belə deyil? İnsan nəyəsə inanmalıdır axı...

- Siz həm də kommunistsiniz. Kommunistlərlə yaxınlaşmağınız, onlarla dost-

luğunuuz necə baş tutdu? Axı siz varlı, aristokrat, atları və bahalı əşyaları sevən adam-sınız...

– Bəli, bu, doğrudu. Mən varlı və aristokrat ailəyə mənsubam. Atam varlı və əsilzadə insan olsa da, teatrı və musiqini çox sevirdi. Və o bizi öz dünyagörüşü ilə tərbiyə edirdi. Bizdə teatra, mütaliyə, incəsənətə hər cəhətdən maraqlı oyatmağa çalışırdı. Milanda yerləşən "La skala" teatrını babamdan sonra uzun illər atam maliyyələşdirdi. Anam da eyni ilə atam kimi incəsənəti çox sevirdi. Amma onda bahalı yaşayış tərzinə, bər-bəzəyə maraqlı çox idi. Buna baxmayaraq, anam hər gün bizim tərbiyəmizin və təhsilimizin qayğısına qalırdı. Mənim violonçel alətində ifa etməyim məhz onun təkidi ilə həyata keçmişdi. Yəni biz başqa aristokrat ailələr kimi vaxtimizi boş və mənasız yerə keçirməmişik.

- "Mübtəla olmaq" filminin çəkilişləri üçün kommunistlərdən maliyyə yardımını doğrudurmu?

– Əlbəttə, doğrudu.

- Film necə qarşılanmışdır?

– Film nümayiş olunan zaman zalın ən qaranlıq yerində əyləşmişdim. Mən bahalı kürkə bürünüb filmə baxan qadınların utanarıraq qıcıqlandıqlarını və bunu gizlətmədən "necə də iyrəncdir" sözlərini dediklərini eşidirdim. Ancaq onlar ağillarına belə gətirə bilməzdilər ki, həmin filmi çəkmək üçün mən anamın bahalı zinət əşyalarını satmışam.

- Sizi həm də özünüzü ispan qrandı kimi aparmaqda günahlandırırlar. Və prodüsserləri talamaqdə heç də Fellinidən geri qalmadığınız haqqında xəbərlər gəzir...

– Bu sözlər əfsanədən ibarətdir. Əlbəttə, mən tələbkar insanam. Və film üçün nə lazımsa, onu etməyə çalışıram. O ki qaldı Fellini haqqında deyilənlərə, hesab edirəm ki, Fellini elə dedikləri kimi də davranır. Yeri gəlmışkən, Fellini indi nə işlə məşğuldudur, nə danışır?

- Fellini deyir ki, kinonun yaranması sanki dünyanın yaranmasına bənzəyir. Və heç kim kinonun necə yaranması, neçəyə başa gəlməsi haqqında heç nə bilmədiyindən onun üçün də bu qəbildən olan məsələlərin heç bir fərqi yoxdu.

- O bu haqda yaxşı deyib. Lakin insanlar müxtəlifdirlər. Mən həddindən artıq tələbkar və ciddi adamam. İş prosesində isə bütün hakimiyyət yalnız mənim əlimdə olur.

- Fellini ilə münasibətiniz nə yerdədi?

- Yaxşıdı... Bizim dost olmamağımız söz-söhbətdən başqa bir şey deyil. O, mənə həmişə heyranlıq hissi aşılıyib. Fellini kinematoqrafiyanın nəhəngidi. Əgər bir insan dahidirsə, onu dahi kimi də qəbul etmək lazımdır.

- "Lüdviq" filmindən başqa daha hansı filminizi bəyənirsınız?

- "Torpaq titrəyir", "Rokko və onun qardaşları". Həmin filmlərdə sosial səslənişlər daha çoxdu.

- Bəs teatrda?

- Teatrda vəziyyət bir az başqa cürdü. Orda baş verən hər şey ancaq yaddaşlarda qalır. Bunun belə olması, bəlkə də, daha yaxşıdı. Təsəvvür edirsinizmi, bir gecədə baş verən bütün əhvalatlar, emosiyalar pərdə enən kimi yaddaşlara köçür və orada yaşayır.

- Proyektlərinizin içərisində ən bahalı olanı hansıdı? Tomas Mannın "Sehri dağlar" romanını ekranlaşdırıldıqdan sonra kinokaryeranızı dayandırmaq fikri hələ də aktualdır?

- Hesab edirəm ki, hə. Üstəlik Tomas Mannın oğlu da artıq romanın ekranlaşdırılmasına icazə verir. Lakin mən hələ film çəkməyə hazır deyiləm. Mənə yüksəkliyə, dağlara çıxməq olmaz. Ancaq bütün hallarda ilk olaraq "İnteryerdə ailə portreti", ardınca isə "Sehri dağlar" filmini çəkməyi planlaşdırıram. Bu düşüncə həmişə məni yaşamağa və işləməyə ilhamlandırır.

- Nə üçün məhz həmin fikir sizi həmişə və indi ilhamlandırır? Nədir bunun səbəbi?

- Xəstəlik müddətində mən Tomas Mannın bu əsərinin şedevr olduğunu bir daha əmin oldum. Çünkü indi mən xəstəxananın necə yer olduğunu yaxşı biliyəm. Əvvəllər isə bu haqda bilmirdim.

Və ən maraqlı təsadüf ondan idarətdir ki, mən Tomas Mannın Sürixdə yatdığı və həyata gözlərini yumduğu xəstəxanada yatmışam. Nəyə görəsə bu faktı bütün xəstəxana heyəti məndən gizlin saxlamağa çalışırı. Bir dəfə mənim yanına bir professor gəldi. Mən ondan soruşdum ki, Tomas Mann bu xəstəxanada ölüb? O, mənə dedi ki, burda bu haqda danışmırlar. Lakin bu barədə siz soruşursunuzsa, bəli, o burda vəfat edib.

Mən hələ də başa düşmürəm ki, onlar niyə bu xəbəri məndən gizlədirdilər. Bəlkə də, buna səbəb onun məhz mənim yatdığını otaqda keçinməsi idi. Bilmirəm...

Ölümündən əvvəl Tomas Mann İsveçrənin dağlarına dincəlməyə getmişdi. Axşamtərəfi arvadı onu xəstəxanaya gətirir. Onun ayaqlarında dəhşətli ağrılar başlanıbmış. O, elə güman edib ki, bu, flebit xəstəliyindəndi. Həkimlər onu dərhal xəstəxana qeydiyyatına salıblar. Elə həmin gecə də o, dünyasını dəyişib. Ölümündən əvvəl isə o, arvadına deyib: "Mənim eynəyimi və kitabımı çarpayının yaxınlığına qoy. Kim bilir, bəlkə, gecə oyanıb mütləi etməli oldum". Bu onun sonuncu sözleri olub. Ertəsi gün onu ölmüş vəziyyətdə tapıblar. Sizcə, bu, həddindən artıq kədərli deyil? Adı bir flebit insanların, üstəlik Tomas Mann kimi insanların erkən ölümünə səbəb olur. Bu çox-çox kədərlidi. Son dərəcə qüs-səldi...

Tərcümə etdi:
Samirə ƏŞRƏF

Ümid ABBAS

BARIŞ, GET

Dünya ağı-qaralaşıb, səslər qırıq-qırıqdı,
Gedirsən, o yol, o sən, izləri əmanət et.
Bu gediş gedış deyil, bu gediş ayrılıqdı,
Amma küsülü getmə, qurban olum, barış, get.

Elə gözəl gedirsən, nə intizar var, nə qəm,
İndi də küçələri sənsiz-sənsiz gəzərəm,
Gedişidözülməzim, gedisinə dözərəm,
Təki bilim, xoşbəxtsən, eybi yoxdu, yığış, get,
Amma küsülü getmə, qurban olum, barış, get.

Görüştək vidalaşaq, "Sağ ol, gülüm, necəsən?"
Unudular nə şəhər, nə yol, nə küçə, nə sən,
İstəmirəm görəndə yanımdan düz keçəsən,
Soruş, narahat olma, nə sözün var, soruş, get,
Amma küsülü getmə, qurban olum, barış, get.

Mən həsrət qalsam belə, toxunar yuxum sənə,
Yadlaşar üzüm-gözüm, yadlaşar qoxum sənə,
İcazə ver, son dəfə doyunca baxım sənə,
Gözümdən itənəcən yolu qarış-qarış get,
Amma küsülü getmə, qurban olum, barış, get.

Nə mənasız gedışı, nə gəmi var, nə qatar,
Bir sən varsan, bir də mən, bir də məsafələr var,
Bilmirəm gedənləri necə yola salarlar,
Bu da son əl sallama, bu da ki son baxış, get,
Amma küsülü getmə, qurban olum, barış, get.

Bu son görüş, son gedış məni kimsəsiz qoyar,
Mələklər qaçıb gedər, şeytan məni daşlayar,
Bax, hava da tutulub, indi yağış başlayar,
Xəstələnərsən axı, başlamamış yağış get,
Amma küsülü getmə, qurban olum, barış, get.

KİTAB OXUYAN ADAM

Bir az unuduluram təkliyimlə görüşüb,
Tənhalığım da olmur dərdlərimin qənimi.
Bir az da narahatam. Sanki yerim səhv düşüb,
Bahar vaxtı yazılın payız şeiri kimi.

Elə bil hissərimə ölüm yuxusu gəlir,
İnsanlardan soyuyub uzaqlaşıram tamam.
O ki yağış yağanda torpaq qoxusu gəlir,
Bax mən o qoxuya da xoşbəxt olan adamam.

Kaş elə unutduğum kimi unudulaydım,
Gələnə "Gəl" demirəm, "Qal" demirəm gedənə.
Kaş ki uşaqlının pəncərəsi olaydım,
Ümid dolu gözlərlə baxayıdı hamı mənə.

Üzülmürəm vədəsiz ömrümdən gedənlərə,
Üzülərdim, məsələn, ölsə idi əgər ki.
Baxıb gülürəm məndən ehtiyat edənlərə,
Pişik bəsləyən adam kimə pislik edər ki?

İndi içim də gülür üzdən gülümsədikcə,
Dərdin özüdü insan, o da məndən uzaqdı.
Kitab oxuyanların ən böyük dərdi təkcə
Oxumaq istədiyi kitabı tapmamaqdı.

GET

Bu da son, əlvida, sağ ol, bağışla,
Soruşma "Nə üçün?" soruşma "Niyə"?
Bir payız axşamı yağan yağışla
Get, daha qayıtma, dönmə geriyə.

Dəniz hisslərimin boşluğununda it,
Dəli burulğanda burulub gəlmə.
Geriyə qayıdan dalğalarla get,
Gələn dalğalara qoşulub gəlmə.

Axan göz yaşımın lal axan çaydan
Fərqi yox, axdıqca üzümdə gəzib.
Get sarı yarpaqla, hansı ki yaydan
Əmanət qalmışdı, budaqdan bezib.

Daha istəmirəm səni, başa düş,
Günahkar olsan da, gözlərin dolur.
Get daha, nə olar, bəzən bir gediş
Başqa bir gəlişin səbəbi olur.

Bəzən göylər susur, yağış çı�əmir
Saralan adama, solan adama.
Bəzən sevgisi də kömək eləmir
Arzusu gözündə qalan adama.

Fələk saydığınıın əksini sayıb,
Məni itirmisən, getməsən belə.
Sənə "Qal" deməyə gücüm qalmayıb,
Get, daha dönməmək ümidi ilə.

MƏLƏKDƏN ÜSTÜN

Yollar dağlsa da, gedən yol tapar,
Həsrət qaçılmazdı "Olacaq"ışa.
"Sənsiz yaşamaram" deyirdim sənə,
Sənsiz yaşayıram, yaşamaqdısa.

Niyə getdin, axı niyə? Ürəyim
Səni öz ayrılmaz parçası bildi.
Niyə getdin axı? Sən getməmişdən
Yaşamaq bu qədər çətin deyildi.

Otaq yoldaşımı döndü qoxular;
Hopdu divarlara hamısı bir-bir.
Xaraba otaqda siqaret iyi
Tək sənin qoxunu öldürə bilmir.

Ölümə məhkumdu ümidsiz sevgi,
Boğdum öz sevgimi öz əllərimlə.
Sən özün sussan da, canın sağ olsun,
Qoxun danışacaq ciyərlərimlə.

Özün qanadını qırıb tulladın,
Səni mələklərdən üstün görmüşdüm.
Mənim ürəyimi almaq asandı,
Çətini gözümüzdən düşməkdi... düşdün.

DAŞ

Heykəllər tarixi danışar bəzən,
Gəl ki özlərinin yaşı bilinməz.
Bəzən adamlar da dönüb daş olar,
Amma daş adamlar adama dönməz.

Torpağın altında döndü torpağa
Dünyadan daş kimi gedən adamlar.
İsaya tapındı, ibadət etdi
Məryəmi daş-qalaq edən adamlar.

Tanrının yerinə keçəcək iblis,
Həsrətlə baxacaq Tanrı yerinə.
Tanrını köməyə çağırma, adam,
Göydən daş yağacaq Tanrı yerinə.

Tanrılar yaddaşdan qopub gəlirlər,
Balıq yaddaşından, quş yaddaşından.
İnsan tanrılaşış daşlara hopur,
Sonra da oxunur daş yaddaşından.

Artıb "Miranşahlar" deyəcək "Kiri"!
"Haqqam" deyənləri asdıracaqlar.
"Mən dəli deyiləm!" deyən şairi
"Dəli" damgasıyla susduracaqlar.

O şair iblistək görünər gözə,
Hamı daşlamağa başlayar onu.
Məhv olmuş adamlar çarxıma çəkər,
Daşlaşmış adamlar daşlayar onu.

Mən də daşlanacam, qurban olduğum,
Mən də daşlaşacam günün birində.
Amma daşlığıma ağlamaq üçün
Daş qalaq olmasın sənin yerində.

Duyğuların üsyani

Nərgiz MƏHƏRRƏMZADƏ

Qiş. Həyətdə şaxtdı. Bizə isə, qəribədi, heç dəxli yoxdu bu soyuğun. Bizə... istidi, qəlblərimizi isidən, işıqlandıran sevgimiz var çünkü. Qəlbimizdə yazdı və bütün dünya al-əlvan rənglərə boyanıb gözümüzdə.

Evimin yaxınlığında, maşında oturmuşuq. Bura elə bir yerdi ki, nadir hallarda maşına, adama rast gələrsən, amma hərdən uşaq arabasında körpəsini gəzdirən gənc analar görə dəyir.

Körpəylə gəzinti... Nə maraqlı məşguliyyətdi. Tezliklə məni də... elə hər ikimizi bu gözəl məşguliyyət gözləyir. Bunları yaza-yaza gülümsəyirəm, elə o gözəl gündəki kim... O gün ki, səninlə birlə necə valideyn olacağımızı xəyalımızda canlandırırırdıq; sən necə gözəl ata

olacaqsan, mən necə körpəsini sevib-əzizləyən, daim başı üstündə dayanan fədakar ana...

Söhbətdən uzaqlaşdım, deyəsən... Həmin yolda, daha doğrusu, yolumuzun üstündə qıvrım telli, iri bir əncir ağacı davardı, şipşirin Bakı ənciri.

Sevgimizin şahidi olan bu qıvrım telli ağac da sanki hərdən gülümsəyir, bizim tükənməz xoşbəxtliyimizə sevinirdi. Ah! İlahi, biz necə də xoşbəxt idik o zamanlar, lap yuxulardakı kimi... Yox, bu, reallıq idi, ürəklərimiz bir ahənglə döyüñürdü – bir musiqi ladında eyni vaxtda səslənib bir-birinə qarışan iki səs kimi... Dəli sevgimizə və sevgimizin bəxş etdiyi o şirin rahatlığa amansız şaxta da mane ola bilmirdi. Sənin maşınının oturacaqlarındakı adı qızdırıcılar sanki bir cənnət yaratmışdı dəlicəsinə sevən, "fast food"u zərərini belə düşünmədən acgözlüklə udan bizlər üçün...

Bütün bunların hamısının öz ləzzəti vardı. Bəzən mənası belə olmayan zarafatlarımız, gülüşlərimiz xoşbəxtliyimizi tamamlayırdı sanki. Düz deyirlər, sevənlərin ən mənasız zarafatları belə bir-birində qəhqəhə doğurur.

Həə, belədi sevənlər, gələcək haqda heç düşünmürlər də, heç nəyi ehtimal etmirlər, zamana baxmadan, bu günlə yaşayırlar.

Hər şey necə də gözəl idi bizimcün. Qorxurduq, gizlənirdik valideynlərimizdən. Amma nə olsun, bu gizlənmələrin özü də münasibətlərimizə saf, təmiz, parlaq rənglər bəxş edirdi.

Təmiz hisslərimiz, duyğularımız vardı. Nəbzimiz vurdυqca bu ülvi hisslər qəlbimizə axıb dolur, bütün hüceyrələrimizə hakim kəsilirdi.

Nələr oldu tanışlıq dövrümüzzdə, nə qədər isti, iliq xatirələrimiz var. Heyif... Hamısı keçmişdə qaldı!

Yox, mən keçmiş xatirələrə yaşıyan, tez-tez ötənləri xatırlayan adamlardan da deyiləm. Mənə indiki - yaşadığım zaman maraqlıdı. Gələcəyi isə arzu, xəyal, ilgim kimi görürəm. Bircə istisna var amma, sənli günlərimi, xoşbəxt çağlarımı qaytarmaq istəyirəm həmişə. Yalnız bu zaman kəsiyini, yalnız! Bir şərtlə, sən də o olacaqsan: mənim sevdiyim, məni sevən... Daha ailə həyatının, nikahın dəyişdirdiyi... yox! Bəlkə də, hər şeyi yenidən başlamaq istərdim, amma yenə səninlə...

Sənin dediklərini xatırlayıram: "Nikah, ailə-məişət xirdalıqları gül-çiçək ətirli, zər夫 meyvə təravətli münasibətləri məhv edir..."

O günlər isə... O günlər indi yoxdu...

Ayrılıqdı indiki günlərin adı, məsuliyyət karşısındaki qorxudu, xəyanətdi, antipatiya, bəlkə də, dərin nifrətdi...

Həyat çox qəribədi... bir vaxtlar necə çətiniydi mənə səndən ayrılib evə gəlmək, bir gün də sənsiz qala bilməzdim, gün nədi, bir saat belə səndən ayrıla bilməzdim. Əgər görüşə bilməsək, mütləq telefondan asılı qalırdım,.. "Skype", "WhatsApp"... Elə bu

hissləriydi, bəlkə də, məni nikaha təhrik edən, evliliyin ciddiyətini dərindən düşünmədən...

Özümü bir an belə ayrı təsəvvür edə bilmədiyim adam, işə bax, indi keçmişdə qalıb. Hər ötən dəqiqəm sənsizlikdi indi, sənin qəlbimin ən qaranlıq guşələrinə nüfuz edən isti baxışlarından, fantastik ideyalarla dolu xeyirxah qəlbindən, mənə sevgiylə baxan məhrəm gözlərindən uzağam.

Bizim görüşümüz bir səhv idimi? Onu gənclik adlandıraq, amma səhv yox, qətiyyən yox!

Peşmanammı? Əlbəttə, yox. Sən mənim həyatımın ən gözəl səhifəsən axı, balamın atasısan, gözəl balamın, artıq birlikdə böyüdə bilmədiyim balamın... Biz onsuz da həmin valideynlərik, sən - gözəl ata, mən - fədakar ana, o vaxtlar arzuladığımız kimi. Fərq ondadı ki,..

Fərq... mənim səninlə ayrılmağimdadi.

Bir də qaçılmaz bir reallıq var, mənə ağırdı demək, amma sən qorxaqsan!

... Yenə qış. Küçədə şaxta. Yeni evimizin pəncərəsindən yenə həmin yola - adamların, maşınların tək-tük göründüyü yola baxıram. Hərdən mən də adamların, maşınların tək-tük göründüyü yolda körpəmi gəzdirirəm uşaq arabasında. Gənc ana kimi.

Arzumuz həyata keçib, biz valideyinik. Mən elə xoşbəxtəm ki...

Xatirələrsə dolanır və üzümdəki təbəssüm şıltəqlıqla uzaqlaşış gedir. Göz yaşları... məyusluq dolu göz yaşları yuvarlanır üzü aşağı...

Qıvrım telli əncir ağacı isə indi heç də şən deyil. O, mənim sakit daxili üsyənimin şahididi indi...

Nədən?!

Ruscadan tərcümə edən:
Hicran HÜSEYNOVA

Vaqif YUSİFLİ

(AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA NƏSİMİ OBRAZI)

Mən aşiq, soy ilandı,
Şahmar da soy ilandı.
Nəsimitək bu aşiq
Yolunda soyulandı.

Qədim bir bayatıdan gələn bu səda əqidəsi
yolunda edam olunan, dərisi soyulan İmadəd-
din Nəsimiyə-bu dahi şairimizə həsr olunan ilk
folklor nümunəsidir ki, əsrlər keçdikcə xalqın
yaddaşından silinməyib. Klassik şeirmizdə isə
Nəsiminin obrazı – onun həyatı, şəhidlik zirvə-
sinə yüksəlməsi heç bir əsərdə köklü şəkildə öz
əksini tapmamışdır. Sadəcə olaraq, onun adı
ustad kimi xatırlanmış, şeirlərinə nəzirələr ya-
zılmış, mənsub olduğu hürufizm təriqətinə
tərəf-müqabillik ifadə olunmuşdur. Nəsimiyə
müraciət keçən əsrin yetmişinci illərindən baş-
layaraq, onun anadan olmasının 600 illiyilə
əlaqədar ədəbiyyatın mövzusuna çevrilmişdir.

Xalq yazarı İsa Hüseynovun «Məhşər» romanı ilə Azərbaycan nəşrində Nəsimi obradının ilk mükəmməl nümunəsi yaranır. «Məhşər» qədər İsa Hüseynov müharibə dövrü həqiqətlərindən, əllinci-altmışinci illərin mürəkkəb və ziddiyyətli hadisələrindən söz açan povest və romanlarını yazmışdı. Görəsən, İsa Hüseynovu Azərbaycan tarixinin ən mürəkkəb, ən ziddiyyətli, müharibələr, fatehlərin qanlı toqquşmaları, bir-birinə zidd ideoloji cərəyanların mübarizəsi ilə şərtlənən XIV-XV əsrlərə – Nəsimi dövrünə hansı istək, hansı məqsəd çəkib aparmışdı? Əlbəttə, İsa Hüseyn-

nov «Məhşər»ə qədər tarixi mövzuda «26-lar» və «Ulduzlar sönmür» bədii filmlərinin ssenariilərini yazmışdı. Amma bu filmlərdə (xüsusilə birincisində) Isa Hüseynov sovet dövrünün ideoloji ştamplarından yaxa qurtara bilməmişdi. «Məhşər» isə sərf reallıqlar və bədii təxəyyülün, yaradıcı yanaşmanın birgəliyindən yarandı.

«Məhşər» (1972-1976) Azərbaycan tarixi romanının «qızıl dövrü»nün («Pərvanə», «Dəli Kür», «Qarlı aşırımla» başlanan, az sonra «Mahmud və Məryəm», «Fətəli fəthi», «Qətl günü» «Köç» romanları ilə daha da yeniləşən) parlaq bir nümunəsi idi. Bu romanla İsa Hüseynov şəxsiyyətinin, bəlkə də, ən mühüm bir xarakteri ortaya çıxırdı – o, tarixə bəzi romançıların «salnamə» prinsipi ilə yanaşmadı, tarixi müasirliyin gözü ilə oxumaq, incələmək prinsipini əsas götürdü. İsa Hüseynov tarixçi deyildi, lakin tarixi canlı bir proses kimi, mümkün qədər obyektiv şəkildə mənalandırmaq üçün Tolstoy, Hüqo, Ordubadı və Çəmənzəminli prizmasından yanaşmayışı ən doğru yol bilməşdi. Tarix tarixliyində qalır, lakin İsa Hüseynovun ədəbi müəllimi Mehdi Hüseynin dediyi kimi: «Tarixçi dövrün ümumi ictimai münasibətlərini eks etdirirsə, ya- ziçı ən çox dövrün psixologiyasını təşrih edir. Tarixçi psixoloq deyildir. Lakin sənətkar psi- xoloq olmalıdır. Bunsuz tarix elmi yaransa da, tarixi-bədii əsər yarana bilməz».

Nəsimi və onun həyatı, hürufiliyin banisi Nəiminin fikir, ideya dünyası, onun faciəli qətli, «rəncər şah» Şirvanşah İbrahim, fateh Teymurləng, dini etiqadların qulu olan Şeyx Əzəm-bu tarixi obrazların hər birinin çilgin ehtirasları, fəlsəfi dünyabaxışlarının mübarizəsi, müharibələr, qırğınlar-bir romanda bütün bunları kəskin münaqışlər, bir-birinə zidd və barışmaz münasibətlərlə canlandırmaq sənətkardan, doğrudan da, əsl ədəbi hünər tələb edirdi və İsa Hüseynov ilk tarixi romanında bu missiyanın öhdəsindən gələ bildi.

Ordubadi Qılincın və Qələmin vəhdətini əks etdirmək istəmişdi, amma onun romanında Qələm Qılincdan daha kəsərli nəzərə çarçırdı, Nizaminin şairliyi Qızıl Arslanın və Fəxrəddin-nin qılincından üstün görünürdü, Nizami dühəsi bütün problemlərin önündəydi, «Məhşər»də isə gah Qılinc, gah da Qələm qalib gəlir. Sonuncunun qələbəsi təfəkkürün – hürufi ideyalarının qələbəsiydi.

Əsərə yazılan ön sözə (Əzizə xanım Cəfərzadə) oxuyuruq: ««Məhşər» islam dini əleyhinə yazılmış romandır. Yalançı etiqadlar, din və xurafat, müharibə, qan-qırğıń, istibdad, istismar əleyhinə yazılmışdır. İnsanı alçaldan bütün xirdalıqları – nadanlığı, cəhaləti qamçılıyır». Bu fikirdə yalnız birinci cümləyə qəti etiraz etmək olar: «İslam dini əleyhinə yazılmış». Bu romanda islam əleyhinə heç nə yoxdur. Yoxsa Fəzlullah Nəimi edam ərefəsində deməzdi: «Dinləyin, burda icra edilən hökm Həqq-təalanın öz hökmüdür». Hərçənd ki, «din kitablarında bir olan Allah hüzurunda məhkəmə kimi qələmə verilən məhsərin, cəmi bəşərin ölüb yenidən diriləcəyi barədə iddiaların yalanlığını Fəzl çıxdan sübut edib, cümlə aləm-xaliq əbədidirsə, demək, bəşər də əbədir» – bu, heç də islami tənqid etmək deyil.

«Məhşər» gərgin konfliktlər, üz-üzə duran qüvvələrin həm mənəvi, həm də cismani qarşıdurmasını əks etdirən bir əsərdir. Ancaq romanda Nəsimi – Teymur qarşılurmaşı bu mənada ən kulminasion nöqtədir. «Məhşər» haqqında çox-çox əvvəllər bir məqalə yazımdı və orada müəllifə iradımı bildirmişdim ki, tarixi sənədlərdə Nəsimi ilə Teymurun görüşü barədə heç bir məlumat yoxdur və bu, tarixi re-

allığa ziddir. İsa müəllim o məqaləni oxumuşdu. Rastlaşanda söylədi ki, sən nə bilirsən, Teymurla Nəsimi görüşməyiblər, **mən iki fatehi görüsdürmüşəm**. Doğrudan da, İsa müəllimə haqq qazandırıram. Tarixdə belə bir görüş olmayıbsa da, romanda onların üz-üzə gəlməsi labüb idi. Qılinc, müharibə fatehinin söz fatehi ilə, qorxu, zülm «fəlsəfəsi» ilə humanizm, Allahu insanda görmək ideyası öz bədii-fəlsəfi dərkini tapmalıydı. Nəsimi deyir: «Qorxu törətməklə sən özünü məhv edirsən, Əmir! Teymurun sıfəti gömgöy kəsilmişdi. İyirmi beş ildən çox idi ki, o öz əliylə adam öldürməmişdi. Amma indi əli öz-özünə silaha uzanıb, arxadan yürürən bahadırın qılincını qından çəkdi. Çox pis axsaya-axsaya, tövşüyü-tövşüyü yeriyib, Nəsiminin iki addımlığında dayandıqda yalnız Allah xofuna inamı və özünün törətdiyi qorxuya etiqadı, qarşısındakı müdhiş itaətsizin boynunu vurmaqdan əvvəl nə isə deməyə ehtiyac əmələ gətirdi». Az qala bütün dünyani öz qılincına tapındıran Teymurun «fəlsəfəsi» isə güc və qüvvətin – qorxubilməz inadın məntiqini sübut edir: «Xırda həşərat iri həşəratdan qorxur. Gücsüz adam güclüdən. Cəmi bəşər də bir olan Allahdan qorxur!- dedi. Qorxu üstündə bərqərar deyilmi dünyamız?». Nəsimi isə humanizm və kamillik ideyasından çıxış edir: «Güclü, gücsüz insan yoxdur, əmir! Cahil var, kamil var. Cahilin tərzi-həyatı heyvanların tərzi-həyatına uyğundur. Çünkü hər ikisi idrakdan məhrumdur. Həqqə qovuşan kamillər isə dünyada qorxunun səbəblərini öyrənirlər. O kamillərdən birisi sənin hüzurundadır, bax Gör üzündə qorxudan bir əlamət taparsanmı, Əmir?» Nəsimi Teymuru inandırır ki, Fəzlullah hərb niyyətində deyil, çünkü Fəzlullah cümlə bəşəri həqq səltənətində birliyə çağırır. Fəzlullah Nəimi yaşadığı dövrün ən aparıcı, ən mütərəqqi bir ideyasını ifadə edirdi, amma Nəsimisiz bu ideyaları insanların ruhuna aşılamaq, ölüm qorxusu altında belə diz çökəmək inadı mümkün olmazdı. İsa Hüseynov tarixin ona təlqin etdiyi belə bir həqiqəti romanda əks etdirir: Teymur ölkələr fəth edir, özündən də güclü olan başqa bir fatehi-İldirim Bəyazidi məglub edir, tezliklə ona dünya şöhrəti qazandıracaq ən böyük

qələbəsinə nail olur, lakin «Mənəm Allah» deyən qorxunc qüvvə ilə üz-üzə qaldığını bilincə, özünü məğlub sayır. Nəimi edam olunur, amma Nəsimilik yaşıyır və bütün Şərqi dolaşım hürufizmi yayan Nəsimi də az sonra edam olunacaq (Nəsiminin ölüm səhnəsinin təsvirinə İsa Hüseynov ehtiyac duymasa da), amma Nəsimilik də yaşıyır.

Bəxtiyar Vahabzadənin «Fəryad» mənzum dramında da elə bu həqiqət təsdiq olunur: «İki dünyaya sığmayan» Nəsiminin mənəvi varlığı yaşıyır, Nəsimilik onun ölümündən sonra da həm bir təlim kimi, həm də özünü dərk etmək, ölümə qalib gəlmək ideyası kimi yaşamağa qadirdir. Yaşar Qarayev yazırıdı: ««Mənəm Allah» deyən Nəsimi, doğrudan da, öz müasirləri arasında Allah məqamına ucalandan sonra «Nəsimi» və «Allah» sözləri eyniləşir, sinonim olur, sonrakı Nəsimilər daha «mənəm Allah» yox, «mənəm Nəsimi» deyirlər». Çingiz Aytmatov da yazırı ki, tarixi də müasirlik qədər yaşada bilmək, «keçmişə görə əzab çəkmək» prinsipi Bəxtiyar Vahabzadənin bu şərti-bədii üsulunda özünün qabarıq əksini tapıb. İnsan niyə öz-özünü Tanrı elan edir? Çünkü yaşamaq, haqq sözünü demək üçün real həyatda heç bir şərait, heç bir mənəvi qayğı görünmür, odur ki, insan bu heçliyə, bu boşluğa üsyan edir, Nəsimi ideyalarına tapınır, onu Allahla eyniləşdirir. Pyesdə Allah adına söylənilən bu fikirləri əslində Nəsimi öz şeirlərində də ifadə etmişdi:

*Allah! Bilirik, cisim deyil, bəs nədir Allah?
Ən yüksək olan haqda, həqiqətdədir Allah.
Dondunsa təkamül və gözəllik qabağında,
Dərk et, bu təəccübədə, bu heyrətdədir Allah!*

*Vəhdət nə demək? Gizlidir hər zərrədə vəhdət.
Bir zərrə ikən küllə qovuşmaq ulu niyyət!
Gördüklorımız zahiridir, bətnə nüfuz et,
Batındəki, cövhərdəki fitrətdədir Allah!*

*Son məqsəd «Ənəlhəq»mi? Dilək sözdən umulmaz.
Ən yüksək olan zirvəyə mütləq demək olmaz.
Bir pillədə durdunsa, «Ənəlhəq» demək olmaz,
Ülviyətə çatmaqdakı niyyətdədir Allah!*

«Fəryad» fəlsəfi-psixoloji dramdır-Yaşar Qarayev də bu pyesi məhz həmin aspektdən təhlil edir və gəldiyi nəticə budur ki, B.Vahabzadə sanki sinamaq istəyib ki, Nəsimi təliminin aynasında müasirləri narahat edən fikir, hiss və duygular görünürmü? B.Vahabzadənin bir çox poemalarında Həyat və Ölüm fəlsəfi problemi bədii şəkildə, özü də uğurla öz həllini tapıb və «Fəryad»da da «ağrılı, narahat, fəal həqiqət hissi» ilə diqqəti cəlb edir. Pyesdə Nəsiminin özü görünmür, lakin özünü Nəsimi elan edən iki Nəsiminin – həllac Musanın və Turalın simasında Nəsimiliyin varlığı, ölümsüzlüyü təsdiq olunur. Nəsimilik təkcə sadə xalq arasında deyil, zülm və haqsızlıq ocağı saraylarda da beyinlərə, şüurlara hakim kəsilih. Əmirin etirafı: «Hürufi məsləki tutub ölkəni, Tərki-silah etdi öz balam məni!».

Məncə, XX əsr Azərbaycan şairləri içərisində də öz fəlsəfi-poetik düşüncəsinə, təbliğ etdiyi fikirlərinə görə Nəsimiyə ən çox yaxın olan məhz Bəxtiyar Vahabzadədir, – desək, yanılmarıq. Nəsimilik onun şeir və poemalarında, həmçinin pyeslərində özünün yeni mərhələsini yaşıyır. Amma, təbii ki, XX əsrin poetik təfəkkürü formasında.

Nəsimi haqqında mənzum romanın müəllifi isə Xalq şairi Qabilidir. Ədəbiyyatımızda Nəsimidən və Nəsimi obrazından söhbət açanda Qabilin «Nəsimi» poemasını xatırlamamaq olmur. Qabil bu poemaya ömrünün beş ilini həsr edib.

*Heç kimsə Nəsimi sözünü fəhm edə bilməz,
Bu quş dilidir, bunu Süleyman bilir ancaq.*

Qabil də mümkün qədər bu «quş dili»ni öyrənməyə səy etmiş, Nəsiminin yaşadığı dövrü, o dövrün ictimai-siyasi hadisələrini, ən başlıcası isə şairin mənsub olduğu hürufilik təriqətinin mahiyyətini öyrənə-öyrənə Nəsimi əsrinə gedib çıxmışdır. Tarixi şəxsiyyətlərdən əsər yanan bir çox müəlliflər bəzən «müasirləşdirmə» yolu ilə gedirlər. Bir də görürsən ki, tarixdən bizə məlum olan şəxsiyyət (şair, sərkərdə, şah) sanki bu günün, bu dövrün adamıdır. Təbii ki, həmin tarixi şəxsiyyət

«müasirləşdiriləndə» öz sanbalını itirir. Tarixi şəxsiyyəti, xüsusilə klassik sənətkarı zorla «müasirləşdirmək» olmaz! Belə demək mümkünsə, klassikə doğru getmək, onu mahiyətçə dərk etmək lazımdır. Çünkü müasirliyin kökü və mənşəyi də klassikadan, ənənədən gəlir. Qabil də məhz bu yolu seçmişdi.

Mərhum prezidentimiz Heydər Əliyev Qabilin 70 illik yubileyində demişdi: «Qabilin Nəsimi haqqında yazdığı mənzum roman mənim yaxşı xatirimdədir. Doğrudan da, o, çox böyük bir iş idi və Qabil bu işi gördü. Bu, həqiqətən, Dövlət mükafatına layiq bir əsərdir. Çünkü Nəsimi haqqında belə böyük, sanballı, dərin fəlsəfi fikirlərlə dolu olan mənzum roman yazmaq hər adəmin, şairin, yazıçının işi deyil. Qabil bunun öhdəsindən gəldi».

«Nəsimi» poeması dahi Azərbaycan şairinin həyatı, sənət yolu, fəlsəfi dünyası və faciəli ölümü barədə poeziyamızda ilk böyük əsərdir. Nəsimi böyüklüyünə və onun faciəli ölümünə çoxlu şeirlər həsr edilsə də, gəlin etiraf edək ki, Nəsimi obrazını ən dolğun şəkildə, özü də lirik-epik planda Qabil yaratmışdır. Bu poemadan az sonra görkəmli yazıçıımız İsa Hüseynov «Məhşər» romanını yazdı və hər iki əsəri o dövrdə ədəbi hadisə hesab edənlər yanılmamışlar.

Poemada həm əruz vəznindən, onun müxtəlif bəhrlərindən, həm də heca vəznindən, onun da çeşidli formalarından istifadə olunur. Qabildə çox güclü əruz duyğusu var. O, müasir Azərbaycan poeziyasında əruzun musiqisini, ritmini, ahəngini şeirdə yaşadan şairlərdən biri və bəlkə də, birincisidir. Qabil hadisələri Nəsiminin dili ilə şərh edir. Bütün əsər boyu Nəsimi sanki Qabilin əlindən tutub onu Şamaxıdan, Bakıdan, İrandan, Suriyadan, ərəb şəhərlərindən keçirir, hürufiliyi bir həqiqət kimi, Allahi insanda axtarmaq həqiqəti kimi dərk etdirir. Və beləliklə, Qabil də Nəsimiləşir. Əsərin final səhnəsinə diqqət yetirək:

«Zahidin bir barmağın kəssən,
dönüb həqdən qaçar,
Gör bu məğrur aşiqı sərpa soyarlar,
ağrimaz»
Fəqət qanım axır, saralıram mən,

Şənqəşül Hənəfi qayıdır birdən,
İstehzayla deyir gözlərində kin:
– Əgər Allahsansa, axdılqca qanın,
Söylə, bəs nə üçün saralır rəngin?
– Mən eşqin fəcrində qızıl atəşəm,
Zahid, saralmazı sönəndə atəş?
Mən eşq üfűqündə doğan Günəşəm,
Saralar qüruba dönəndə Günəş!

Xalq şairi Rəsul Rzanın «Son gecə» poeması da Nəsimi haqqında ən dəyərli əsərlərdən biridir. Əsər 1973-1974-cü illərdə qələmə alınıb. Amma Rəsul Rzanın Nəsimi axtarışları altmışinci illərin sonlarında başlamışdı. «Cahanə sığmayan şairin qərib məzarı» Azərbaycan mədəniyyət xadimlərinin Suriyaya səfərindən sonra yazılmışdı. Bu yazıda Rəsul müəllim Hələb şəhərində Nəsiminin qəbrini axtardığından, qəbri tapıb onu ziyarət etdiyindən söz açır. Rəsul Rzanın «Böyük şair haqqında qeydlər», «Nəsiminin bir beyti haqqında» məqalələri də altmışinci illərin sonlarında qələmə alınıb və görünür, Nəsimi poeziyasına və şəxsiyyətinə maraq təsadüfi deyilmiş. Yeri gəlmişkən, qeyd edim ki, Nəsiminin yaradıcılığı, Azərbaycan poeziyasında yeri, Nəsimi və hürufizimlə bağlı ədəbiyyatşunaslıq elmimizdə də son əlli ildə az iş görülməyib. M.Quluzadənin «Nəsimi» monoqrafiyası, həmçinin C.Qəhrəmanovun, Ə.Cəfərin, V.Feyzullayevanın, A.Rüstəmovanın, Ə.Səfərlinin, R.Əliyevin, S.Şixiyevanın məqalə və monoqrafiyaları Nəsimişünaslıqda xeyli boşluğu aradan qaldırdı. Bu, əlbəttə, başqa bir söhbətin mövzusudur.

«Son gecə» poeması Nəsiminin zindanda – sabahkı edamdan qabaq düşüncələrini ifadə edir və bu, şairin keçilən məşəqqətli, amma şərəfli özür yolu, həyat və insanlıq haqqında son qənaətləridir.

İmadəddin düşünür:

«Nədən,
insanlığın iztirab yolu
belə uzun, belə sonsuzdur?..
Əsrlər boyu
güc ədaləti susdurur».

Poemada Nəsiminin dönmezliyi, əqidəsi yolunda ölümə belə göz qırpmamağı onun zindan gözətçisi ilə söhbətdə öz ifadəsini tapır və bu dialoqda-söhbətdə Nəsimilik meyari belə açıqlanır:

Sükutu pozur qoca.
«Ya şeyx, niyə tövbə etmədin?
Səni bağışlardı məzhəb, din».«Qoca!
Böyük həqiqətə,
doğru sözümə tövbə deyimmi?
Mən deyirəm, Allahın
canlı təcəssümü
sənsən, mənəm,
Allahın damları
İnsan özüdür.
İnsan düşüncəsi,
doğru sözüdür.
Bax, budur Allah...»

Ümumiyyətlə, Nəsimi şəxsiyyətinə və Nəsimiliyə poeziyanın müraciəti keçən əsrin 60-80-ci illərində daha güclü idi. Görünür, bunun əsas səbəbi də böyük şairin 600 illiyi ilə bağlı idi. Nəsimi haqqında ən gözəl şeirlər, poemalar məhz o illərdə yazıldı. Təbii ki, bu yazında Nəsimi obrazının Azərbaycan şeirində necə əks olunduğunu bircə-bircə, misallarla açıqlamaq mümkün deyil. Ancaq üç şeir haqqında söz açmamaq insafsızlıq olardı. Əliağa Kürçayının «Nəsimi» şeirində şair rəssama Nəsiminin şəkli necə olmalıdır tövsiyəsini verir.

Qardaşım, bircə ricam var ancaq:
Sən Nəsimini çəkərkən elə çək,
Baxışından səpələnsin şimşək.
Günəşin nurunu doldur gözünə,
Kişilik nəqş elə dönənməz üzünə.
Kişilik-atəşə yansın dönəməz!
Soyunub buzda uzansın-dönənməz!
Gözü xəncərlə oyulsun-dönənməz!
O salar heyrətə allahları da,
Söyləyər, Tanrı da, Allah da mənəm.

İsa İsmayıllızadənin səksəninci illərdə yazdığı «Heykəl Nəsiminin monoloqları»

şeirində Nəsiminin edamqabağı son sözlərini eşidirik. O, üzünü gələcək nəsillərə tutub deyir:

Məni qınamayın,
600 yaşı var axan qanımın.
Əsrlər üstündə, illər üstündə
Nifrat bayraqıtək uca tutduğum,
Sevgi bayraqıtək uca tutduğum,
Yellənə-yellənə yol gələn qanım
Axır bir gün gəlib sizə çatacaq,
Axacaq, axacaq damarınızda,
Mən də axacağam damarınızda.

Ancaq Əli Kərimin «Şəhidliyin zirvəsi» şeiri, fikrimizcə, Azərbaycan poeziyasında Nəsimi haqqında, onun şəhidliyi barədə yazılış şeirlərdən ən nadırı, ən kamildir. Hətta deyə bilərəm ki, İsa Hüseynovun «Məhşər»i nəsrədə, Qabilin «Nəsimi»si epik poeziyada, Bəxtiyar Vahabzadənin «Fəryad»ı dramaturgiyada hansı ucalıqda dayanırsa, Əli Kərimin «Şəhidliyin zirvəsi» də şeirdə o ucalıqda yer tutur. «Azərbaycan ədəbiyyatında Nəsimi obrazı» qeydlərimi də Əli Kərimin həmin şeirindən bir parça ilə bitirirəm:

Altı yüz ildir, idrak
çırpinır pələng kimi,
nərə çəkir, ağlayır,
tapa bilmir ki, bilmir-o,
bir sirri-xudanı.
Təpədən-dırnağadək
soyalar bir adımı;
Necə ola, dinməsin,
Böyük əqidəsindən
Bir misralıq enməsin?
Gözündən bir nöqtə yaş
sinəsinə düşməsin.
Qaşları çatılmasın
bir xırda vergül qədər.
Diri-dir soyulsun,
əqidədən keçməsin.
Altı yüz ildir, bəşər
ağrilardan inildər.
Altı yüz ildir, bəşər
düşünər, çatmaz yenə
məşəqqətli ölümün
Nəsimi zirvəsinə.

Dəniz PƏNAHOVA

ÖVLADLARINI BOĞUB ÖLDÜRƏN ANA...

Uşaq olanda izlədiyimiz qorxu filmlərində qaranlıqdan əcaib bir varlıq çıxardı və "vöö" deyib bizi qorxudardı. Ya da maşınla uzaq yola çıxan bir qrup gənc yolunu itirər, cinə-şeyatinə rast gələr, hamısı da ölürdi. Sonda bir nəfər sağ qalıb qeyri-adi varlığın axırına çıxardı. İndi bu cür ucuz, şablon və kütləvi filmlər bizi ancaq güldürür.

Amma indi sizə elə bir qorxu filmindən danışacam ki, film kultluğunu, estetikası ilə qorxu filmi anlayışınızı alt-üst edəcək. Qorxu bir nəfəs qədər, piçiltiya çevrilərək bizə toxunacaq. Necə ki, həyatda bəzən qaranlıqdakı heçlikdən qorxarıq, bu film də qaranlıqdakı yoxluqları var edəcək. Bununla kifayətlənməyib, film xəttindən çıxıb, dini, Tanrı anlayışını, cənnət-cəhənnəmin varlığını, müharibənin amansız psixoloji sarsıntılarını sorğuya çəkəcək. Ya da acı həqiqətdən qaçmaq, qurtulmaq istəyənin, nə orada, nə də burada olanların hekayəsinə çevriləcək. Özgələrinin hekayəsinə. Özgəsi olmanın ağırlığını hər yerdə daşıyanların hekayəsinə.

İspaniyalı rejissor Alejandro Amenabarın 2001-ci ildə çəkdiyi, ssenarisini yazdığını və musiqisini bəstələdiyi son filmi "The others" (Başqaları)dır. Onu da qeyd edim ki, rejissorun

cəmi-cümlətanı altıca filmi var. Çoxu da ciddi mükafatlara layiq görülüb.

Film baş rolu Nicola Kidmanın canlandırduğu "Greys" obrazının tam üzərində qurulub. Greysin daşıdığı özəllik onun qatı inanchı olmayıdı. O həm də bir anadı. İntizamlı, güclü, həyata qarşı sərt duruşlu və işığa, səssizliyə aşırı dərəcədə həssas, miqrenli, ciyinlərində iki uşaqa baxmağın yükünü daşıyan bir ana...

Yoldaşını ikinci Dünya müharibəsində itirib, ya itkin düşüb, bilinmir. Amma onun yolunu gözləyir. İşığa qarşı bu qədər həssaslığının səbəbi odur ki, uşaqlarının günəşə allergiyası var, gün işığı onların dərilərində qəribə yaralar yaradır. Ona görə də pəncərələr qalın pərdələrlə örtülüdü. Sanki qorxularını pərdələyir, üstünü örtür. Hətta evdə elektrik belə yoxdu. Ev cıraqla xərif işqlandırılır. Uşaqlar işığa çıxa bilməsə də, anası ürəklərində inanc işığının yanması üçün hər gün "İncil"i oxutdurur onlara.

İlk baxışda klassik səhnələr, üslublar, görüntü qotik filmə bənzəsə də, əslində bitmiş bir müharibənin acılarını, qorxularını yaşıyan, bu qorxularla savaşan bir qadından bəhs edir film. Bəlkə də, elə buna görə qadın evə qapanıb, dünya ilə əlaqəsini kəsib. Greysin keçməyən miqren ağrıları və bu səbəbdən də səssizliyə

duyduğu ehtiyac da zamanında bomba və tüfəng səsləri ilə tikan üstündə yaşamış bütün insanların ehtiyacıdı əslində. Evin içində qurduğu bu qatı düzən də, ətraf aləmə olan qorxu da savaşdan sonra ayaqda durmağa çalışan bir insanın çarəsizliyidi.

Greysin dinə bu qədər qatı inancı olmasının psixoloji dərinliyinə ensək, anlayarıq ki, o, müharibənin ümidsizliyi və heçliyi içində özünü bütünlükə dinə həsr edir.

İnsan oğlu bir inanc üzərində illərdi yaşayır, dini inancı belə müharibələrə təsir etmir, bununla belə, o yenə dinə siğınır, cənnətə gedəcəklərini uşaqlarına da aşılıyaraq bir təskinlik tapır.

Müharibələr nəinki dini, hətta bir zamanlar mədəniyyəti də məhv etmişdi. "Aləm dağılırsa, deməli, heç də düşüncə hər şeyi həll etmir". Düşüncəyə də inam hopmuşdu. Və beləliklə, modernizm, irrasionalizm və başqa cərəyanların yaranmasına gətirib çıxarmışdı. Xatırlayın, İsa da çarmıxdı "Niyə məni tərk etdin, Tanım?" - deyə təzadlı sual vermişdi. Bu, ayrı mövzunun yazısıdır,.. nəysə...

Film hələ ki, sakit tonlarla davam edir, sona qədər də bu sakit qorxu olacaq. Gərginlik dolu atmosferdə psixoloji travmaların sayaqlamalarını görəcəyik bir azdan...

Köcdükləri köhnə qotik malikanə dumanlı və sisli Nyu-Cezsi yaxınlığında yerləşir. Uşaqlarına və ev işlərinə baxan köməkçilər, qulluqçular nədənsə heç bir söz demədən davam gətirə bilməyib evi tərk edirlər. Greys evə qulluqçu tapmaq üçün elan verir.

Yeni gələn qulluqçular yaşlı qadın, yaşlı kişi və bir dilsiz qızdır. Film də elə tam olaraq burdan yola çıxır. Greysin qulluqçulara qanı qaynamasa da, onları işə qəbul edir. Üçü də sakit, az danışan, həm də qəribə adamlardı.

Greysin qızı Enni evdə başqa adamların var olduğunu və Viktor adlı xəyali dostu olduğunu qardaşı Nikolasa deyəndə qardaşı çox qorxur. Ruh deyil, ruhlar ağ geyimli və zəncirli olur. Qardaşı anasına xəbər verir. Greys çarə olaraq uşaqlara "İncil"i daha çox və yüksək səslə

oxutdurur. Qızına yalan danışanlar ərafa gedəcək deyir. Qızı isə bunu inkar edərək ərafa vaftiz olunmayan (günahlardan təmizlənmək üçün alının və ya bədənin isladılması) uşaqlar gedir, deyir. Qulluqçuya da "İncil"dəki qanunlara inanmadığı barədə danışır.

Greys qızının sözünə inanmır. Əksinə qızını cəzalandırır. Amma qısa zaman içində evdə qəribə şeylər baş verdiyini duyur. Digər otaqda qıflılanaraq calınması qadağan olunan bir pianino var. Ancaq evdən piano səsləri gəlir. Greys qorxmağa başlayır. Bu hadisəni qulluqçu qadın sakit şəkildə qarşılıyır. Həm də bu ev satılmamışdan əvvəl qulluqçular burda işləyib və evi yaxşı tanıırlar. Greysin qızı Enni vərəqdə gördüyü adamların rəsmini çəkir. Onların içində Viktor adlı uşaq, ana, ata və ilana bənzər saçlı olan kor bir qadın var. Əslində o qədər də qorxunc deyil. Qadın gecəni yatmış, əlində tüfəng keşik çəkir. Köhnə ev sahibinin istifadə olunmayan əşyaları yiğilmiş otağa girir. Burada hər şey ağ çarşala örtülüdü. Qəribə bir foto-albom tapır. İçindəki fotosəkillərin hamısı sanki yatır. Keçmiş illərə aiddir bu şəkillər. Sanki ölüyə bənzəyirlər həm də. Greys qulluqçu qadından "Bu foto-albomdakı adamlar niyə yatır?" deyə soruşduqda qadın cavab verir ki, onlar yatmış, onlar ölüdü. Bu, ölülər albomudu. Ötən yüzillikdə olan bir inanca görə, ölülərin fotolarını çəkərək ölümsüzləşdirirdilər. Sevdiklərinin ölümü insana ən qəribə şeyləri etdirə bilər. Və Greys foto-albomu yandırtdırır. Greys qulluqçu qadına evdə özgə biri olduğunu deyir.

O, insan deyildi sanki. Evdə çox qəribə hüzur verməyən bir şey var. "Mənə inanmırısan, yəqin ki, çünki mən də belə şeyə inanmirdim" deyir Greys. Ancaq qulluqçu qadın mən belə şeylərə hər zaman inandım, deyir. Bəzən ölülərin dünyası yaşayanların dünyası ilə qarışa bilər. Hər zaman hər şeyin cavabı yoxdu.

Greys qorxuya düşür və qərara gəlir ki, rahiblə görüşsün. Dumanlı havada evdən çıxır. Və dumana qarışib yolunu itirir. Qulluqçular həyətdə xəzəlləri qəbir daşlarının üstünə topayırlar. Zamanı gələndə açarıq qəbri, deyirlər.

Elə bu səhnədə qulluqçuların bir iş çevirdiyi hiss olunur. Amma nə? Yenə müəmmalıdı.

Qəribədir, təsadüfdən, ya zərurətdən Greys duman çökmüş meşədə həyat yoldaşına rast gəlir. Durduğu yerdə yoldaşına sis dumanın içində niyə rastlaşın ki, bəlkə, o da bir ölüdü, yaşayanların dünyasına qarışib. Onun gözlərinə bir baxın. Müharibənin dəhşətlərini, aldığı sarsıntıları baxışlarında necə əks elətdirib. Aktyor oyunu, rejissor işi bax budu, deyirəm. Sanki müharibədəki adamlar onun gözlərində, baxışlarında ölüb. Dəhşətdi, ölü baxışlardı. Bu baxışı ifadə etməyə cümlə tapa bilmirəm.

...Və duman çəkilir, onlar öz malikanələrinə qayıdırılar. Yox, elə bilməyin ki, film bitdi.

Uşaqlar da atalarını qucaqlayır. Müharibədən suallar verir, adam öldürüb-öldürmədiyini soruşurlar.

Yuxarıda demişdim axı, bu dirlə bağlı filmdi həm də. Bir neçə səhnədə hiss etsək də, indi yazacağım səhnədə bu, tam açıq bəlli olur. Masada Greys və uşaqları yemək yeyirlər. Enni anasına sual verir ki, savaşda ölenlər bəs hara gedir? Cənnətə? Anası cavab verir ki, yaxşı və pis tərəfdə düşmən olduqlarına görə dəyişir. Atanız İngiltərənin azadlığı üçün yaxşı tərəf sayılır. Enni o möhtəşəm sualını verir: "Yaxşı və pis tərəfi hardan bilirsən?" Ana cavab verə bilmir. Siz savaşa getmiyəcəksiniz. (gün işığı məsələsi) Nikolas deyir, biz heç bir yerə gedə bilməyəcəyik. Çox detallara varmayım ki, filmə də baxa biləsiniz.

Bir səhər ana uşaqlarının qışkıraq səslərinə tərəf qaçırlar. Görür ki, evin bütün pərdələri açılıb. Uşaqlarını qorumaq üçün onlara qaranlıq bir ortam yaradır. Pərdələri axtarmağa başlayır. Qulluqçulara əsəbiləşir ki, sizdən başqa kim aça bilər axı pərdələri. Qulluqçu qadın deyir ki, uşaqları işığa çıxartmasan, onların sağalıbsağalmadığını necə biləcəksən. Amma pərdələri biz götürməmişik, evdə yaşayan başqları götürüb. Qadın əsəbiləşir, qulluqçuları qovur. Evi ələk-vələk edir. Tapa bilmir. Burda qeyd edim ki, rejissor işinin möhtəşəmliyi, ucuz qorxuducu kadrların olmadığı estetik bir mənzərə ilə qarşılaşıraq. Qaranlıq otaqda bir

insan görürük, elə bilirik, axır ki, əcaib varlığı görə biləciyik, amma lampa yananda görürük ki, tablodakı adamın simasıdı. Necə də estetik bir səhnədir. Greysin, nəhayət, axtarmadığı bir otaq qalır. Pərdələr qulluqçunun otağında ola bilər. Qulluqçunun otağını axtarmağa başlayanda foto tapır. Yatmış üç adam. Dilsiz qız, qoca kişi və qulluqçu qadın. Aman Allah, onlar da bir ölü imiş! Düyümlər çözüldü, sanırıq, amma yox, siz hələ sürpriz sona baxın.

Uşaqlar həyətdəki qəbirlərin qulluqçuya aid olduğunu görürler... Qapını bağlayırlar. Qulluqçular qapı arxasından sakit şəkildə danışırlar, evə keçmək istəyirlər, çünkü evdə başqa ölülər də var. Onlara zərər yetirə bilərlər. Onu da qeyd edim ki, qulluqçular vərəmdən ölüblər. Uşaqlar şkafda gizləniblər. İlansaçılı kor qadının nəfəsi qaranlıq şkafdan uşaqların qulağını qızdırıqlayır. Anası qışkıraq səsinə gəlir. Otaqda bir neçə adam yumru masanın ətrafına yığışır. Kor qadın vərəqə nəsə çəkərək trans halında olanları çözəməyə çalışır. Enniyə deyir ki, siz ölüsüz. Uşaqlar qışkırir ki, yox, biz ölü deyilik! Kor qadın trans halında olduğu zaman özü belə hürkür. Bu necə ola bilər? Digər ölü qadın deyir ki, biz bu evdə yaşaya bilmərik. Qeybə çəkilirlər. Viktor da ailəsi ilə birgə bu malikanəni tərk edir. Hər şey indi aydın olur: Greys nə vaxtsa dəli olub, öz uşaqlarını boğub.

Greys uşaqlarını qucaqlayır və deyir: "Öncə anlamadım yastığın mənim əlimdə olduğunu, niyə tərpənmədiniz? Uşaqlarımı öldürmüştüm. "İncil"i götürdüm və oxumağa başladım. Sonra tətiyi çəkdirdim. Sonra sizin gülüş səslərinizi eşitdim. Sanki heç bir şey olmamış kimi yastiqla oynayırdınız. Düşündüm ki, bu, Tanrıının bir lütfüdü. Mənə ikinci bir şans verib. Güclü ol, sən anasan, deyirdi Tanrı. Necə oldu? Biz, biz... hardayıq? Nikolas deyir, atam savaşda öldü? Onu yenə görəcəyik? Enni deyir, əgər ölmüşüsə, bəs əraf hanı? Bura ərafdisa, cənnət-cəhənnəm hanı? Anası deyir, sizi sevməkdən başqa heç nə bilmirəm. Və bu ev bizimdi. Təkrarlayın. Bu ev bizimdi. Bu ev bizimdi. Bu ev bizimdi.

Ruslan DOST ƏLİ

HASAR

Ağ daşlarla hörülülmüş bu köhnə hasar əvvəllər adam boyundan bir-iki qarış yuxarı idi. Barmaqların ucuna qalxıb o biri tərəfi rahatca görmək olurdu. Qulam bir neçə dəfə bu hasarı bir az da qaldırmaq istəsə də, atası Məhəmməd kişi qoymamışdı. Qulam hətta bir dəfə kəndin aşağı başındakı kamaz sürücüsü qaçqın Yusifdən bir kamaz daş gətirməsini də istəmişdi...

Bir də bu hasardan qonşuları Cəlilgil tərəfə qapı vardi. Məhəmməd kişinin sağlığında o qapı gecə-gündüz açıq olardı. Qapı bağlı olanda kişinin ürəyi sıxlardı. Buna görə də heç kim o qapını bağlamazdı, nə o tərəf, nə bu tərəf...

Əvvəllər hasarın bir tərəfində, vaxtilə kənddə adnan deyilən, pulunu balta kəsməyən kassir Məhəmməd yaşayırımış. Kəndnən bir hörməti varmış Məhəmməd kişinin. Kənddə kassir Məhəmmədin qoca, uzun ömürlü yaşıdlarından eşitmışdım ki, gəncliyində hündürboy, iri gövdəli, gözləri şabalıdı, qaşları, saçları gur və qapqara, yaraşıqlı bir oğlan olmuş Məhəmməd kişi. Saçlarını da həmişə arxaya darayarmış. Kənddə kürəyini yerə vuran yoxmuş. İki-üç nəfəri birnəfəsə qatlayıb dizinin

altına qoyurmuş. Toyda hamı onun oynamamağına həsədlə baxarmış. Qızlar da dərdindən lap dəli-divanə imiş...

Üzündən nur tökülən kassir Məhəmməd yaman xeyirxah kişi imiş. Qonum-qonşusuna, qohum-əqrəbasına, kəndçilərinə həmişə el tutmış. Bayramlarda yekə bir cöngə kəsdirib, kəndin at belindən düşməyən cavanlarıyla hər qapıya pay yollayarmış. Deyilənə görə, kassir Məhəmməd kənddə hansı məclisə ayaq basmayış, hamı ehtiram əlaməti olaraq ayağa qalxarmış. Məclis toy-nişan imişsə, ya bəyə bir yüzlük verəmiş, ya da gəlinə veriləcək cehizlərdən birinin xərcini çəkərmiş. Yox, əgər yas mərasimi imişsə, onda mərhumun məzar daşının haqq-hesabını öz boynuna götürərmiş. Su üstə bir-birinin üstünə "lapatka" qaldıran tayıtuşları, torpaq üstə bir-birinə söyən kəndçiləri, çəpər üstə bir-biri ilə düşmən olan qonşuları, bir toyuq üstündə arvad səhbətinə qarışib dava eləyən neçə ilin dostlarını, bir sözlə, bütün küsülüləri bir araya gətirib barışdırılmış. Yəqin, elə bu səbəbdən kənddə hamı mehriban yaşayırımış. Qapısı hamının üzünə açıq imiş Məhəmməd kişinin. Kim onun qapısına

borca, diləyə getsəymış, əliboş qayıtmazmış. Utana-utana qapısını döydüyü adama: "Ehtiyacın olan şeyi istəmək ayıb deyil, bu gün mənim olar, sabah sənin. Onda mən də çəkinmədən sənin qapına gələrəm, "Əl tutmaq Əlidən qalib" – deyib atalar" deyirmiş. Hələ əgər çörək vaxtı getmişənsə, səninlə bir tikə çörək kəsməmiş buraxmazmış adamı qapıdan. Bir də deyirlər ki, kassir Məhəmməd dünyasını dəyişəndə (evdə oturduğu yerdə, qəfildən ürək tutmasından) kənd camaatına yaman pis təsir eləyib. Hamı öz qapısından yola salırmış kimi ağlayıb, yas saxlayıb Məhəmməd kişiyə. Hamı çıyılınlarını onun tabutu altına vermək istəyirmiş. Adətə görə (elə indi də), cənazəni küçənin başına qədər aparıb, orda böyük maşına qoyurlarmış. Məhəmməd kişinin tabutunu isə kəndin kişiləri məzarlığa qədər çıyılınlardır aparıblar. Qapqara qaralmış, guruldayan göy üzü ilə bərabər, kəndin dağ boyda kişiləri də ağlayırmış. Bir də hər evdə üzü divara tərəf çevrilmiş televizorun üstünə atılan qara yaylığı heç kim tərpətməyib qırx gün boyunca...

Hələ yaxında öz oğluna, qızına toy-nişan edəcək ailələr vaxtı dəyişərək, gələn ilə saxlayıblarmış. Hətta Məhəmməd kişinin qonşusu Zeynal kişinin oğlu Cəlilin dəvətnaməsi də paylanıbmış. Məhəmməd kişinin ili çıxana qədər bu kənddə bir dəfə də olsun "Vağzali" səsi eşidilməyib...

Məhəmməd kişi rəhmətə gedəndən sonra həyətinin hasarı çat-çat olmuş, bir neçə yerdən partlamışdı. Elə bil kişinin xiffətini eləyirdi hasar.

Bir də bu hasarın boyu o qədər uzanmışdı ki, ayağının altına çəllək də qoysan, o biri tərəfi görmək mümkün deyildi... Məhəmməd kişinin ürəyini sıxılmağa qoymayan qapıdan isə əsər-əlamət qalmamışdı. Heç elə bil bineyi-qədimdən burda qapı olmayıb...

Artıq kassir Məhəmmədin yurdunda oğlu Qulam yaşıyirdi.

Qulam heç atasına oxşamırdı. Həm qaraqabaq, həm də simic adam idi. Kəndin xeyrinəşərinə də yaramazdı. Hamı ilə əlaqəni kəsmişdi. Hətta uzaq qohumları ilə də. Heç atanın qəbri üstünə ziyarətə də getməzmiş. Rəhmətlik kişinin qəbir daşının ətrafında boy verən alaq-ulağı, kol-kosu bayramlarda gedib kəndin cavanları təmizləyərmiş. Məhəmməd kişinin özü kimi qəbri də əziz, doğma imiş kənd camaatına. Tində-dalandə, çayxanada toplanan kişilər: "Heyif Məhəmməd kişidən, yurdunda bir yönnü züryəti də qalmadı, bu Qulam heç elə bil o kişinin belindən gəlməyib" deyib, giley-güzar edərmışlər.

Qulam atanının ölümündən sonra şəhərə köçmüştü. Kənddəki evlərinə adətən, daha çox yaz, payız ayları dincəlməyə, ad günləri keçirməyə, yeyib-içməyə gələrdilər.

Tez-tez məhlədə masaları baş-başa düzüb, böyük süfrə açarmışlar, üstündə barmaq qoymağa yer olmazmış. Gün batana, hava qaralana yaxın gilənar ağacının aşağı əyilən, möhkəm budağından yenicə asılmış quzunu soymaq işinə Qulamın əmisi oğlu Heydər baxardı. Həmişə də qana bulaşmış köynəyini çıxarıb ağacın əlçatan bir budağına keçirərdi Heydər. Keçən dəfəki qonaqlıqdan üstündə ət qırıntıları qalmış şışləri təmizləyən kim, bəlkə də, hələ tam soyumamış manqalı yenidən alovlandırmaq üçün balaca kömür kissəsinin ağını açan kim, Qulamın ikinci arvadı Zenfira xaladan bıçaq istəyən kim... Bir sözlə, bir gəlhagəl, bir vurhavur olurmuş ki, gəl görəsən. Hələ balaca uşaqların qorxu və böyük həvəslə məhlənin küncündəki, hasara yaxın olan dörd bir yanı xırda gözlü, qalın setkaya alınmış qarqarada o baş-bu başa gedən "afçarka"ya ət atmalarını demirəm...

Günlər tez keçirdi. Hasar heç də yaxşı deyildi. Bir tərəfdən ovxalanıb tökülmüş, bir tərəfdən beş-altı daş enində, hər iki tərəfdən boy-boy çatlampışdı. İt bağlanan tərəfdən isə içəri, Qulamgil tərəfə qocaman adamlar kimi əyilmiş, həm də həmin hissəsi yan daşlardan bir az aralanmışdı. Elə bil boyundan utanırıdı hasar... Bəlkə də, lap xəcalət çəkirdi...

Nənəm deyirdi ki, uşağı olmurdu Qulamın. Ta o pir, o ocaq qalmamışdı ki, gedib baş çəkməmiş, nəzir verməmiş, qurban deməmiş olsunlar. Di gəl ki, bir xeyri olmurdu. Axırda Qulam arvadını da götürüb müalicə üçün Türkiyəyə, ordan da Almaniyaya getmişdi. Qulamın oğlu illərlə davam edən müalicənin nəticəsində, arvadının həyatı bahasına dünaya gəlmişdi. Heç ikinci arvadından da uşağı yoxuydu Qulamın. Birinci arvadından gözünün ağrı-qarası, vur-tut cəmi bir oğlu var idi, vəssəlam. Üstündən yeddi il keçirdi artıq. Bu dəfə kənddəki evə yığışmalarının səbəbi Qulamın atasının adını vermədiyi oğluna ad günü keçirməsi idi. Həm də Qulamın oğlu bu il məktəbə gedəcəkdi axı. Gələndən-gedənə məhlənin küncündə, hasarın yanında, qarqaradakı itdən əl çəkməzdi bu uşaq. Onu yaman çox istəyirdi. Elə it də ona öyrənmişdi artıq, qalın səsiylə hürmürdü ona...

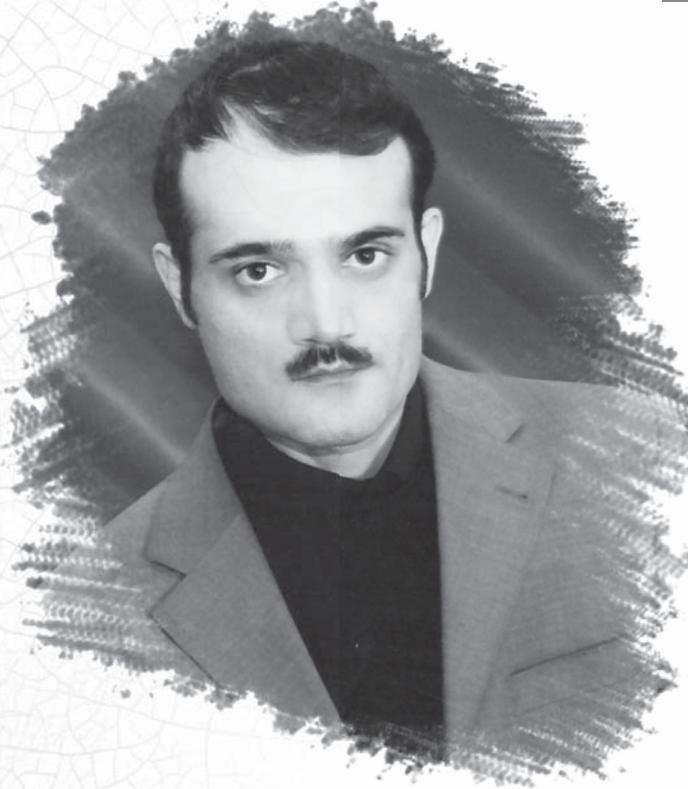
Hasarın o biri tərəfində isə, adətən, sakitlik hökm sürərdi. Cəlilin qışa odun yiğmaq üçün məhlədəki iri ağaclarla vurduğu baltanın səsi hərdənbir eşidilməsəydi, elə bilərdin ki, heç bu tərəfdə adam yaşamır... Cəlil hündür, qarayanız, çəlimsiz, ailəcanlı bir oğlan idi. Bir ayağını çəkirdi. Köynəyinin yaxalığını da, boynunu gün yandırmasın deyə, həmişə açıq saxlayardı. Başında da yekə "qarğı papaq" olardı. Hasar kimi onun da beli əyilmişdi. Amma boyundan yox, cibindən utanırıdı Cəlil...

Kənd camaatının əkin sahələrini sulayır, biçin vaxtı ot komalamağa, bostan vaxtı qarpız yiğmağa gedər, beləcə, ailəsini dolandırardı. Kənddə hamı onu "suçu Cəlil" kimi tanıyırdı. Onun iki uşağı: bir oğlu, bir qızı var idi. Hasarın hündürlüyü çox şeyi gizləsə, ört-basdır eləsə də, xərif küləyin manqaldan götürüb gətirdiyi tüstünün qarşısını almaqdə aciz idi. Bu uşaqların tüstüqarışq manqal iyini iştahla içinə çəkməyi Cəlilin ürəyini o manqalda unudulub qalan kabab kimi yandırırdı... İçdiyi su da boğazından keçmirdi. İşıqpulunu vaxtında ödəyə bilmədiyinə görə bir neçə gün idi ki, çıraq işığında otururdu Cəlilgil. Qulamın məhləsindəki lampalar isə səhərə qədər yorulmadı...

Qulamgilin məhləsinin çox hissəsi bağlı olduğundan, onlar elə çox hiss eləməsələr də, axşamdan Cəlilgil tərəfdən əsməyə başlayan külək Məhəmməd kişinin ölümü kimi, qəfil, istiqamətini dəyişmədən elə şiddətlənməyə başlamışdı ki, deyirdin, elə bu saat bu boyda kəndi qatib qabağına aparacaq. Küncdə, hasarın bir addimlığındakı it isə köhnə dostu ilə birgə əylənir, onun atlığı ət tikələrini göydəcə qapırıldı...

Cəmi bir neçə dəqiqə keçmişdi. Hasarın qəzalı vəziyyətdə olan hissəsi elə uçub-dağılmışdı ki, elə bil kimsə burdan qapı açmaq istəmişdi... Tökülən daşların üstündəki ləkələr gilənar ağacının boynuna atılmış köynəyin qırımızı ləkələrini xatırladırdı...

Səhərisi gün Qulam hasarı elə sökdürmüştü ki, yerində bir dənə daş parçası da qalmamışdı...

Elsevər MƏSİM

ÜRƏKLƏRİN DƏRDİ

Hər ürəyin
bir dərdi var,
ürəyin dərdi olmasa,
mərəzi olmasa,
gözəl havanı neylər?..
Sürrü-səfanı neylər!..

Ürək də öz dərdinə
dərman axtarır,
Necə ki,
şahlar
qərar verməyə
fərman axtarır.

Hərənin başı dünyada
bir şeyə qarışib:
kasib kəndlə
hələ də
ununu üyütməyə
kənddə dəyirmən axtarır.

Varlı qədim
şəhərdə
reklamı baha olan,
konki-idman axtarır.
Hər kəsin
bir dərdi var:
dünyada əzəldən
bircə ilan
zəhərini dağıtmağa
yuva axtarmır,
bir də arı balını satmağa
adam axtarmır...
Dünyanın
ən gözəl
insanları tək...

Deyirlər,
kəndimizdə
bir qoca varmış,
qızlar ərə gedəndə
dəsmalını
alıb əlinə,
oturub
bir daşın üstündə,
qəribəyib ağlayarmış.
El deyənlər
yalan olmaz,
a qardaş:
Bu məsəlin özü də
bir az həqiqətdi,
bir az nəsihət,
yaxşı
fikir
verən adam,
götürər, əlbət, məsləhət.
Bu dünyanın
dərdi-səri
qocalara qalırmış,
bir gün sən də
qocalanda
bilərsən, yəqin,.. əlbət...

Son nəfəsdə
bəzi ad amma,
yazdığı sətirlər qalır.
Bir də çəşib
bir gün birlə
danışlığı xatirələr.
Dünya
xətir-hörmət arasında
bir körpüdü, deyirlər.
Bu körpüdən
keçən keçir,
keçməyən keçmir –
məktəbdəki
dərs imtahani kimi.
İnsanlara qalsa,
insanlar çoxdu dünyada.
Bir-birindən
gah yaxın,
gah da aralı gəzir.
Bəziləri də işi düşəndə,
ya da bir ağır
işə düşəndə
“haralı” gəzir...
Soyuqqanlılar
havalı,
istiqanlılar
yaralı gəzirlər.
Neyləyək,
dünyanın
işləri belədir,
Onsuz da
kimlərsə
kimlərinsə
yerinə cavab ki
vermir!..

Həyatı
bir kitab kimi,
oxumaq
mümkün olsaydı,
yandırmazdı
əzəldən
dünyanı
aqillərin

dərdi.
Ötən əsrlərdən
bu günə
yadigar qalmazdı,
“Süleymana
qalmayan
dünya,
sənə də qalmaz”
məsəli.
İnsan bir də
dünyadan
köçəndə anlayır
sanki:
onu yandıran elə
öz dərdi-öz qəmi.
Dünyanın özünə qalır,
ancaq
dünyanın dərdi.

(Şair Rəsul Rzaya)

Yuxu kimi gözlərimə
dolurdu dəniz,
yuxumu dalgalara
danışdım səssiz.
Elə bil uzaqdan
bir haray gəldi,
qəlbim döyüñünçə
səsi yüksəldi.
Şair, bu nəgməni
sanki hər vədə
dinləyə bilməyib
təzə dinləyirdim,
yazdığın mənalı
sətirlər kimi.
İndi hər kitabda
yerin görünür,
dənizdə dalğadı
hər gözəl misran.
Dəniz dalgalardan
doymayan kimi,
doymaq da çətindi
yazılılarından.
Həyatı yuxuya
bənzətdim bir an,
“Bakı”nı, “Gilavar”ı
ürəklə dinlədiyim an.

* * *

Payız günəşinin
hərarətinə
elə aldanır ki
saralmış otlar,
elə bil təzədən
qışın yerinə
bir anda dönəcək
bu yurda bahar...
Bəzən belə olur,
ağilsız qızlar
aldanır oğlanın
şirin dilinə.
Şirin dil də
nə dil,
əfi ilanı
çəkib yuvasından
çölə çıxardar...
Kaş təmiz sevginin
qədrini bilək,
üstümüzdən keçsə də
yüz belə bahar,
təmiz sevgi güldü
daim ətirli,
sovurmasın kaş onu
acı ruzigar.
Allaha üz tutaq –
böyükdü Allah,
hər gizli dərdə
özü dərman tapar.

ƏMƏLLƏR-ƏMƏLLƏR

Yuxu görürəm elə bil,
biri deyir, gözlərimdə
dəyişib dünya,
o biri deyir,
çətinləşib dünya...
Birinin günü
xoş keçəndə
deyir, gözəlləşib dünya.
Biri çətinə düşəndə
deyir, çətinləşib dünya.
Belə yerdə bizə qalan,

səbir olur, ay bala...
Dünya elə əzəldən
dünyadı dəyişməyən
Gərdişində necə varsa,
eləcə də qalır dünya.
Bizi sınayan Allahdı,
Ondan qalıb bizə dünya.
Dünya necə
yararıbsa, əzəldən
eləcə də qalır dünya.
Taleyimiz bənzəyir
yaşıl-sarı yarpaqlara.
Yaxşılaların ömrünə
yaşıl yarpaqlar düşür,
pislərin də ömrünə
xəzəl kimi saralan
sarı yarpaqlar.
Bizi bizdən sonra
dünyada,
yaşadan da yarpaqları;
yada düşəndə
bizdən sonra
bir-bir əməllərimiz,
yaxşılıarı yada salıb
budaqda
cütərəcək təzədən
yaşıl yarpaqlar,
pislər də inciməsin,
xəzəl olub şəhərin
küçələrində
gərəksiz əməlləri kimi,
töküləcək zirvədən
sarı-sarı yarpaqlar.
Unutmasın qoy dünyada
heç bir insan:
bizi bizdən sonra
könlüllərdə yaşadan –
dillərdə yaşadan
əməllərdi, ah əməllər...

Simran QƏDİM

Adsız adam

hekayə

Qoca hər dəfə ürəyindəki ağrılardan şikayət edəndə qonşu kimi köməyinə gəlirdim. Yenə belə olmuşdu. Ona təcili özünü yoxlatdırmasını məsləhət görüb, bir-iki dərman yazdım, getmək istəyəndə məni tutub saxladı. Qabağıma armudu stəkanda pür-rəngi çay qoyub divanda uzandı, gözlərini bir nöqtəyə zillədi. Danışmaq istəyirdi, sadəcə danışaraq yüngülləşmək. Daha deyə bilmədim ki, psixoloq deyiləm, mənə ürəyini boşaldasən. Hərçənd beyninə qəlb arasında bəlli bir əlaqə var. Tək-tənha yaşayan qocanı ünsiyətdən məhrum etmək olmazdı. Bəlkə də, çənəsinin altına keçən adamlarla uzun-uzadı danışmaq, daha dəqiqi, onlara monoloq söyləməklə təsəlli tapırırdı. Xoş əhvalla, ola da bilsin, özünü belə göstərməyə çalışaraq ordan-burdan danışmağa başlıdı. Sonra isə səhbətin səmtini dəyişib kəndlərindəki bir nəfərdən söz açdı:

– Mən sənə gör nə vaxtdan danışıram, lap uşaqlığımdan. Uşaqlıq xatirələri çox güclü olur. Bir də görürsən, adamın səhər nə yediyi yadından çıxır, amma lap balacılıqda deyilən bir söz, ya danışılan

bir hadisə yaddaşın dərinliklərində iz qoyur. Elə möhkəm qazılır ki – bir də heç vaxt silinməyəcəkmiş kimi. Ağzımdan boş söz çıxaran deyiləm, gör yaşı yetmiş haqlamış bu qoca nə söyləyir. Deməli, belə, bizim kənddə bir oğlan vardi. Adı... adını bilməsən də, olar, bunun nə önəmi var ki? Gəl şərti olaraq həmin oğlana “Adsız” deyək.

Mən arabir başımı aşağı-yuxarı tərpədib dinnəməzə qulaq asır, qoca isə sanki öz-özüylə danışmış kimi, arxayıñ-axayıñ sözünə davam edirdi:

– Adsız çox yaraşıqlı, boy-buxunlu bir uşaq idi. Ağ illi, bacarıqlı, zirək. Kasıb ailədə doğulmuşdu, amma çoxlarının gözü onu götürmürdü. Sənə bir sərr açım: insanlar üzə vurmaq istəməsələr də, ətrafdakıların puluna yox, məhz ağlına həsəd aparırlar. Təbii ki, səhbət başqalarındakı bu ağlı görə bilənlərdən gedir. Adsız kənddə böyüüb boyabaşa çatmışdı, uşaqlığında maddi-mənəvi çox çətinliklər çəkib. Atası adı kəndliydi, anası isə evdar qadın. Yoxsulluq içində ailə saxlamaq müşkül məsələdir. Bununla belə, evin tək övladı olan

Adsızdan ötrü valideynləri əllərindən gələni əsirgəmirdilər. Adsız da dərslərini pis oxumurdu, ata-anasının ümidlərini doğrultmaq üçün, necə deyərlər, dəridən-qabıqdan çıxırdı. Axı belə davam eləyə bilməzdi, böyüyüb bir mənsəb sahibi olmalı idi. İmkanalarına görə hamı onlara yuxarıdan aşağı baxındı, bu ailəni, bu uşağı kimsə saymırıdı.

Zaman keçdi, vədə dolandı. Adsız məktəbi bitirib universitetə daxil oldu. Tale üzünə gülmüşdü, ya da çəkdiyi zəhmətlərin məntiqi nəticəsini görürdü. Belə desək, daha düz olar. Bakıda təhsilini başa çatdırıb, müstəntiq kimi işə düzəldi. Adama qəribə gəlsə də, ta uşaqlığından həmişə diqqətdən kənar qalan Adsız, otuz yaşına çatanda artıq prokuror olmuşdu. Bu, onun həyatda qazandığı çox böyük bir uğur idi. Vəzifəsi, nüfuzu və pulu vardi. Maşını, evi, bağı. Adsız ötən illər ərzində çox şeylər əldə etmişdi. Heç vaxt ağlinin ucundan belə keçirmədiyi qədər çox şey!

Amma bir məqamı da gərək nəzərdən qaçırmayan: həyatda tək savadla, nailiyyət qazanmaqla iş bitmir, insanın insan olmasında çox şərtlər var. Səni cəmiyyətdə, əsas da öz içində sən edən xüsusiyyətlərinədir. Ünsiyyətli, adamayovuşmaz, mərhəmətli, ya qəddar olmağın. Bu xüsusiyyətlərin nisbəti necədir? Və ən vacibi, özünü özünmü idarə edirsən? Yoxsa səni xüsusiyyətlərin yönəldirir? Sən isə elə bilirsən ki, qərarlarını ağılla verdin. Saysız xüsusiyyətlərin nisbətlərinə görə, sonsuz fərqdə insan yaranır. Ümumi şəkildə nə qədər qruplaşdırımlar olsa da... Bax, indi mən Adsızın bu yönündən söz açmaq istəyirəm. Onun haqda danışmaq, ancaq necə biri olduğuna toxunmamaq mümkün deyil. Yoxsa tamam yanlış təəssürat yaranar. Sənə onun insanlığından, xislətindən söhbət edəcəm, – qoca dərindən nəfəs alıb sözünə fasılə verdi. Bir xeyli gözlərini dikdiyi nöqtədən ayırmadan durdu, sonra isə danışığına davam etməsi üçün razılıq istəyirmiş kimi, sualedici nəzərlərlə üzümə baxdı.

– Danışın, danışın, qulağım sizdədir, - mən yenə başımı aşağı-yuxarı yellədib diqqətimin onda olduğunu bildirdim. Həm də özümdə maraq yarammışdı artıq.

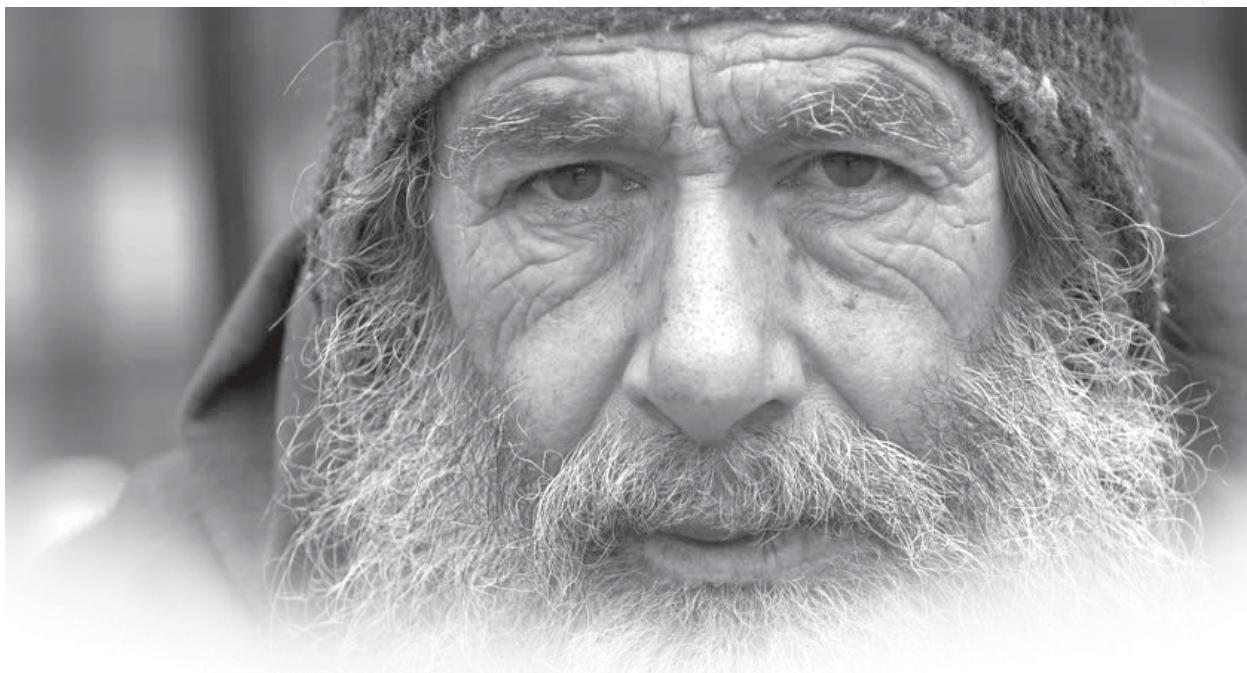
– Deməli, belə: Adsızda hələ uşaqlıqdan müsbətlərlə yanaşı, mənfi cəhətlər də gözə çarpırdı, onda ikili xüsusiyyətlər vardı. Bu cür adamlara nə qədər desən, rast gəlmək olar. Bəzən çox sakit idi, bəzən də çox dalaşqan, kobud. Çevrəsindəkilərlə ünsiyyəti sabit deyildi, səmimi də ola bilərdi, ikiüzlü, riyakar da. Bir də göründün, Adsızın hansısa

uşaqdan, ya xırda bir seydən xoşu gəlmədi, başladı aranı qarışdırıb dava salmağa. Onun çılgın olduğunu deyirdilər, amma bu, ayrı şeydi. Yaşa dolduqca onda qəddarlıq, amansızlıq kimi cəhətlər əmələ gəlməyə başladı. Bəlkə də, ehtiyac içində keçən uşaqlığına qarşı yaranan bir nifrət idi bu? Adsızın içində özünün də baş aça bilmədiyi ikinci, üçüncü, bəzənsə dördüncü bir şəxs yaşayırıdı. Hərdən hiss edirdin ki, normal olmağa çalışır. Ancaq əbəs yerə, beyni çox tez-tez dönürdü, içindəki o digər insanlar üzə çıxıb onu tamam azdırırdılar. İnsan şüurunda çox qarmaqarışlıq proseslər gedir, tək bir xüsusiyyətimiz olsayıdı, nə vardı ki?! Bəzən də Adsız hər şeyi unudub heç nə olmamış kimi özünü aparırdı. Uşaqlıqda bu, sadə hadisələrlə – evdə, dərsdə, həyətdə oynayan zaman ortaya çıxır. Amma böyüyəndə... hər şey dəyişir. Həyatda atılıb ciddi qərarlar verməli olursan, gərək taleyüklü məsələlərdə seçim edəsən. Səhv buraxmaqla ya öz həyatını dəyişə bilərsən, ya da başqalarının. Geri dönüsü olmayan nəticələrə yol açan addımlar atmağı isə heç kim istəməz.

Bir yandan da insanların dəyişməsinə həmişə bir səbəb olur. Keçdiyi həyat yolu, sosial durumu, çevrəsindəki adamlar. Adsızın da dəyişməsinə tutarlı səbəb vardi – pul! Pul çox təhlükəli şeydir. Maddi imkan, vəzifə adamin gözünü tutub tanınmaz hala sala bilər. Adsız da belələrindən idi: kimsəyə məhəl qoymur, heç kəsi saymırıdı. Hamiya yuxarıdan aşağı baxıb alçaltmağa çalışırdı, elə bilirdi ki, artıq ona hər şey olar. Əvvəller içində az-çox özüylə çarşışırdısa da, indi tamam başqalaşmışdı. Tərifi, qürrələnməyi sevən idi, onda özünəvurğunluq, yekəxanalıq kimi xüsusiyyətlər əmələ gəlmişdi.

Adsız yaşıının keçməsinə baxmayaraq, ailə qurmadı. Bu barədə heç fikirləşmirdi də. Yavaş-yavaş ətrafına yaltaq adamları toplayıb, zamanını ancaq onlarla bir yerdə eyş-işrətə xərcləməyə başladı, içkiyə qurşandı. Gündəlik kef məcəlisləri onu real həyatdan ayırib ayaqlarını yerdən üzmüdü, gözü heç kəsi görmürdü. Ondan yararlanmaq istəyənlər isə çox idi, hər fürsətdə başına dolanırdılar. Adsız da sanki hər şeyi unudub xoş bir yuxunun içində düşmüşdü.

Pul çox olanda bəzən insani keyfiyyətlər qabarır, bəzən də əksinə, mənfi cəhətlər. Adsızda ikinci hal idi, əldə etdikləri qüsurlarının qabarmasına təkan vermişdi. Uşaqlıqdan bir insan kimi tam formalışmadığından çox tez dəyişdi. Həyatda özünü tapa bilmirdi sanki. Əgər onda mənəvi zənginlik olsayıdı, pula belə asanca boyun əyməzdı. Axı admanın içi dolu olmayanda boşluğu pul, vəzifə, şöhrət kimi dəyərsiz şeylər tutur.

Adsızın aqlını başına yiğə bilən yox idi. Canı yanana adamları özündən uzaqlaşdırılmış, yoxsulluq içində yaşayan yaxınlarıyla, qohum-əqrəbayla əlaqələri tamam kəsmişdi. Həndəvərində təkcə ona yaltaqlananlar, üzdə gülüb, daldə quyusunu qazanlar vardı. Hə, bir dəfə belə bir hadisə oldu, təfərrüati dəqiq bilinməsə də, bu haqda çox danışırlar...

...Adsızın yanına rayondan bir uşaqlıq dostu gəlir. Adsız onu restoranda qonaq edib, pis qarşılamaır. Dostu onun ugurlarına sevindiyini bildirir, amma Adsızın necə dəyişməsi də gözündən qaçmır. Davranışlarından, söhbətlərindən çox şey tutur. Başa düşür ki, Adsız əvvəlki adam deyil, tamam başqalaşıb. Üzdə xoş qarşılısa da, köhnə dostunu hər fürsətdə aşağılamağa çalışır. Alçaldılmağı götürməyən dost ona dəyişdiyini, pulun, vəzifənin gözünü necə tutduğunu eyham vurub həqiqətləri söyləyir. Bunları eşitmək istəməyən Adsız isə içki havasına özündən çıxb qışkırmaga, dostunu təhqir etməyə başlayır. Arada kəskin gərginlik yaşanır... Həmin gecə qaranlıq bir küçədə dostun meyidini tapırlar. İşin üstü açılmır. Kimi-kimsəsi olmayan kasib bir oğlan idi, kim düşəcəkdi ki cinayətin dalınca? Bəs onun ölümündə Adsızın əli vardımı? Bu sual uzun illər çox adamın arasında dolaşib dildən-dilə gəzir. Bizim kənddə indi də danışırlar. Adsızı həmin cinayətdə ittiham edənlər də var, bunun sadəcə bir şayiə olduğunu fikirləşənlər də...

Qoca yenə dərindən köks ötürüb, nəzərlərini bir nöqtəyə zillədi. Mən isə susurdum. Səbirsizliklə

söhbətin mətləb üstə gəlməsini gözləyir, Adsızın hekayəsini niyə danışdığını anlamağa çalışırdım. Axır sanki yuxudan ayılıbmış kimi, fikrindən aralanıb sözünə davam etdi:

— Adsız bu hadisədən sonra da dəyişmir. Yenə səhərdən axşamacan öz kefində, işi də boşlamağa başlayır artıq. Elə bilir ki, həmişə belə olacaq, həyat da, vəzifə də əbədi şeylərdir. Amma belə deyilmiş. Bir müddət sonra onu işdən çıxarırlar, tədricən qazandıqlarını itirməyə başlayır. Şirəyə yığılan “dost”lar da ondan uzaqlaşırlar. Əgər ala biliçəkləri heç nə yoxdursa, niyə də çevrəsində hərlənsinlər ki? Pul üstündə qurulan münasibətlər pulla bir yerdə də yox olmağa məhkumdur.

Ömrü boyu qazandıqlarının hamısını Adsız əldən çıxarır. Uzun zaman davam edən yanlışlıqlar sonda faciəyə yol açmaya bilməzdi. İri qaya parçasına bir damcı su düşüb onu ikiyə bölür. Əslində qayanı parçalayan axırıcı damcı deyil, ondan əvvəlkilərdir. Adsız da ilk başda içindəki o səlis, düzgün insanla üzüyxarı çıxmışdı, sonra isə uğurun “başgicəlləndirici” sehri qarşısında duruş gətirə bilməyib yolunu azdı.

Artıq Adsızın yanında kimsə yoxdu, ona yaxın duran tapılmır. Əsas məqam da bundan sonra başlayır. Adsız nə qədər istəsə də, uşaqlığındakı məsum günlərə dönə bilmir. Keçmiş bir əbədiyyət qədər uzaqda qalmışdı. Zamanla özünü tamam itirib batdıqca batır. Bir tərəfdən də içki düskünlüyü, psixoloji sarsıntılar keçirməsi, səhhətinin korlan-

ması. Olan-qalan nəyi varsa, satib xərcləyir, ticarətə girişib ağılsız risklər edir; aldadır, aldanır, başına min oyun gəlir. Bir də gözünü açanda baxır ki, səfil olub. Adsız heç çörək almaq iqtidarında olmayan birinə çevrilib küçələrə düşür, saç-saqqları uzanır, parklarda yatır. Bir sözlə, içki düşkünü zavallı bir səfil!..

Yaddaş elə bir şeydir ki, bəzən sahibinə zülm edib yaşamağa qoymur, keçmiş daim bizi geriyə boyylanmağa vadar edir. Bu, səhvlərimizi görüb nəticə çıxarmaqdan ötrü yaxşıdır. Amma keçmişin adamin yaxasından yapışbataqlığa çəkdiyi hallar da çox olur. "Sən bu hala düşəcək adam deyildin, gör nə günlərə qaldın. Əvvəlki kimi olmalısan, belə yaşamaqdansa, ölmək yaxşıdır!" Bu səslər adamin qulağında əks-səda verir. Keçmişə baxıb qəm çəkirsən, bu gündən, əsas da gələcəyindən əlin üzülür. Halbuki həmişə sıfırdan başlamaq olar.

Bax, Adsızı da təzədən ayağa qalxmağa qoymayan bu id. Elə bir saniyə olmurdu ki, əvvəlki vaxtlarını yada salmasın. Keçmiş onu heçliyində itirməyə çalışırdı, itirirdi də. Adsız zəifliyinin əsirinə çevrilmişdi. Əvvəl pulun çıxluğundan özünü itirdi, sonra isə yoxluğundan. Həyatı əzab sanırdı, onun

üçün hər şeyin sonu gəlmişdi artıq. Fikirləşirəm ki, bu adam özü öz taleyini yaradıb yaşadı. Günahı nə taledə axtarmağın mənası var, nə də həyatda.

Amma ard-ardına yaşanan faciələr dayana da bilirmiş. Gündərin bir günü külək səmtini dəyişdi. Bir dəfə Adsızı maşın vurdur... Ya təsadüfdən, ya da intihara cəhd edən zaman, bilmirəm. Qəzadan sonra Adsız beyin silkələnməsi keçirib yaddasını itirdi. Artıq keçmiş ondan əl çəkmişdi. Təzə doğulan körpə kimi, yenidən həyata başlamaq olardı. Adsızın ağlında yaşamaqdan başqa heç nə yox idi.

Tezliklə xəstəxanadan çıxıb həyatını qurmağa başladı. Sakitcə işləyirdi, başını salacaq daxması, yeyəcək bir tikə çörəyi oldu. Əgər ilk baxışdan faciəvi, eyni zamanda möcüzəvi hadisə – qəza baş verməsəydi, şübhəsiz, ömrü qırılmışdı. Ya kiminləsə dalaşarkən, ya da küçənin ortasında soyuqdan donaraq. İndi isə yaşayırırdı. Yazın gözoxşayan gülgüçəyinə, yayın qızmar günəşinə, payızın qızıl xəzəlinə, qışın bəyaz qarına baxıb həyatdan zövq ala bilirdi. Başqa da nə lazımdır ki insana??!

Bəs geriyə dönə bilsəydi, Adsız səhvlərini yenidən təkrarlayardı? Demək çətindir! Həyatda səhvlərdən nəticə çıxara bilənlər də var, lap min dəfə də olsa, eyni şeyi təkrarlayanlar da. Əslində Adsızın bəxti gətirmişdi, həmin qəza həyatına yeni bir nəfəs verdi. Sükanın çarxını çevirib maşını uçurumun kənarından uzaqlaşdırın bir nəfəs! Hələ çox-çox əvvəl yoldan dönə bilərdi. Amma, görünür, faciələrə gedən yolda şüuru donmuşdu. Həqiqətlərə qarşı qulaqlarını da qapamışdı, gözlərini də.

Qoca yetərincə uzun çəkən monoloqunu burda dayandırdı, artıq neçənci dəfə dərindən köks ötürüb fikrə daldı. Mən onun sözünün dalmı gətirəcəyini, Adsızın hekayəsini tamamlayacağımı düşünürəndüm. Amma o dinmirdi. Axır anladım ki, gözləməyin mənası yoxdur, getməliyəm.

Qocanın daxmasından çıxıb yol boyu beynimdə Adsızın hekayəsini çək-çevir etdim. Onun həyatına həm acıyr, həm də qocanın dediyi kimi, taleyini özü yazan bu adama acımağın düz olmadığını fikirləşirdim. Hər şey insanın öz əlindədir axı...

Hərdən bu Adsız qəhrəmanın kimliyi, əsl adı barədə düşünürəm. Bəlkə də, qoca həyatını danışmışdı mənə. Çünkü o da eynən Adsız kimi təktənha yaşayan kimsəsiz biri idi. Neçə dəfə yanında olmuşdum, amma hələ də onun keçmişindən heç nə bilmirdim.

Modern Kanada poeziyası:

Margaret Atwood

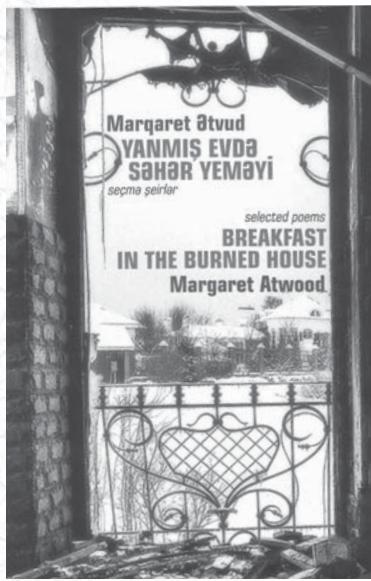
Marqaret Ətvud müasir Kanada şairi, nasiri, tənqidçisi və esseistidir. Avropa, ABŞ və vətəni Kanadada çox yaxşı tanınan Ətvud indiyə kimi nüfuzlu ədəbi mükafatlar, o cümlədən Buker, Arthur C. Clarke mükafatını, habelə iki dəfə Baş Qubernatorun mükafatını alıb. Bütün kitabları, xüsusən nəşr əsərləri bestsellerə çevrilib.

İlk dəfə Ətvud ədəbi ictimaiyyətin diqqətini 1960-ci illərdə yazdığı şeirlərlə çəkib. İki kitabı – “İkiqat ilahə” və “Dairə oyunu” topluları ilə, belə deyək, gələcək axtarışları üçün möhkəm zəmin hazırlayıb; yəni hər bir yazarın taleyində, yazı prosesində elə məqamlar olur ki, taleyinin sonrakı dönəmlərində hər dəfə məhz bu məqamdan başlayır və ora qayıdır, şübhəsiz ki, müəyyən qeyd-şərtlə. Həmin məqam tükənməz enerji qaynağına çevirilir. Sanki mistik bir qüvvə şairi daim həmin məqama kökləyir, həmişə ordan başlamasına səbəb olur. “İkiqat ilahə” toplusunda həyatla incəsənət arasındaki əlaqələrə, habelə təbiətin və insan oğlunun yaratdığıları arasındaki münasibətlərə işarə edilir, bu hadisənin dramatizmi açılır. Təbiətin səbatsızlığına qarşı Ətvud oyun, ədəbiyyat və eşq anlamlarını qoyur. Bu ikilik, bu qarşılışdırma Ətvud poeziyasında əsas gərginlik sahəsini təşkil edir. Onun bütün yazılarında mən – başqası, subyekt – obyekt, kişi-qadın qarşıdurmaları aydın şəkildə hiss edilir. Bu düşüncə onun yaratdığı dünyani tən yaridan iki hissəyə bölür və nəticə etibarı ilə

qəhrəmanlarının bir-birindən təcrid olunmasına, bir-birləri ilə dil tapa bilməməsinə gətirib çıxarır, onlar təmas qura bilmədiklərindən sosial münasibətlərin tələsindən can qurtara bilmirlər. Təbii ki, dünyada da öz yerlərini tutu bilmirlər. Bütün bunlar o anlama gəlir ki, yaşadığımız gerçeklik heç nəyə yaramır, real insan cəmiyyəti yaratmaq lazımdır, indi üzümüzə duran gerçeklik ancaq və ancaq manipulyasiya üzərində qurulub.

Ətvudun şeirləri əzab və iztirabdan yoğrulub. Onun “*Yanmış evdə səhər*” şeiri bu mənada son dərəcə xarakterikdir. Tənqidçilərdən biri bu şeiri ayrıca təhlilə çəkib yazırı ki, bu mətn məsələyə yanaşma tərzi ilə məni həmişə təəccübəldəndirib. Bu hal onun poeziyasında tez-tez xatırlanır: kədər və saflığın itirilməsi... İnsan ilk dəfə yeridiyi, dil açdığı məkana gəlib bütün varlığı ilə sarsıla bilər, keçmişin, saflığın necə birdən-birə yoxa çıxmamasını seyr edib qəlbinin dərinliklərinə qədər iztirab çəkər, bəlkə də, yanıb külə döñər.

Onun yaradıcılığında ikinci mühüm şeir “*Sevgi sözünə variasiyalar*”dır. Şeir iki bənddən, 37 misradan ibarətdir. Mövzu elədir ki, yəni bəlli kontekstdə elə işlənib ki, onu dərhal, bütün nüansları ilə tutmaq, necə deyərlər, divara qışnamaq mümkün deyildir. Şeirdə danışan, səsi gələn şəxs bir çox adamların adından danışır, burada birinci şəxs perspektivi yoxdur. Hər şey duman içindən çıxıb aydınlaşır. Şeirin ilk misrası bütün şeirin niyyətini açıqlayır: bu, yəni sevgi

nə çevrilmişdir. Sevgini siz dükanda, yaxud onlayn əldə edə bilərsiniz, o, artıq gündəlik tələbat mali kimidir.

Bəzən deyirlər ki, şairlər niyə daim kədərdən, dərddən yazar, bəzən heç əlac yeri də qoymurlar. Kədər insan ruhundakı elə yerləri, elə kül olmuş bəndləri göstərə bilər ki, bura heç zaman, heç kəsin güzəri düşməz. Bunu yalnız şeirlə nişan vermək olar.

Füzulinin məşhur "deyilsən çoxdan ey gərdun, cahan seyrində yoldaşım" mətləli qəzəlindəki

**Mənə manənd bir divanə
surət bağlamaz, guya
Qələm sindirdi təsvirim çekəndən
sonra nəqqəşim.**

beytindəki gərginlik sahəsi insanın içindən burulğan kimi keçən, orda əslər boyunca yiğilib qalmış tarixi oyadan bir nəsnədir. Və bunun sayəsində dünyanın sıfətindəki ən gözəl və ən eybəcər cizgilər aşkarlanır.

Şübhəsiz ki, bu şeirdə, yəni Kanada şairəsinin mətnində dərd (insan kədəri) oxucuya, onun taleyinə görə şərh edilməlidir.

Ətvudun poeziyasında "sağ qalmaq" mövzusu geniş şəkildə işlənib. O, ən müxtəlif dövrlərdə bu mövzunun müxtəlif aspektlərini kəşf edib, onu cəmiyyətə qarşı qoya bilmüşdür.

(love) sözü dünya-dakı, hər şeydən öncə içimizdəki bütün boşluqları tutmaq üçün işlətdiyimiz bir sözdür. Yəni cəmiyyətin bütün fəndləri sevgi sözünü özlərinin müvəqqəti problemlərini həll etmək naminə işlədirlər. İlk bənd elə beləcə davam edir, sevgi artıq deqradasiyaya uğramış, kommersiya aləti-

Ətvudun şeirləri nə qədər daxili dünyasının əks-sədası, onun sosial, siyasi və ədəbi baxışlarının ifadəsi olsa da, bunları oxuyanda Kanada coğrafiyasının təsiri dərhal hiss edilir. Bir adı kanadalının dünyaduyumu, bəlkə heç bir tədqiqat əsərində belə incəliklə araşdırılmayıb: ərazinin genişliyi, göz tutduqca uzanması, əhalinin sayca azlığı və kəskin təbii şərtlər, iqlim şəraiti ilə mübarizə ovqatı onun misraları arasından xərif qüssə, əlacsızlıq əlaməti kimi keçir. Ucu-bucağı görünməyən bu geniş ərazidə insanın əli heç yerə, özünə belə çatmır, insan son hüceyrəsinə qədər özgələşir. Bu zəngin, müstəsna duyğular onun iki əsərində "Sağ qalma" adlı nəzəri əsərində və "Bu, məhəbbətdir" adlı poetik toplusunda əksini tapıb.

Ətvudun poeziyası tipi etibarı ilə yenidir, daha doğrusu, dünyanın köhnə mətləblərini yeni bucaqdan göstərə bilən mətnlərdən ibarətdir. Onları dəyərincə duya bilmək üçün fikrən çox məsafələr qət etməlisən, sözdən, onun adı anlamlarından vaz keçib öz yaddasını, öz həyatını, bütün bunların sənə hələ də bəlli olmayan cizgilərini yada salmalısan. Ətvudun poeziyası yaddaşa işləyən poeziyadır.

Marqaret ƏTVUD *Kanada*

YANMIŞ EVDƏ SƏHƏR

Yanıb kül olmuş evdə səhər yeməyi.
Bildiyiniz kimi: burda nə ev var, nə səhər
yeməyi,
amma hələ də burdayam o vaxtdan.

Fincanın içində cirmaq yerləri,
qaşış bir də.. amma əriyb yoxa çıxıb
elə fincan da;
ətrafda kimsə yox.

Hara getdi
qardaş, bacı,
ata, ana? Hara?
Bəlkə, üz tutub sahil boyunca üfüqdə görünməz
oldular,
paltarları hələ də asılıqanda,

boşqablar hələ də su çanağının böyründə
düzülü, köndələn,
hə, odun peçinin o tərəfində
üstündə torlu qara çaynik olan ocağın,

hər şey, hər bir detal apaydın,
dəmir fincan, kələ-kötür, üstü dalgalı güzgü...
Gün yandırıcı, amma nəgməsizdir.

Göl mavi, meşə tətkidə,
şərq tərəfdə buludların karvanı
susqunca qalxır, qara çörək misali...

Müşəmbədə burulğan görürəm, girdab yəni,
şüsələrdə çat yerləri
o işaretilar... günəşin
istisi düşür ordan oğrunca.

Ancaq təkcə öz əl-ayağımı görmürəm...
Deyin, bu bir tələdi, yoxsa xeyir-dua əlaməti,
hər şeyin çıxdan bitdiyi evdə
özümü görmək,
çaynik və güzgü, qaşıq və qazança,
elə mənim bədənim də
yoxdu burda,

yəni o zamankı bədənim,
elə indiki cismim də...
O zaman bu stolun arxasında təkcənə və
xoşbəxt oturardım,

yalın uşaq ayaqları taxta döşəmənin üzərində
(görürəm, əlbəttə, dinməyin,)
yanmış paltarlarimdə, nazik yaşıł şortlarda...

Bir də çirkli sarı tenniska –
artıq mövcud olmayan
bir ovuc külü
közərib yanmış
köz-köz olmuş canımı hələ də tutub saxlayan...

YUXU SÖZÜNƏ VARIASIYALAR

Sənə yatarkən baxmaq istərdim,
Baş tutmayacaq bir şeyə.
baxmaq istərdim sənə
yatdığını zaman. Səninlə
birgə yuxulamaq, yuxuna

girmək istərdim, onun sürüşkən qaranlıq
dalğası
başımın üstündən keçirmiş kimi
mışıl-mışıl...

Səninlə həmin şəffaf
mavi-yaşıl yarpaqların həyəcandan
titrəşən meşəsindən
keçərək
üzündən su damclayan günəşi və üç parça
ayıyla birgə
enməli olduğun mağaraya,
ən dəhşətli qorxuna düşmək istərdim...

Sənə bu gümüşü budağı
vermək istərdim, bu kiçik ağ çiçəyi;
elə bir söz ki, səni
yuxunun tən ortasında qüssədən
qorusun,
düz orda
baş verəcək kədərdən, o uzun
nərdivan boyu səni
izləmək,
ardınca düşüb gəlmək istərdim
bir daha, avar çəkib
səni geriyə gətirəcək qayıq olmaq istərdim...

Sakitcə, ehtiyatla,
yana açılmış ovuclarında alov...
Mənimlə birgə uzandığın yerdə
nəfəs alıb-vermək kimi asandı hər şey...

Bir az hava olmaq istərdim,
yalnız bircə anlığa
nəfəsinə dolam. Mən bax belə,
sezilməyən,
bilinməyən bir şey olmaq istərdim.

SEVGİ SÖZÜNƏ VARIASIYALAR

Bu sözlə biz
hər dəlmə-deşiyi tixamaq isteyirik, çünkü
bu, nitqdəki ipisti boşluqları doldurmaq üçün
ən ideal bir ölçütür.
Səhifədə misralar arasında bir ovuc ürək – kül
olmuş...
Atlas lentlə sariyin, satışa qoyun, istəsəniz.
Onu anketlərdəki boşluqlara sıxıb doldurun.
Dünyada nə qədər jurnal
onunla aşib-daşır: götür, bədənini sil,
yaxud şam hazırla özünə.
Sizcə bu,
bir parça cırıq kartonun altında ilbizlərin
cütləşməsinə bənzəmirmi?
Alaq otları da tamahkar sifətlərini bir-birinə
dirəyib
Bu sözü qışqırıb dururlar:
sevgi, sevgi! – deyə
əsgərlər oxuyur,
par-par yanınan bıçqlarını havaya qaldıraraq.

Budur
Sən və mən. Bu söz
çox qıсадır bizimcün,
ikicə hecası var.
Deyən kimi qurtarır, havası çekilib gedir
ulduzlar arasındaki işqəda batan
bizi öz karlığında boğan
yarğanları doldurmaq üçün.
İçində itmək itsədiyimiz şey sevgi deyil,
qorxudu. Bu söz bəs eləmir,
ancaq ondan başqası da yox. Daş kimi ağır
sakitliyin içinde
bu ikicə saitdən biri səsləndimi,
intizarda qalırsan
ağrın, iztirabın,
nəfəs alıb verincə,
yəni barmağın
qayanın bir yerinə ilişib qalıb,
tuta, yaxud buraxa bilərsən...

KƏDƏRLİ UŞAQ

Kədərlisən, çünkü kədər var,
qəlbinə bağlı bir şeydi. Yaşınla bağlıdı.
Kimiyadı olan, bitən nə varsa,
psixiatra get, yaxud həb iç,

ya da kədərini gözü çıxmış gəlincik kimi qu-
caqla,
bas bağırna.

Yaxşı, bütün uşaqlar kədərlidir onsuz,
ancaq bəzisi canını qurtara bilir bundan.
Barmaqlarını qatdala, nə qədər xoşbəxtsən.
Ancaq ən yaxşısı,
bir şlyapa al.
Palto, ya da ev heyvanı, hansı olsa.
Unutmaq üçün oyna, rəqs elə.

Ancaq nəyi unutmaq?
Kədərini, kölgəni.
Başına nə gəldisə,
evin bağçasındaki qonaqlıqda gəldi.
Ora girəndə pörətmüşdün, gün vurmuşdu sanki,
incə ağzin şəkərə bulaşmış
şəridli təzə paltarında
Üstündə dondurma ləkəsi,
hamamda özünə dedin ki,
mən sevimli uşaq deyiləm.

Əzizim, iş bu yerə
gələndə
işıqlar sönür, dumansa qatılaşır
və sən alt-üst edilmiş qəlbinin
tələsinə ilişib düşəndə
odeyalın altında, ya da yanınan maşında

qırmızı alov səndən keçib hər yana yayılanda
başının düşdüyü asfaltı deşib gedəndə
ya döşəmə, ya da balınc olsun,
bu, bizdən biri olmayıacaq;
yaxud hamımız birdən düşəcəyik o oda.

POÇT AÇIQCALARI

Səni düşünürəm. Başqa nə deyim?
Qarşı tərəfdə palma ağacları
ilgimdir; elə o çəhrayı qum kimi.
Əlimizdə olan adı şeylərdir
sınmış kola butulkası, bir də
ehtiyat pivənin qoxusu
çox şirin,
çürüntünün lap dibindəki manqo kimi
bu da var, əlbəttə.

Hava şəffaf, tərdi, aqcaqanadlar
bir də qoyduqları izlər; quşlar və efir.

Zaman bura dalğalarla axır, xəstəlik kimi,
hər gün bir az da becid, sürətli;
yuxarı qalxıram, bunun adı oyanmaqdır,
Sonra aşağıya, təlaşlı gecələrə, ancaq bir damcı
da irəli
getmirəm.
Xoruzların bani
ta sübh açılana qədər eşidilir,
sonra uşağın ağlamaq səsi məktəb yollarını
cırmaqlayır.

Həbsxanada iki məhbəs
Baqajla.
Başları süngüylə qırxılıb... Bir də on yeşik
ətcəbala cücə. Hər yaz gələndə
məktəbdən düz kilsəyə qədər
şil-küt, çolaq adamların qaçdı-qovdusu.
Bu bir növ
üstündə gəzdirdiyim cir-cındırıcı;
bir də yerli qəzətdən
demokratiya haqda yazının kəsiyi.
Pəncərədən o yanda
lənətə gəlmış otel tikilir
Mismar-mismar, kiminsə
puç olmuş, dağılmış arzusu. Sizin də
içində olduğumuz dünya
Heç də pis olmamalıdır, ancaq...
Elədirmi? Burdan baxanda
siz ilgimsiniz, cilalı, təmiz;
son dəfə sizi gördüyüüm
görkəmdə.
Bir çevril, bax, ünvan üçün yer var.
Burda olmağını istərdim, məhəbbət
okean kimi dalğalarla gəlir, yaxandan əl
çəkməyən
xəstəlik kimi,
başında
tərk edilmiş mağara
dolur, sonra boşalır,
sonra... ovxalanıb töküür...

BU, MƏNİM ŞƏKLİMDİ

Əvvəllər çəkilib, bir neçə il əvvəl.
Əvvəlcə elə bildim,
bulaşiq çap edilib: dumanlı xətlər, boz ləkələr
yayılib kağıza...

Bir az da baxsanız,
sol küncündə də nəsə dəyəcək gözünüzə
budağa oxşayan bir şey: ağaç parçası
(balzam və ya iynəyarpaq bir ağaç)
üzə çıxıb, sağ tərəfdə isə az maili eniş, bir də
karkaslı ev...
Yanında,
arxa planda göl,
ordan o üzdə isə bir neçə alçaq təpə.

(Foto mən orda
batlığım günün səhəri çəkilib).

Mən gölün içindəyəm,
şəklin tən ortasında, səthində.

İndi dəqiq harda olduğumu
demək çətindi,
yaxud orda necə böyük, yaxud kiçik
göründüyüüm:
ışık şüalarında
suyun effekti
təhrif yaradır dayanmadan.

Ancaq uzun-uzadı,
gözlərini heç ayırmadan baxsan,
məni orda görərsən...

ingilis dilindən tərcümə:
Cavanşir YUSİFLİ

MİN İLLƏRİN SİRLİ ADI

İlisu sirlər yurdudur. Bu yurddada tariximizin hələ nə qədər oxunmamış səhifələri var. İlisu kəndinin dili, onun fonetik, morfoloji və semantik özəllikləri, dilin lügət tərkibində neçə minillik tariximizi yaşıdan sözlər, toponimlər, tarixi yerlər və s. hələ də öz araşdırıcılarını gözləyir.

Tarixin minillik sirlərini varlığında yaşıdan Qaradolaq məhəlləsi, Quşlar məhəlləsi, Yezli dağı, Əltürgən dağı, Başarmax, Vidir, İnisi, Kura, Xatınbaşı, Ağlaq, Quşqun kimi orijinal toponimlər keçmişimizlə bağlı onlarla qaranlıq məqama aydınlıq gətirə bilər.

Bu yazıda haqqında nə qədər yazilsa da, öz gözəlliyi və adındakı gizlinləri ilə böyük maraq doğuran **Ram Ramay şəlaləsi** haqqında qısaca söhbət açmaq istəyirəm.

Ram Ramay hidronimi ən azı 3 minillik sirri daşıyır. Bu şəlalənin sırının açılması tariximizlə bağlı bir sıra qaranlıq məqamlara və suallara aydınlıq gətirə bilər.

Yay uzunu İlisuya gələn minlərlə qonaq Ram Ramay şəlaləsini görmədən geri dönməz. Kənddən başlayaraq, şəlaləyə doğru bir dərə uzanır. Şəlalə bu dərənin sonundadı. Yerli əhali şəlaləyə doğru uzanan dərəni Qoma, şəlalədən başlanğıc götürüb kəndə doğru axan suyu isə "**Qomanın suyu**" adlandırır.

Şəlalənin adında ən əsas diqqət çəkən **Ram** və **Ramay** sözləridir.

Azərbaycanda Ra və ya Rama sözündən törəyən bir toponim örnəyi var. Bu, Ramana kəndidir. Bu söz haqqında isə elmi ədəbiyyatda dərin araşdırma aparılmışdan 3 variantda izahat verilir:

1. Rama – fars dilindəki "xalq qoşunu", "qeyri-nizami qoşun" sözü olub – na şəkilçisini artırmaqla "qoşun yeri" mənası verir.

2. Rəmə – "kələ-kötür yer", "çala-çuxur" sözündən əmələ gəlib.

3. Roma kəndi anlamında işlənə bilər. I yüzillikdə burada romalıların hərbi düşərgəsi olub.

Bundan başqa, əski sanskrit dilində yaranmış mətnlərdə Ram və Ramay sözünə rast gəlinir.

Məsələn, qədim sanskrit eposu Ramanada, hind mifologiyasında populyar şahzadə Rama adını örnek göstərmək olar. Diqqət çekən məqamlardan biri də odur ki, hinduizmdə, buddizmdə və caynizmdə populyar olan müqəddəs mahnilardan – mantralardan birinin adı **Om Ram Ramayadır**. Krisnaçı inancında olanların min illərdir ki, Krisnanın şərəfinə sevə-sevə oxuduğu nəğmə "Rama-Rama" sözüylə başlayır.

İnanclara görə isə, Rama sözü ilə başlayan mətnlər gizli enerji mənbəyi olaraq qəbul edilir.

Bundan başqa, dünyanın bir çox yerlərində Ram toponimi mövcuddur: İsraildə Ram gölü və Ram dağı, Şotlandiyada Ram adası və s.

Eni zamanda maraqlı məqamlardan biri də budur ki, ən əski Tibet xalqlarından birinin adı Ra idi. Ra həm də Volqa çayının əski adlarından biri olub.

Daha maraqlı məqam isə əski Misirdə Ra adlı Günəş allahının olmasıdır. Ram Ramay şəlaləsinin adının anlamını və kökünü də Ra allahıyla bağlı olan əski inanclarda axtarmaq daha doğru olar.

Ra əski Misir mifologiyasında Günəş allahıdır. Bir qayda olaraq, şahin başlı insan formasında təsvir edilir. Təsvirlərdə başının üzərində disk formasında olan Günəşlə birgə təqdim olunur. Əski inanclarda Radan sonra Osirusun adı çəkilir. Eyni zamanda əski qay-

naqlarda Osirusun oğlu Horusun da adı çəkilir. Maraqlı məqam budur ki, Osirus adı təkcə əski Misirdə deyil, bir çox Şərqi xalqlarında qutsal sayılırdı. Bakıda hamımızın yaxşı tanındığımız Qız qalasının əvvəlki adının Hunzar qalası olduğunu iddia edən araşdırmaçılardır. Hunzar sözü isə Osirus sözü ilə eyni kökdən gəlir. Bu söz əski Şərqi xalqlarında qutsal sayılırdı. Osirus sözünün "Azər allahı" sözünün təhrifə uğramış forması olduğunu düşünənlər var. Fikrimizcə, Ram Ramay sözünün açması da əski dönenlərdə bir çox Şərqi xalqlarında geniş yayılmış Ra allahının adında aranmalıdır.

Miladdan 2500 il əvvələ qədər Ra adlanan allah, bu zamandan etibarən Amonla birləşib Ra Amon olur. Ra Amon baş allah idi. Bütün alahlar onun əmrinə tabe idi.

Hələ 50-70 min il əvvəl sivilizasiyanın mövcud olduğu itmiş Mu qıtəsində Ra Günəş demək idi. Bu səbəbdən Mu imperatoruna Ra Mu deyilirdi. Bu söz, "Munun Günəşi" demək idi. Ra həm də həyatın, var olmanın qaynağı idi.

Rama sözü isə əski zamanlarda hinduizmdə qutsal anlayış idi və Tanrıni simvolizə edirdi.

Həm də hind mifologiyası və əfsanələrinin qəhrəmanı idi.

Bütün bunlardan çıxış edərək söyləmək olar ki, İlisdakı Ram Ramay şəlaləsinin adı, ən azı, 3 min illik tarixin yadigarıdır. Bu söz Ra(ma)nın verdiyi həyat, bir qədər də sadələşdirək, "Tanrıının həyat payı", "Tanrıının verdiyi yaşam qaynağı" anlamında ola bilər. Hər səhər doğan Günəş İlisi ərazisində ilk olaraq Ram Ramay şəlaləsini işıqlandırır. Obrazlı dillə desək, iki həyat qaynağı Tanrıının payı kimi birləşərək insanlara yaşamaq üçün enerji verir, yaşam qaynağına çevirilir.

Bütün hallarda Ram Ramay şəlaləsi, hələ ki özünün 3-5 min illik sırrını tam şəkildə açmayıb. Səbirlə onun adında yaşadığı sırrı tam şəkildə çözəcək araşdırmaçlarını gözləyir.

Namiq HACIHEYDƏRLİ

Kəmalə ABİYEVA

Ağ bayraq

Qız ağır günlərdə anadan olmuşdu: ölüm, göz yaşiydı hər tərəf. Güllənin nə olduğunu bilməsə də, baxışları gullə səslərinin arxasınca yollanardı həmişə. Mühəribənin nə olduğunu da anlamırdı hələ. Anlayanda nifrət edəcəkdi bütün mühəribələrə. Ata-anasını az görən, onların qucağına, qayğısına, istisinə həsrət bir körpə ömrü yaşayırdı sadəcə. Ata döyüşürdü hamı kimi. Ananın görmədiyi iş yox idi: səngərdə olur, yaralılara qulluq edir, əsgərlərin paltarlarını yuyur, həyət-bacaya, heyvana baxır, uşaqların yeməyinə, pal-paltarına əl yetirir, dərslərinə nəzarət edir və

sair və ilaxır... Kəndin bütün qadınları kimi. Hava, su, ağaclar, daşlar, gül-çiçək,... hər şey, hər şey ağır idi. Yaşamaq ağır idi. Hamı ağır idi. Yaşlılar, gənclər, yeniyetmələr, uşaqlar – hamı eyni yaşıda, hamı qoca idi. Körpələr daha çox ağlayır, öz-özlərinə qığıldayırdılar, guldürən yox idi onları; ya özləri gülmürdülər, heç kəs fərqində deyildi. Nə şikayət edən, nə də şikayət etməyə vaxt var idi. Səbir vardı – ümid, inam dolu.

Qızın qardaşı tez-tez səngərlərə – döyüşülərin yanına qaçırdı. Atası qardaşı danlayar: “Sən dərslərini oxumalısan” –

deyərdi. Qızın qardaşı isə deyinərdi: "Nə oxumaq... Torpaqlarımızı alaq, sonra oxuyaram da..." Amma atası bu sözləri eşitmirdi. Bunları oğlan eşidirdi. O, təkcə oğlanın yanında danişar, ürəyinin sözünü deyərdi: - Onsuz da çıxıb gedəcəm.

Hələ olanları dərk etməyən, amma üzünə, baxışlarına havanın, suyun, dağın-daşın, ağacların,, ağırlığı düşmüş oğlan soruşardı:

- Hara?

- Uzaqlara. Bizim kənddən uzaqlara, döyüşməyə. Elə yerə ki, atam məni tapmasın, - deyə qızın qardaşı böyük, lap böyük kişilər kimi cavab verərdi.

- Məni də özünlə apararsan.

- Yox, səni apara bilmərəm. Balacasan, - deyib oğlanın yaşıla (yaşa) dolmuş gözlərinə baxar, səsi titrəyərdi - Axı sən burda lazımsan. Atalarımız döyüşür, analarımız bütün günü işləyirlər. Sizin həyət, bizim həyət, bunlara baxan bir kişi lazımdı, ya yox? Hələ bacım, onu sənə tapşırıram. Onsuz da sən baxırsan ona. Dərslərini də oxu. Yaxşı oxu. Kitabları əlindən yerə qoyma... mən oxumadım. Savadlı adam güclü olur. Bacımın da dərslərinə baxarsan. İstəyirəm həkim olsun, - deyən qardaşın gözləri yol çəkərdi.

Bir dəfə oğlan kədərli halda atasından soruşdu:

- Sən gec qayıdacaqsan ki?

Bu dərdli səsə gülümşəyib "Yox... torpaqlarımızı alan kimi" - cavabını verdi.

Axı qız kiçik idi. Məktəbə getməyinə çox qalırdı. "Deməli, gec qayıdacaq" - deyə düşündü... Bu səhbətdən sonra oğlanın gözləri bir az da qocaldı, səsi, yerişi, duruşu bir az da ağırlaşdı. Bunun səbəbi təkcə qızın qardaşının gec qayıtməyi deyildi, onun bütün varlığına sarılan mahiyyətini tam dərk etmədiyi müharibənin gec qurtaracağı idi. Deməli, neçə il atasını lap az görəcək, bütün günü anası üçün darıxacaq, dostları ilə rahat oynaya bilməyəcək, məktəbə rahat getməyəcək. Tez-tez zirzəmilərə doluşacaqlar, kimlərsə şikəst

olacaq, kimlərsə öləcək, kimlərsə hay salıb, kimlərsə sakitcə ağlayacaq. Ümumiyyətlə, hələ neçə il oğlana elə gələcək ki, böyükər hamısı ağlayır... Qızın qardaşı isə sözünü tutdu, bir müddətdən sonra getdi... Amma tez qayıtdı. Əsgər paltarında, sakitcə uzanmışdı, elə gözəl, elə yaraşıqlı, elə gənc... Hamı yığışmışdı ətrafına. Döyüşçülərdən biri piçıldadı: "Elə cəsur, elə ürəkli idi..."

Ana inildədi:

- Nə yaman tələsdin, oğul...

Oğlan ataya baxırdı. Ata göz yaşına oxşayındı - hamı kimi... Heç kəs özünə oxşamırdı. Özünə oxşamamaq necə müdhişdi. Qızçığazı düşündü. Gözünə dəymədi. Birdən qardaşının yanında peyda oldu. Kiçik əlləri ilə onun əlin-dən tutdu. Elə bir sükut oldu ki, elə bil dünyanın dili tutuldu. Bir əli ilə qardaşının saçını tumarladı. Sükut pozuldu... Dünya ağlayırdı... qardaşın əli islandı. Qızçığaza elə gəldi ki, qardaşı əlini sıxdı. "Darixmişdəm" dedi. Birdən kimsə ayıldı, qızçığazı qucağına götürdü, sinəsinə sıxdı. O hicqırdı:

- Qaqaş niyə uzanıb, tərpənmir? Ölüb?

Bapbalaca qızın "Ölüb?" sualı heç kəsi təəccübləndirmədi. Bircə oğlan düşündü: Nədi ölüm? Yəni səni torpağa qoyacaqlar. Yəqin, çox ağrıyanda belə olur. Axı adam ağrıyanda anası onu qucağına alır, ovundurur. O saat ağrıların azalır, sonra keçib gedir. Ana qucağından rahat, isti, güvəncli yer varmı, görəsən? Yəqin, torpaqdı, ona görə də ona ANA deyirik. ANA torpaq. Torpaq bizi qucağına alır. Ana kimi". Oğlan düşünürdü. Yenə ataya baxdı, baxdı... Atanın başına elə bil ağ papaq qoymuşdular. Ətrafdakılara baxdı. Heç kəs heyrətlənmirdi. Müharibədə heyrət ölürlər.

Bir neçə il ötdü. Qızçığaz məktəbə gedirdi. Hamının başı yenə qarışq idi. Nisbətən sakitlik olsa da, müharibə bitməmişdi. Oğlan qızçığazdan ayrılmırdı. Qız tez-tez soruşardı:

- Sən mənim qardaşımsan?

Həmişə də eyni cavabı eşidərdi:

- Yox... Hə...

Heç biri anlamasa da, bu qeyri-müəyyən cavab ikisini də qane edirdi.

Tez-tez kəndin ətrafindakı meyvə bağlarına gedərdilər. Ancaq bir tərəfində gəzərdilər. Az qala bağların ortasından uzun-uzadı səngər qazılmışdı. Həmişə səngərlərdə əsgərlər olardı. Bir gün qızçıqaz soruşdu:

- Niyə biz o tərəfə getmirik? Axi ora da bizim kəndimizdi.

- Çünkü indi orda düşmənlər var.

- Düşmən kimdi?

- Düşmən?.. Yəni bizi sevməyənlər...

- Adamı öldürənlər də düşməndi?

- Hə...

- Mən məhləmizdəki o sarı oğlanı xoşlamıram. Amma onu öldürmərəm.

- O başqa, o sənə heç nə eləmir ki...

- Orda düşmənlər varsa, əsgərlər niyə çıxıb getmirlər?

- Bizi qoruyurlar.

- Əsgərlər olmasa, düşmənlər bizi öldürər?

- Öldürər.

Səni də öldürərlər?

Oğlan bir an susdu. İçində cavabladı: "Hələ səni də... Amma sən həkim ola bilərsən. Bəlkə, müəllim olmaq istədin..."

Sonra onun saçına sığal çəkdi:

Mühəribədi. Mühəribədə belə olur.

Bu cavab qızçıqaz üçün kifayət deyildi. Çox da anlamadı. Bircə onu anladı ki, mühəribədə hamı ölə bilər, uşaqlar da, böyükəklər də, bütün sevdiklərin də, hamı...

Bəs mühəribə nə vaxt qurtarar?

Oğlan duruxdu, fikirləşdi:

- Mühəribə edən tərəflərdən biri təslim olsa.

- Onda biz təslim olaq, mühəribə də qurtarsın.

- Olmaz, - oğlan acıqlandı. - Bir də bu sözü demə! Onlar bizim torpaqlarımızı alıblar. Biz o torpaqları azad eləməliyik. Təslim ola bilmərik. Bilmərik!

- Onda onlar təslim olsunlar, mühəribə də qurtarsın... Heç kim də ölməsin. Axi özün deyirsən ki, kimsə təslim olmalıdır. Olsunlar da, onlar təslim olsunlar, ölməsin heç kim, - qızçıqaz ağlamsındı, gözləri doldu.

Oğlan onun göz yaşını barmağının ucu ilə sildi. Öz-özünə danişdi: "Əslində bu göz yaşıdan dəhşətli heç nə yoxdu. Kaş insanlar bir-birini ağlatmayayıd. Mənnən olsa, silah kəşf edənləri cəzalandırardım. Yox, ümumiyyətlə, silaha qadağa qoyardım".

Qız yenə soruşdu:

- Bəs onlar niyə təslim olmurlar?

- İstəmirlər. Biz özümüz onları təslim edəcəyik.

- Bəlkə, istəyirlər, nə bilirsən, istəmir-lər?

- İstəsələr, bilərik.

- Necə bilərik?

Ağ bayraq qaldırarlar.

Qızçıqaz heyrətlə ona baxdı.

Oğlan içində ümid görünən heyrətlili baxışları su kimi içdi:

- Ağ bayraq qaldırmaq - yəni müharibə etmək istəmirəm, təslim oluram, barışmaq istəyirəm deməkdir. Ağ bayraq qaldırsalar, torpaqlarımızı versələr, müharibə olmaz, başa düşdün? - deyə izahatından razı qaldığını bilmək üçün qızı baxdı. Qızçığazın üzündə işıq vardı. Danışan işıq. Bu işıq deyirdi ki, başa düşmək üçün bundan gözəl nə ola bilər ?!

Bir neçə gün ötdü. Oğlan həyətdən qızı səslədi. Bir də səslədi. Yuxarı qalxdı. Qızçığaz yox idi. Axı məktəbdən birlikdə gəliblər, bu hara yoxa çıxıb? Tək gedib. Qorxdumu, həyəcanlandımı, heç özü də anlamadı. Səngərlərə tərəf qaçıdı. Bu gün gecədən yenə də atışma səsləri eşidilirdi. Oğlan ürəyinin dalınca qaçırdı. Çatdı. Qızçığaz görünmürdü. Əsgərlərdən biri acıqlandı:

Nə dimdik durmusan, əyil. Eşitmirsən, atırlar?..

Oğlan isə bir az da dikəldi, bir az da ucaldı elə bil, gözlərindəki heyrət əsgərlərin baxışlarını ardınca apardı. Ağacların arasından çıxan ağ bayraq iki tərəf arasındaki

boşluğun ortasında o tərəf-bu tərəfə gedirdi. Atışma dayandı. Hər iki tərəf çəşib qalmışdı. Müharibənin bitmə ümidi dolanırdı ortada... Bayrağın sahibini görmək olmurdu. Təkcə oğlan görürdü - ağa bürünmiş körpə, zəif, zərif vücudu. Başına saldığı ağ örpeyin altından dinc, rahat, müharibəsiz-filansız gün-lər kimi gözəl qara saçları görünürdü hərdən. Qızçığaz aclıqdanmı, yaşam acısındanmı, içindəki kədərdənmi özünə gələ bilməyən, nazik bayraq çubuqlarına bənzəyən ayaqları üstündə ucurdu.

Hər iki tərəf susmuşdu...

Mənsur HƏSƏNZADƏ

ÖMÜR YOLDAŞIMA YAZDIĞIM YEGANƏ ŞEİR

Nə olub, yenə də qaşqabaqlısan?
Sözü kəlbətinlə ala bilmirəm.
Nədir qəbahətim, bəlkə, haqlısan?
Bir söz de, yadıma sala bilmirəm.

Sən belə olanda söz tutmur dilim,
Damağım, dodağım dadından çıxır.
Kağızdan, qələmdən soyuyur əlim,
Bütün bildiklərim yadımdan çıxır.

Bilmirəm nə üçün ögeydi sənə
Bu masa, bu qələm, bu kağız, bu şam?
Axı sən özün də yaxşı bilirsən,
Mən səni sevəndən şair olmuşam.

Könlüm səni tutdu, sənə güvəndi,
Sinə gərə bildim bələlərima.
Mən şeir yazıram, xanım əfəndi,
Sən layla deyirsən balalarıma.

Nə qədər gözəl vəsf eləsəm də,
Sənə sadiq olub tən qalacağam.
Nazlı gözəllərə xoş şeirlərim,
Sənə də bir ömür mən qalacağam.

Yarımsan, həyatım səninlə tamdır,
Ruhumun öz gözü, öz əli sənsən.
Bütün xanımların gözü anamdır,
Bütün qadınların gözəli sənsən!

SEVDİM SƏNİ

Qismətimə düşməmiş diləyimdə dayandın,
Eşqim tufan qopardı, küləyimdə dayandın,
Küçəmizdən keçəndə ürəyimdə dayandın,
Küçədə sevdim səni!

Sən göylərdən enməmiş bu kainat necəydi?
Yerdə maraqsızıydı, göydə həyat necəydi?
Mən sənə vurulanda, görən, saat neçəydi?
Neçədə sevdim səni?

Buza dönənmiş hisslərim beləcə çıxdı qışdan,
Milyon arzu doğarmış, demə, bircə baxışdan,
Mənə elə gəlir ki, səni tanımadımdan
Öncə də sevdim səni!

Yaxşı bilir çiçəklər yazın xasiyyətini,
Tez sevənlər gec bilər qızın xasiyyətini,
Çoxu kəşf edəmmədi qızıl xasiyyətini,
“Külçədə” sevdim səni!

Səntək gülərüzlünü, şəni sevdirib mənə,
Saf eşqimə, ruhumu təni sevdirib mənə,
Qurban olum Allaha, səni sevdirib mənə,
Necə də sevdim səni!

BU SEVGİ

Pöhrə-pöhrə, çiçək-çiçək bağ oldu,
Əvvəl-əvvəl bayram oldu bu sevgi.
Sonra dönüb saçlarımda ağ oldu,
Taleyimdə qaram oldu bu sevgi.

Sən gedəli ruhum düşkün hal aldı,
Hisslərim də ta şikəstdi, ta laldı,
Hə! Oyunu yaxşı qurdun, halaldı!
Axır mənə haram oldu bu sevgi.

Üzün, məkrin hər rənginə çevrilib,
O xoş səsin şər zənginə çevrilib.
Məhbəbbətin xərçənginə çevrilib,
Sağalmayan yaram oldu bu sevgi

MARAQLI YALAN

Gəlin bir maraqlı yalan danışım,
Məzmunu başqadı, forması başqa.
Mənim yalanımın ipi fərqlidi,
Mənim yalanımın torbası başqa.

“Yalan ayaq tutar, yeriməz” dedi,
Ən doğru yalanı babam danışdı.
O gündən bu günə babamqarışığı
Bütün yalançılar mənə tanıdı.

Daha mələklərin qəmlidi könlü,
Daha şeytanların çarxı yağılı.
Kim deyir, qırx gündü yalanın ömrü?
İndiki yalanlar qırxaqlıdı.

İndi bir sualın cavabı mindi,
Həqiqət yalanın özündən keçir.
Dünyanın ən yekə yalanı indi
Ən xırda iynənin gözündən keçir.

Mən də yalançıyam, şeirim baş qatır,
Hələ demədiyim neçə yalan var.
Mənim danışdığını yalan başqadır,
Yanında yalandır bütün yalanlar!

Yozun yalanımı, min yerə yozun,
Mənim yalanları yanan çıraqdı.
Şeirlər ən gözəl fikir tablosu-
Şairlər ən gözəl yalançıları.

ÜRƏYİMİN SİRR TƏRƏFİNDƏ...

Sənə adı olan mənə müqəddəs,
Gəl dolan ruhumun pir tərəfində.
Gecə də, gündüz də o ilahi səs
Gəzir düşüncəmin hər tərəfində.

Demirəm günəssən, dövrəndə ayam,
Nə mənə bəxşisən, nə sənə payam,
Mən sənin eşqinin zindanidayam,
Sən mənim eşqimin hürr tərəfində.

Toxunma, qəlbimə bir də toxunma!
Məni beləcə sev, bundan çox umma,
Dayan!!! Çıxa bilər yer öz oxundan,
Dayanma dünyanın bir tərəfində.

Özümü gözümdən sala bilərsən
Və yenə könlümü ala bilərsən.
Nə qədər istəsən, qala bilərsən –
Gəlib ürəyimin sərr tərəfində.

Aydın TAĞIYEV

SÜD QARDAŞLARI, SÜD BACILARI

Ağlim kəsəndə bəzi əhvalatlardan, məsələlərdən xəbər tutdum. Təbii ki, günbəgün, aybaay, ilbəil ağlim daha çox şey kəsməyə başlamışdı və əlbəttə ki, mən də çox mətləblərdən hali olurdum.

Ağlim kəsəndə ilk heyrətim o zaman yarandı ki, mənim anam tay-tuşlarının analarından niyə belə çox qocadır. Anam tay-tuşlarının az qala nənələri yaşında idi. Həm də burası da məni çox heyrətə salmışdı ki, oturub-durduğum oğlanlar şuluqluq salıb nadinlik edəndə anaları onları çubuğun altına salır, hədələyib hərbələyir, dişlerinin dibindən çıxan qarğış-qadağa yağıdırırdılar. Mən isə dünyani dağıtsam da, anam mənə nəinki əl qaldırar, heç barmağının ucu ilə də toxunmaz, çirtma belə vurmazdı. Anam başımı sıggallayıb qarğış-qadağa nədir, mənə elə xoş sözlər deyərdi ki, mən də yeni-yeni nadinclkilər etməyə daha da həvəslənərdim.

...Günlərin bir günü anamın xəlvətə çəkilib, sandıqdan bir şəkil çıxartdığını, dodaqlarına aparıb öpdüyüünü, sonra da içün-için ağladığını, nəhayət, gözlərinin yaşını silib, şəkli götürdüyü

yerdə gizlətdiyini gördüm. Qapının arasından gizlicə anamı güdürdüm. Anam sonra da üzünü divardan asılmış şəklə tutdu. O şəkil mənim idи. Anam mənim o şəklimə baxıb köks ötürə-ötürə:

– Nə ağır ayağın var imiş, a bala, – deyə piçildayırdı, – nə ağır ayağın var imiş...

Ağlim kəsirdi və o sirdən də elə həmin agah oldum. Demə, mən doğulan gün məni dünyaya gətirən anam özü bu dünyadan köçüb. Dərdə dözmədiyindən, hər nəsə, atam da anamın dəfninin elə ertəsi günü baş götürüb birdəfəlik kənddən gedib.

Mən də elə o vaxtdan ana bildiyim nənəmin himayəsində qalmışam.

Çox davakar uşaqqı idim. Ana bildiyim nənəm məni – qəlbiqırıq oğlunu dəcəl böyüdürdü. Bir gün sözüm çəpləşdi, qonşunun oğlunun gözünün altını vurub qaraltdım. Qonşu qadın da balaşını əlinə alıb nənəmin üstünə şikayətə gəldi. (Mən belə fikirləşirdim və təbii ki, qaçıb gizlənməyə yer axtarırdım). Ancaq qonşu qadın nənəmə nə şikayət etdi, nə də bir söz dedi. Məni oğlu ilə barişdırıb, sonra da başıma bir sıgal çəkib, üzümdən öpüb getdi.

Qonşu qadın gedəndən sonra “anam” da gah hicqırıb ağlaya-ağlaya, gah da toxtayıb doluxsuna-doluxsuna məni agah etdi ki, bəs mənimlə bir vaxtda doğulan körpələrin anaları o vaxt rəhmə gəlib hələ ana itkisindən bixəbər,aclıqdan zar-zar ağlayan çaganı öz övladlarının süd payına şərik edib əmizdiriblər. Nənəm də ana südündən kəsilənəcən məni beləcə böyüdüb. Mənim o süd analarım kimlər idi, nədənsə nənəm onları mənə tanıtma-mışdı... Demə, döydüyüm o qonşu oğlan da mənim süd qardaşım imiş...

O gündən həmyaşdım olañ həmin oğlanı özümə qardaş bildim.

Günlərin birində kəndimizdə bir qızın bantını qoparıb cırnatmışdım. Qız da ağlaya-ağlaya evlərinə qaçmışdı.

Az sonra anası incitdiyim qızını qabağına qatıb bizə gəldi. Bu dəfə qaçıb gizlənməyə imkanım olmadı. Həmin qadının nənəmlə necə öpüşüb görüşmələrinə, nənəmin içəri keçib sandığı açıb eşələməyinə, sandıqdan güllü bir yaylıq çıxarıb incitdiyim qızın başına atmağına, bağrına basıb öpməyinə mat-məəttəl baxırdım. İncitdiyim qızın anası məni də bağrına basıb öpəndən sonra nənəmlə qucaqlaşıb ayrıldılar. Onda bildim ki, o qız da, demə, mənim süd bacım imiş. O gündən sonra mən olan yerdə hansı oğlan mənim süd bacıma gözünün ucu ilə də olsa baxa bilərdi ki?..

Beləcə, süd qardaşlarım, süd bacılarım çoxaldıqca tənhalığımı unutmuşdum. Hətta anamın vaxtsız ölümünə üzərimdə uşaq ağlım ilə az qala sevinirdim ki, anam ölməsəydi, heç bu qədər qardaşım, bacım da olmazdı. Hərcənd ki, artıq ağlım da çox şey kəsirdi...

GÜNƏŞİN OYANMASINI İSTƏMƏYƏN UŞAQ...

Elə bil ağacların budaqlarında gecələyən quş idi.

Quşlar səhərin ala-toranında öz civiltiləri ilə bu boyda dünyani necə oyandırırdılar, oğlan da hər səhər erkən cingiltli səs-küyü ilə evdəkilərin şirin yuxusuna haram qatar,

yerlərindən qalxmağa məcbur edərdi. Sübhün ala-toranında oğlanın gözü pəncərədə qalardı. Elə bil günəş də onun oyanmasına bənd idi, oğlan pəncərədən gözlərini qiyib baxan kimi günəş də onların pəncərəsindən görünən dənizin uzaq üfüqlərində boy verə-verə yuyunub dənizdən çıxardı. Oğlana elə gəlirdi ki, o boyda günəşi də yuxudan oyadan o özüdür. O məmnun olar, yerə-göyə siqmazdı.

Oğlan gecələr nə qədər gec yatsa da, beləcə hər gün yatağından erkən durub günəşlə birgə evdəkiləri də oyadardı.

Hətta bəzən qonaq getdikləri, qalası olduqları evlərdə də yerini pəncərənin qabağında saldırıar, səhər açılmamış gözü pəncərədə qalardı.

Oğlan beləcə səhərlər günəşin oyanmasını, axşamlar isə atasının işdən evə qayıtmasını səbirsizliklə, intzarla gözləyə-gözləyə böyüyürdü...

Bəzən dumanlı-çiskinli havalarda günəşin çıxmasını görə bilməyən oğlanın hətta günəşə acığı da tutardı; yolunu gözlədiyi bilə-bilə, niyə günəş dumanın-çiskinin əlində belə aciz qalıb?

* * *

Bir gün oğlan günəsi yenə həmişəki vaxtında qarşılıdı. Lakin həmin axşam atasını qarşılıaya bilmədi. Atası o gün axşam işdən evə qayıtmadı. Oğlan səhəri dirigözlü açıb atasının yolunu gözlədi. Səhərə yaxın oğlanın bir gözü pəncərədə, bir gözü qapıda qalmışdı. Pəncərədən günəş oğlanı salamlasa da, qapını açan olmadı. Oğlan özünə yer tapa bilmirdi.

Günlər keçirdi...

Yenə səhərlər günəş çıxır, axşamlar isə atası evə qayıtmırkı ki qayıtmırkı...

Oğlanın təsəllisi bu idi ki, nə yaxşı günəş atası kimi onun gözünü yolda qoymur. Yoxsa xiffətindən oğlanın bağlı çatlardı.

Nəhayət, bir gün anası onu geyindirib-kecindirdi, sonra da doluxsuna-doluxsuna: - Hazırlaş, atanın görüşünə gedirik, - dedi.

Oğlan sevindiyindən görüş yerini anasından heç xəbər də almadi.

Hə, demə, görüş yeri evlərindən çox-çox

uzaqda, düzün ortasında – daş divarlarla əhatələnmiş bir binada imiş. Binaların künc-lərində hündür qüllələr ucalırdı və o qüllələrdə əli avtomatlı keşikçilər diqqətlə ətrafa göz qoyurdu.

Oğlanın maddim-maddim, ətrafa baxdığını görən ana göz yaşları içərisində onu başa saldı ki, hə, oğlum, bura dustaqxanadır. Nənəsinin danışığı nağıllardan oğlanın yadında qalmışdı ki, hökmədarlar əllərindən qəzəbləndikləri adam-ları quyuya atıb dustaq edirlər.. Ancaq atasının dustaq edildiyi quyu isə yerin üstündə idi...

Atası ilə qalib gecələməyə oğlana icazə vermişdilər. Ana sübh erkən gəlib oğlunu aparacaqdı.

Oğlan çarpayıda uzanıb atasına qıslımsıdı. Ata oğlu ilə söhbətdən doymasa da, gecədən xeyli keçmiş yorğun dustağı yuxu apardı.

Görüş otağının divarlarının birinin ən hündür yerində dar, bir gözlü pəncərə var idi. O pəncərədən gecənin zülməti içəri dolmuşdu.

Oğlanın gözü pəncərədə, gecənin zülmətində qalmışdı. Birdən-birə ona elə gəldi ki, həmişə nədənsə ləngiyən səhər, oyanmağa gecikən günəş bu dəfə sanki tələsir. Oğlan günəşdən incikliyini güclə boğurdu.

...Və sübhün ala-toranında atasını yuxudan oyadıb ayıltmamaq üçün nəfəsini içənə çəkən oğlan boğula-boğula dodaqaltı dua edirdi ki, kaş günəş bu səhər erkən qalxmasın...

SƏRÇƏLƏR DƏ DİL BİLİR...

(qısa hekayə)

Şikəst idi, ayağını çəkirdi. Dəmi gələndə axsaya-axsaya üst mərtəbədən siqaret çəkmək üçün aşağı – həyətə enərdi. Həyətdə su kranının yanında həmişə dolu vedrələr olurdu. Bir sərçə ucub gələr, həmin dolu vedrələrdən birindən su içərdi.

Həyət sərçəsi idi. Qorxusuz-ürküsüz geniş həyət-bacada belədən-belə uçur, gah hündürə qalxır, gah da aşağı enirdi.

Əvvəllər fikir verməmişdi, demə, o, yərindən tərpənəndə və ya öskürəndə sərçə də ürküb doyunca su içmədən ucub gedirmiş. Sonralar sərçə yanğını söndürənəcən o, öskürəyini boğar, heykəl kimi qımlıdanmadan donub yerində qalardı.

Bir gün də həmişəki yerində oturmuşdu. Vedrələr də yerində idi. Bax, yenə həmin sərçə idi, su içməyə gəlmişdi. O, yenə öskürəyini boğdu, yenə heykələ döndü. Ancaq vedrəyə yaxınlaşan sərçə onun üzünə baxa-baxa ucub getdi.

Qanadlanıb havaya qalxan sərçə çox keçmədi ki, qayıdib təzədən vedrələrdən birinə yaxınlaşdı. Dimdiyini vedrəyə yaxınlaşdırımdan yenidən aralandı.

O, çəş-baş qalmışdı. Sərçənin vedrədən əyilib su içməyi, neçə vaxtdan bəri onun üçün əsl tamaşa, bir rahatlıq idi. Bəs indi sərçə niyə onu baxıb həzz aldığı bu tamaşadan, qəlb rahatlığından məhrum edir?

Şikəst ayağı ilə yerindən qalxmaq nə qədər çətin olsa da, durub vedrələrə sarı yeridi. Vedrələr boş idi. Əzaba-əziyyətə qatlaşsa da, vedrələrdən birini su ilə doldurub əvvəlki yerinə qoydu. Yəqin ki, sərçə su ardınca yenə qayıdaqadı. Vedrəni dolu görüb sevinə-sevinə suya cumacaqdı. Yanğını söndürüb onun üzünə baxa-baxa hələ bir civildəyəcəkdi də.

...Qurtum-qurtum su içən sərçənin bir gözü onda qalmışdı. İçib doyan quş havaya qalxdı. Şən-şən civildəyə-civildəyə elə bil öz quş dilində nəsə deyirdi. Fikirləşdi ki, Süleyman peyğəmbər kimi o da quş dili bilsəydi, sərçənin dediklərini başa düşərdi.

Yəqin ki, sərçə minnətdarlıq edirdi...

Qədiməli ƏHMƏD

SUSUR GECƏ

Bu gecə də susur gecə
yalanlar qabağında...
Yollar mat qalır yenə
piyada fiqurların
qurbanlıq həyatına...

Kimsə də addımlayır
hiyləgər vəzir kimi.
Bilinmir bu oyunda
kim sıxıb əzir kimi?

Burda yalanla "doğru"
o qədər yaxın ki...
İtləri də gizlədir
göy üzünə hürməyi.
Susur yollar,küçələr,
susur gecə...

PƏRVANƏNİN VÜSALI

Gəlibşən özündən xəbərsiz kimi,
Çıraqın başına dönürsən belə.
İşiq da,sükut da əriyib gedir,
Sən də əriyirsən,sönürsən belə.

Vüsəlin son anı ölümdü niyə?
Vaxtmı qisas alır bəxtdən, taledən?
Bilirdin yanmaq var eşqin sonunda,
Yenə təslim etdin ürəyini sən.

Bu eşqi əfsanə sayanlar da var...
Görəsən, bu eşqin nədir günahı?
Dünyanı tutacaq qarğışlar kimi
Korun-korun yanan qəlbinin ahı.

Yanırsan özündən xəbərsiz kimi...

EŞİTMİR

Açılmır üzünə gözlənən səhər,
Gözlərin dikilib indi hara,de?
Eşitmır səsini ötüb keçən vaxt,
Daha öz səsini divarlara de.

Otağı qaranlıq pəncərələrdən
Boylanıb baxdığını dünya talandı.
Bir də doymadığın məsafələr var,
Eşqi, sədaqəti dadlı yalandı.

Ölmüş bir gecənin ruhudu,bəlkə,
Susan gözlərində dayanıb qalan?
Tək keçmişin deyil, hər zamanını
Həyatdı, taledi gözündən salan.

Eşitmır səsini ötüb keçən vaxt...

GECƏ DƏ

Üzü bomboz küçələrin
adamsız adamları...
Külək də oyada bilmir
ömürlük yatanları.

Əllər göydən üzüldükcə
yorğun düşür ayaqlar.
Tanrıının hesab sayında
boşunadı hər nə var.

Gecə də ulamaqdadi
tənha yalquzaq kimi.
Vaxtsa insan həyatında
qurulmuş tuzaq kimi...

Sabir RÜSTƏMOĞLU

İŞIQ SAÇAN DUYĞULAR

XX yüzilliyin 80-ci illərində xəmiri dərddən yoğunulan Dayandur Sevgin poeziyası yeni köklər üzərində pərvazlanaraq boy atmağa başladı. Şairin yeni çapdan çıxan “İkinci addım” kitabı da (Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, Bakı – 2018) bunun nəticəsi kimi göz öündə canlanır. Kitabda ilk yer alan filologiya elmləri doktoru Sona xanım Vəliyevanın “Ön söz yerinə oxucu sözü və ya dərddən şeir işığına doğru yol başlayan sevginin nağılı...”, ikincisi isə yazıçı-publisist Əsəd Cahangirin “Dayandur Sevginin “İkinci addım”ı” başlıqlı yazılarıdır. Hər iki müəllif Dayandur Sevginin poeziyası barədə olduqca maraqlı fikirlər səsləndirmişlər. Bu da onların şairin poeziyasına məhəbbət hissinin göstəricisidir.

Kitabdakı ilk şeir “Azərbaycan bayrağı”dır. Şair Azərbaycanın üçrəngli bayrağının əzəmətindən, vüqarla dalgalanmasından, xalqa mayak kimi yol göstərməsindən böyük məhəbbətlə söz açır. Şəhid anasına müraciət edərək söyləyir ki, sənin Vətən yolunda şəhid olmuş övladın tək sənin yox, xalqının övladıdır. O, Vətən yolunda şəhid olub, sən qəddini dik tut. Bu dalgalanan bayraq onu hər zaman zirvədə saxlayacaq. Bayraqımız islam-çılığımızın, türkçülüyüümüzün və müstəqilliyimizin

göstəricisidir. Atanın zirvəyə sacdığı bayraqı oğulları qorunmalı və onun dalgalanmasına şərait yaratmalıdır. Təki hər şey ədalətlə yazılı, mələklər “ay” və “ulduz”a baş əyə, igidlərimiz sevdiyi qızlara çıyıllarında gəzdirdikləri üçrəngli bayraqla özlərini göstərə. Millətimiz haqq yolundan dönməz. “Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz” sözləri əbədidir və bayraqımız heç vaxt enməz. Qoy bayraqımız dalgalanaraq arzumuzu sabaha çatdırınsın. Qaranlıq gecədən işıqlı sabahlara çıxaq, səhər mehi bayraqı oxşayaraq dalğalandırınsın. Vətən yolunda ya “şəhid”, ya da “qazi” olmaliyiq. Qurban verməsək, bayraqı qoruya bilmərik:

Gözəldi qarlı qış, yaşıl yazı Vətənin,
Qəriblikdə bilinər dadi-duzu Vətənin,
Uğrunda şəhid olaq, ya da qazi Vətənin,
Yolunda verək qurban, qorusun can bayrağı!
Üçrəngli göy qurşağı, Azərbaycan bayrağı!

Dayandur “Allaha sual” şeirində sanki Yaradana üsyən edərək deyir:

– Ölüm çox yaxındadır və günahlarımı yuya bilmirəm. Bəndə qorxusu canımdan çıxmır. Allah, sənin qorxunu hiss etmirəm, bilmirəm, insandan

qorxum, yoxsa səndən? Ədalət olmayan yerdə mərdi kəməndə salmaq asandır. Bəndə Allahın kölgəsi olsa da, Allahdan qorxuludur. Allah, bilmirəm mən səndən qorxum, yoxsa insandan? Tamah daşı doğrayır. Dünya bəndənin gözündə zər olsa da, kişi əllidə baş kəsir və qan tökür. Yetmiş yaşında peyğəmbərlik edir. Ona görə də, Allah, bilmirəm səndən qorxum, yoxsa bəndədən? Qəlbimdə quru odun qalib. Bəndənin qorxusu mənə dağ kimi gəlir. Edam otağından çıxan cəlladın əlləri qan, üzü isə ağdır. Ona görə də Allah, bilmirəm səndən, yoxsa bəndədən qorxum. Qulağın atılan top səsini eşitmirsə, xəyalım göylərdə gəzirəsə, sənin hikmətin ilə açılan qapı bəndə əli ilə örtülürsə, bilmirəm, Allah, səndən, yoxsa bəndədən qorxum? Allah və insan qorxusu “yüz qara qorxular”dan bir ağ yeri qaraldır. Şeytan cildində olan insanın qorxusu, Allah qorxusundan önə keçib. Dar ağaçın yolunu gözləyir və külək əsdikcə kəndir tərpənir. Ey Allah, sən harayımıma gəlinçə bəndən başımı bədənimdən qopardır...

İlahi, bəndəni qorxuz, ondan xilas ola bilim. Mənə “əbədi yuxu göndər”. Bəlkə, o yuxu məni şadlığa qovuşdura. Sənin verdiyin yuxu “yad qorxuları” canımdan çıxarar. İlahi, mən həmin zaman sənin varlığını hiss edəcəyəm:

İlahi, nə olar, bir qorxu göndər,
Bəndə qorxusundan mən azad olum.
Ya da ki, əbədi bir yuxu göndər,
Sənin o yuxunla, bəlkə, şad olum.
Bu yad qorxuları çıxar canımdan,
Sənin varlığını duyum, İlahi!
Sənin varlığını duyum, İlahi!

“Sərhədçi əsgər” şeirində Vətən keşiyini çəkən igid əsgərlərimizin sərhədlərimizi necə qorumasından, sayıqlığından, onların sayəsində bizim sərbəst yaşamağımızdan danışılır.

Sərhəddə dayanan əsgər üçün istinin, soyuğun, boranın və qarın əhəmiyyəti yoxdur. O, hər an vətənin sərhədlərini mərdliklə qoruyur.

Sərhədçi bilir ki, Vətən sərhəddən başlanır. O, daim xeyirə yol açır və şər ondan keçə bilməz. Sərhədçinin “gözündə sevgi”, “könlündə Vətən” var. Hər an sərhədçi vətənin keşiyini sayıqlıqla çəkməlidir. Sərhəddə durduğu zaman sevgilisi yadına düşsə də, gözü yol çəksə də, tikanlı məftil kimi kirpiklərini vətənin sərhədinə çəkərək, onu qorumağıdır:

Yoxdur bu dünyada sənə tay, Vətən,
Borcumu ödəyəm əməllərimlə.
Sən mənim gözümsən – deyir, ay Vətən,
Səni qoruyaram kirpiklərimlə.

“Sərhədçi qardaşım” şeiri Vətən sərhədini qoruyan cəsur əsgərlərimizin dəyanətindən, vüqarından, əzmkarlığından danışır. O, sərhəddə əsən mehə də nəzarət edir, adı daşın da keşiyini çəkir. Doğru yazıblar ki, sərhəddə keşik çəkən əsgər “ana kimi”dir.

Keşik çəkən qardaşım mənə toxraqlıq verir. O, mənim arxam və ümid yerimdir:

Sərhədçi qardaşım – toxraqlıq yerim,
Arxam-dayağımı, dərk yerimdir o.
Yurdun yenilməzlik bayrağı kimi,
Irəli verdiyim ərk yerimdi o.

Şəhid polkovnik Sənan Axundovun xatırəsinə həsr edilmiş “Salam, şəhidliyə ucalan igid” şeirində müəllif şəhidin əbədi, sönməyən ömrə yoluna işiq salır.

Şəhidliyə ucalan oğlan, şəhid adın mübarək! Nə qədər nəfəsim var, sənə qurban deyirəm:

Salam, şəhidliyə ucalan igid,
Mübarək adına, sanına qurban.
Nə ki həyatım var, nəfəsim gəlir,
Mən qurban deyirəm, şanına qurban.

“Zəhra” şeirində Dayandur nənəsi ilə birgə bir gündə düşmən güləssinə tuş gələn balaca Zəhraya ağı deyir. Mən sənə necə ağı deyim, “adı dilimdə Zəhra”. Nənə yanında olduğu üçün ölümən qorxmadın. Düşmən nağıldan çıxdı, yaz ömrün qısa döndü. Zəhra nağılda olduğu kimi, alma gözlədiyi halda, gülleyə “tuş” gəldi. Nağılin şirin vaxtı bəxtinə nə düşdü, bilmədi.

Aritq Zəhra Tanrı dərgahındadır və dünyaya baxmır. Nənəsi yanında olduğu üçün Zəhra darıxmır.

Tanrı dərgahındadı,
Bu dünyaya baxmaz Zəhra.
Nənəsi yanında,
Yəqin, darıxmaz Zəhra.

İnsan həyatının ilk yolunu göstərən “İkinci addım” şeirində müəllif insanlara ilk addım atarkən səhv etməməyi tövsiyə edir.

Fələk kimi əyibsə, onun bəxti yoxdur. Onun sifətində əsrlərin ağrısı görünür. Kim birinci addımda səhv etsə, onun “ikinci addıma ehtiyacı” olduğu duyulur.

İlk addım hədəfə tuşlanan “ilk oxa bənzəyir”. Birinci addımda büdrəmək və yixilmaq mümkündür.

Addım uzaq səfər kimidir. Onun “sevinci ayaq səsidi”r. Atılan ilk addım döyüşə hazırlaşmağa oxşayır.

Könlümüzü külə çevirdilər. “İkinci addım”ın adı bilinmədi. “Birinci addım” da Mikayıł Müşfiqi və Əhməd Cavadı güllələdirələr.

Ayaq və diz ağrısın, ancaq ürək ağrısın. Birinci addımı elə atmaq lazımdır ki, ikinci addıma ehtiyac qalmasın.

Ayaq da ağrısın, diz də, tutaq ki,
Heç zaman ağrıyan ürək olmasın.
Birinci addımı elə ataq ki,
İkinci addıma gərək qalmasın.

“Əsəd Cahangirin ad gününə” şeiri də maraqlıdır.

Gecə və gündüz dinclik bilmədən həyatın əbədi döyüşdə keçdi. Məhəbbətin “söz” olduğuna görə “səs”in də aləmə yayıldı. Bu, sənin mükafatındır.

Söz qılıncında yeni söz göründü. Köhnə fikirləri dağıtdın, keçmişlərdən qoparaq “Yeni əsrin ibtidası”nı yazdırın.

Böyük ustadlara ehtiram göstərdin. Platondan Anara qədər yazdırın. Cavanlar sənə ustad deyir. Sənin əziyyətin hədər getməyib:

Hər sözün altında bir hikmət yatır,
Varmı bilmədiyin bir məna, bir sirr?

“Gəncə” şeirində şair Gəncənin təbii gözəlliyyindən, tarixinin qədimliyindən, füsunkarlığından poetik bir dillə danışır. Yurdumun bütün guşələri gözəldir, Gəncə isə könüllər oxşayır. Nağıla bənzəyir və şirin arzular buradan başlayır. Kəpəz qapısı igidlər kimi şəfəq saçır. Göygöldə narin meh əsir. Qoşa qolların vətəni qucur. Bunlar Bakı və Gəncədir. Heç vaxt sinəndə ah olmasın. Xeyirli sabahlar üzünə açılsın. Ey Allah, Gəncənin taleyini nə “kəmağıl qoca”ya, nə də ki “dəli gənc”ə tapşır:

Sinəndən qopmasın heç vaxt aman, ah,
Üstünə açılsın xeyirli sabah,

Gəncənin taleyin tapşırma, Allah,
Kəmağıl qocaya, nə dəli gəncə.

“Ömürdü” şeirinə nəzər salaq:

Göyün bütün qatını gəz, deyir şair. Həyatın qədrini bil. Vaxt ömürdən gedir. Ən yaxşısını seç, al. Xəyalın göyləri dolaşın. Verilən sualın hamısı ömrü soruşur:

Seç qızılı, al alın,
Ərşî gəzsin xəyalın,
Hər verilən sualın
Soracağı ömürdü.

Sevimli şairimiz Məmməd İsmayıldan gətirilən: “Yadından çıxmışam ana vətənin, Gərək barmağına sap bağlayaydım” epiqrafi ilə başlayan “Düşür” şeiri maraqlı cəhəti ilə diqqəti özünə çekir.

Vətənin bütün acısını biz çəkirik. Açı çəkməyənlərə isə “sədəf”, “dürr” qismət olur. Onun bir damlaşısı da bizə qıymır. Bəzilərinə Araz, bəzilərinə isə Kür qismət olur. Mən yarandığım günə nə deyim ki, taleyim qəm üstündə qurulub. Taleyim ugursuz şeirə bənzəyir. Onda ya “duyuğu”, ya da “fikir” çatır. Bu “qanlı fələyə” söz tapa bilmirəm, o bütün kələklərə yol açır. Dovşana tələqurular və həmin tələyə bəzən şir düşür.

Çoxdan sənə yalvarıram və sənə candan bağlıyam. Əzab verdiyin insandan sənə ancaq “zikr düşür”. Haqdan ədalət istədim və o hər şeyi var edir. Taleyimdən narazı olsam da, Allaha həmişə şükür edirəm.

Daş-qayanın dilin bilsəm də, dərd-bəladan uzaq olmadım:

Dilini bilsəm də qayanın, daşın,
Heç vaxt ayrılmadı bəladan başım,
Kiminə ev gəlir, kiminə maşın,
Dayandur Sevginə təşəkkür düşür.

“Dərənin dərdi” şeirində müəllif ciynində dağ gəzdirən dərənin əzablarını dilə gətirir. Dağlar “Yaniq Kərəm”ə, dərələr isə “Lələ”yə bənzəyir. Onlar “Kərəm”in arxasında öz köyclərini çəkirlər. Dərələr özünü şəhid edir ki, dağları göylərə qaldırsın.

Dağlar dərədən güc alıb göyə qalxır və bulud köçünə qoşulur. Dərələr öz daşını, qumunu dağa verir, ondan heç nə istəmir.

Dağlar dərənin köksündə qalxır. Yolları və bütün bənd-bərəni kəsir. Başı göydə şimşəklərə qarışır və ayağının altında olan dərələri unudur...

Dərə dağlardan həmişə bəla görür. Dağların sel-suyu dərəni basır. Canının odunu dağa verir dərə və özü günə həsrət qalır.

Dərənin zəhməti olmasa idi, dağlar buludlardan soraq verə bilməzdi. Dağ bilməlidir ki, dərə olmasa, o da olmazdı.

Dərənin canını dağlar uzun illərdir alır. Ancaq ürəyi bundan doymur. Dərə torpağını istəsə, dağ bir təpəcik kimi qalar.

Dərddən qulağı kar olub dərənin. Zirvədə olan tufanı eşitmır. Dərələr olmasa idi, dağlar “xəyal” olardı.

Dərələr isteyir ki, dağların altından çıxsın, səsini eşidib kömək edən yoxdur. Dərələrin çıxməq üçün taqəti qalmayıb. Dağın isə nə insafı, nə ədaləti var.

Dərdli dərə, bu dərdə döz. Bir gün gələr, dərdlər açılar. Qardaş, sənin çiynindəki dağ bilinsə də, mənim çiynimdə olan dağ görünmüür.

Dərə, dərdli dərə, döz, dözək hələ,
Bir gün dərdlərimiz söküller daş-daş .
Sənin çiynindəki bir dağdı elə,
Mənim çiynimdəki görünümür, qardaş.

...“Həsrət ” şeirində Xalq şairi Söhrab Tahiri görürük.

Əvvəldən həsrət bizə yoldaşdır və bizdən əl çəkmir. Günləri həsrətin bir daşa dönsəydi, bizim tərafda də Savalan olardı.

Sənin misraların Araza körpü olsa da, ancaq üstündən gəlib-gedən yoxdur.

Vaxtı sayırıq. Gözləməkdən çay da yorulub. Sənin iki ürəyin var, biri o tayda, biri bu tayda.

O taydan bir boyu bəstə ağlayaraq bu taya baxır. Əlini gözü üstə qoyaraq sən gələn yollara baxır. Həsrətin yolları daş-kəsəkdir. Ana qocalıb, yaddaşı itib. Bir qız gəlin köçür. Qardaşı yoxdur ki, belini bağlaşın. Əli çatmir ki, əlindən tutsun. Həsrətin yolu çox uzunmuş. Ata ölüm yatağında can verir. Oğlu onun vəsiyyətinə çata bilmir. Saçın yan darayıb. Həsrətin önündə diz çökəmür. Bir qız yol gözləməkdən qocalır, ilk məhəbbətini unuda bilmir.

Köləlik yükü çiynindədir. Təbriz kədərdə boğular. Xarabalığı sevən bayquş kimi həsrət Xudafərində yuva qurub.

Allah, həsrətin yolu çox uzunmuş:

Baxıram həsrətlə, gözlərim dolub,
Qopur ürəyimdən min aman, min ah.

Xan Araz arada göz dağı olub,
Yolu nə uzunmuş həsrətin, Allah!
Yolu nə uzunmuş həsrətin, Allah!

“Xəbər göndər” şeirində Vətən dərdinin Dayandurun yarası olduğunu şahidi oluruq. Düşmən tapdağı altında olan Vətən harayı şairi daxilən silkələyir və sarsıdır. O, dərdini kimə deyəcəyini bilmir.

Vətən daşı nə göyərir, nə də bitir. Ay Aşiq, bu daş artıq qaralıb. Sazımız da, sözümüz də düşmən əlindədir. Bütün gədikləri, aşiq, qar alıb.

Dayandurun dərdi çoxdur, onu çəkmək çətindir:

Dayandurun dərdi birmi, o çəkə?
Millətimə vurulubdur yüz ləkə,
Xəbər göndər Cavanşirə, Babəkə,
Yurdumuzu sar alıbdi, ay aşiq.
Qılincımız korşalıbdi, ay Aşiq.

“Bu torpaq” şeirində müəllif torpağın sırlı bir dünya olduğunu söyləyir. Tarixi və yaşı məlum

deyil. Daşından, qayasından bulaq çıxır. İlana da döşündə zəhər verir. Bu torpaq şəkər və zəhərdir.

Bu torpaqda arzulara çat, yaralara məlhəm ol. Tənbəllər üçün yaşayış yeri, zəhmətkeşlər üçün isə bu torpaq bərəkətdir.

Ağır gündə köməyinə çatır, sinəsində gül-çiçək bitir. Məndlərə görə yurd yeri və vətəndir. Naməndlər üçün lazımsızdır bu torpaq. Vətəni sevmeyənlər ona qılınc çaldı. Bu Vətən “duyğusuzdan” nə “incidi”, nə də “küsdü”. İnsan oğlu onun üstündə gəzdi. Bundan sonra torpaq çox şey gördü:

Əvvəl adı insan üçün yer oldu,
Özü boyda sehr oldu, sırr oldu,
Alın tərim səpələndi, dürr oldu,
Nəyi varsa, mənə verdi bu torpaq.

“Yetim uşaqlar” şeir... Yetimlik həyatın ən ağrılı və acılı “payı”dı. Onların həyatı hər an sıxıntı içərisində keçir. Dayandur da yetim uşaqların acı taleyinə təəssüflənir. Yetim uşaqlar qüssə içərisində “yumaq” kimi yaşayır. “Yetimlik” uşağın başına dəyən qapaz kimidir. Onu “gözüqipıq” və “dili dolaşıq” edir. O, xəyal quraraq özünə səadət axtarar. Nə qədər çalışsa da, kədər qəlbindən çıxmaz. Ürəyi kövrək, gözü yaşılı olar. Nə qədər fikir çəksə də, borcu ödənməz.

Onun baharı boranlı qısa bənzəyir. Dünya gözlərində sual kimidir. Uşaq vaxtından evdə yuxarı başa keçər və atasız olduğu üçün ağsaqqallıq edər.

Sınıq qəlbində sevgisi kövrələr. Elçi göndərməyə adam tapa bilməz. Yetim olduğuna görə toy günü yağış və qar yağar.

Qəmli illəri beləcə keçər. Uşaqlıqdan çıxar. Bir kasib toy edər, bəy tərifi zamanı aşiq xələt istəyəndə xələti atası əvəzinə özü verər. Qəlbində qəm-kədər yuva salar. Aşığın sözündən inciyər.

Yetim uşaqlar beləcə böyüyər və yaşa dollarlar. Çox çətinliklə kişi olarlar. Allah heç kəsi yetim etməsin. Xeyalları uzaqlarda gəzər. Fikirləşər ki, bir də ölüm-itim olmasın. Özüm yetim oldum, barı balalarım yetim olmasın.

Gəzər uzaqlarda fikir-xəyalı,
Dilər, bir də ölüm-itim olmasın.
Özüm yetim qaldım erkən dünyada,
Barı balalarım yetim qalmasın.

...Taleyində baş verən olaylara müəllif “Mən” şeirində öz münasibətini bildirir. Tale məni sınağı

çəkdi. Ürəyimə daş bağlayıb dözdüm. Zalim fələk, mənə nə qədər əzab versən də, mən bu dünyadan bezəsi deyiləm. Öz tüstümə kor olmuşam. Soyuq və istiyə fikir verməmişəm. Üstümə dərd gəlsə də, misra-misra şeirə dönmüşəm.

Haqsızlığa həmişə yağı kimi qılınc çalmışam. Haqq körpüsünün tağıyam. Kərəmin nakam eşqinə ağlayıram və “Dilqəmi”də saz kimi sizildiyarıram. Bir namərdə mərd əyilirsə, dünyada bu mənə dərd olur. Şər əlində aciz qalib gözü dörd olan və kirpiyindən qan-yaş daman gözə bənzəyirəm.

Haqq yolunda, ay Dayandur, yaman çox,
Keçmiş keçdi, gələcəyə güman yox.
Ulu Tanrı, səndən mənə aman yox,
Öz baxtımı gərək özüm yazam mən.

Aşıq və el şairi, dostu Zərgər Abbasa ünvanladığı “Ay Abbas” şeirində müəllif Abbasa dərin məhəbbətini ifadə edir: Sənin misralarından “çiçək” və “gül” ətri gəlir. Ona görə də onları dərmək istəyirəm. Ürəyimdə sənin xüsusi yerin var. Mən ürəyimi, Abbas, sənə verirəm.

Əvvəldən çətinliyə qarşı durdu. Ona görə də el-oba içində şöhrətləndin. Sənin sözünün hikmətinə aşiq oldum. Dünyaya yüzlərlə aşiq gəlib gedib ki, onlar da verdiyi sözə sədaqətli olmuşlar. Biz də şeir və sənətə bağlıyıq. Abbas, mən Məcnun, sən də Kərəm kimisən. Dünyanın görkəmi dəyişib. Ölkəmi qara bulud tutub. Yağı düşmən ölkəmə qılınc çalır. Ona görə də, Abbas, gözündən “qan tökərəm”:

Dayandurun səhvi varsa, bağıشا,
Sil qəlbimi təmiz qarla, yağışa,
Qızıl kimi çək qəlibə, naxışla,
Sən zərgərsən, mən də zərəm, ay Abbas.

Tanrıya üz tutaraq ədalətsizlikdən gileylənir şair, uzaq və yaxın adamlarına deyir ki, könlümdə “odum” var. Var-dövlət olan yerdə məni axtarmaq lazımlı deyil, ona görə ki, varım yoxdur. Deməyə və yazmağa da bir şeyim yoxdu, ürək göynərtisindən başqa.

Nəyi deyim, yazım nəyi,
Gedə köksümün göynəyi,
Haqq deyilənin gəlməyi
Qaldı hansı vaxta, Tanrı?

Deyirlər ki, Yaradan hər şeyi yoxdan var edir... Nə qədər çalışdımsa, haqqdan səs gəlmədi, – deyir şair. Sevincim çıxdan ölüb. İçimdə də dərd ölüb. Yalan sözlərdən Sevgin yorulub:

Sevgin, boş vədlərdən gəlmışəm təngə,
Haqsızlar haqq ilə çıxıbdır cəngə.
Tülükü nərə çəkib dönüb pələngə,
Çaqqalın əlində qurd ölüb gedir.

Kitabın ikinci bölümü “Sevgi dünyası” adlanır. Bu şeirlərdə Dayandur ürəyində qövr edən sevgi hissələrini, iztirablı və sevincli anlarını təbii boyalarla göstərir.

“Yadından çıxıb” şeirində İlahiyyə müraciət edən müəllifin ürək sıxlıqlarında bir az da təbəssüm görünür:

Sən bizi sevgidən yaratdın axı,
Ən ülvə sevgilər adından çıxıb.
Tanrı, bu gözələ hər şey vermisən,
Bircə ürək vermək yadından çıxıb.

Səhər tezdən şəhli bənövşəni dər, çəmənlikdə aqyalın gəz deyə, şair bir gözələ xeyirli sabahlar arzulayır:

Tanrı ola yar gözələ,
Bu nazənin PİR gözələ,
Sevgin, belə bir gözələ
Yaz, sabahın xeyir olsun.

Dayandur Sevginin diqqəti çəkən şeirlərdən biri də “Məni sevəcəksən ölündən sonra”dır.

Şeir daşıdığı mənə yükünə görə maraqlı bir məsələ üzərində qurulub. Aşıq sevir, ancaq sevdiyi gözəl onu sevmir. Aşıq güman edir ki, o ölündən sonra sevdiyi gözəl onu sevəcək. Bu deyim və yozum aşiqin gəldiyi kədərli nəticədir.

Yaşa dolacaqsan və sirri qəlbində yaşa-dacaqsan. Sənə məzar daşım həmdəm olacaq və həmin məzar önündə diz çöküb ağlayacaqsan. Məni ölündən sonra sevəcəksən...

Hələ ki, ömr elə sən gülə-gülə,
Hələ yetişməyib sənə bəd xəbər.
Əzizim, taleyim yazılıb belə,
Mən diri bədbəxtəm, ölü bəxtəvər,
Məni sevəcəksən ölündən sonra.

“Qayıdacaqsan” şeiri də bu qəbildəndir. Qara fikirləri “yaşla boyansa” geri dönəcək o gözəl...

Coşqun dağ çayıtək çağlaya bilsən,
Səsinlə dünyani dağlaya bilsən,
Ürəkdən ah çekib ağlaya bilsən,
Gözündə su yansa, qayıdacaqsan.

“Gözəl” şeirində şair bir gözəlin obrazını yaradıb. Səni necə vəsf etsəm də, sözlərim bu gözəlliyyə dəyməz. Səni sanki böyük bir nəqqas yaradıb:

Ayrılıq Sevginin qəddini əyib,
O al dodaqların gilastək dəyib,
Üstündə ilahi elə işləyib,
Çətindi vəsf etsin söz səni, gözəl.

Dayandur Sevginin kitaba daxil edilmiş şeirlərdə kədərli məhəbbət notları üstünlük təşkil edir. Bu cəhətdən şairin “Yar andı” və “Gel indi” təcnisləri də maraq doğurur. Hər iki təcnisdə məhəbbətin iztirabları müxtəlif boyalarla təsvir edilib:

Ürəyimə yazılıbdı yar adı,
Sevən qəlbim həsrətindən yaradı,
Çəkdiklərim, Allah, nəyə yaradı?
Göz yaşından ala göllər yarandı.

Yaxud:

Həmsöhbətin arifdirsa, kəlmə, din,
Ürəklərdə yuva qurmaز gəlmə din,
Zalim qızı, sağ vaxtımı gəlmədin,
Cənazəmi qaldırmağa gel indi.

“Qəm” şeirində də nisgilli bir ürəyin çırpıntıları dilə gəlir. Qəmlə yoğrulmuş ürək kükreyərək sanki nalə çekir.

Məhəbbətim üzümə gülmədi. Dünyadan baş götürüb qaçsam da, qəm məndən el çəkmir.

Savalan dağının qarına baxıram. Yarın yara qovuşmasına Araz çayı imkan verməz. Ürəyimin tarına barmaq vursan, hər an mənə tərəf qəm gələcək:

Bədəni buz, gözləri qan, daş ürək,
Açılmadı sinən üstə bir çiçək,

Heç qovuşma vüsalına mənimtək,
Görüm səni bu dünyada qarı, qəm.

Kitabın sonunda verilən “Ruhların söhbəti” esesi keçmiş anların bu günlə səsləşən cəhətlərini özündə ehtiva edir. Hazırkı dövrə torpaqlarımızın xeyli hissəsi erməni cəlladlarının işğali altındadır. Dialoq şəklində yazılan bu esse də Mirzə Cəlil və erməni Aşot arasında gedir.

Mirzə Cəlilin “Kamança”-əsərində xilas etdiyi Aşotdan və onun əməllərindən söz açılır. Mirzə Cəlillə Aşotun ruhlarının dialoqu maraq doğuran bir mükaliməyə bənzəyir. Müəllif ermənilərin iyrənc və murdar xisletini Aşotun ruhu vasitəsilə dilləndirir. Aşot Mirzə Cəlilin “Ölülər”-əsərindəki Şeyx Nəsrullah, Şeyx Əhməd və Kefli İsgəndərdən danışır. Belə söyləyir ki, Şeyx Əhmədin anası ermənidir. Şeyx Nəsrullah və Şeyx Əhməd Ermənistana gedəndən sonra əsas rəhbər Şeyx Əhməd olur. Essenin sonunda Mirzə Cəlillə Mirzə Ələkbər Sabirin söhbəti (ruhlarının söhbəti) verilir. Doğma vətənini miskin görən Sabir yaxşı ki, ruha çevirilib...

Dayandur Sevginin kitaba daxil olunmuş şeirlərinin əsas mövzusunu Vətən, yaralı Qarabağ, təbiət, Vətən övladları, Allaha məhəbbət və sair məsələlər təşkil edir. O, ürəyinə yatan mövzuları özünəməxsus təsirli bədii dillə, yeni boyalar və obrazlı ifadələrlə əks etdirir, dərin ümumiləşdirmələr aparır və bununla bahəm, xoş lirizmi onun yaradıcılığının ən yaxşı keyfiyyəti kimi nəzərə çarpir. Hansı mövzuya müraciət etməsindən asılı olmayaraq şair onu daxili istəkdən yaradır. Dayandurun şeirləri onun ürəyinin bir qədər ilhq-isti döyüntülərinə bənzəyir. Belə hərarətli, isti nəfəsi onun poeziyasının qanına və canına hoparaq zirvədən başlayan bulaq suyu kimi yavaş-yavaş öz cığırı ilə süzülüb gedir: aram-aram, asta-asta, zümrüdmə edərək...

Dayandur Sevginin təbii həyat lövhələrini xatırladan şeirləri dilinin aydınlığı, yiğcamlığı, sadəliyi, ahəngdarlığı ilə oxucunu özünə daha yaxından bağlayır. Belə bir qənaətə gəlmək olur ki, şairin mövzu seçimi zamanın tələbindən doğur. O, mövzunu axtarmır, mövzu özü onu tapır. Bunun nəticəsidir ki, mövzu rəngarəngliyi onun şeirlərini ağışuna alır. Dayandur Sevgin duyğularının al şəfəqləri ürəklərə hərarət, qəlblərə işiq bəxş edir.

GÖYƏRÇİN YUVASI...

Burda binaların üstü qırmızı
Utanan qızların yanağı kimi.
Bu şəhərdə pəncərələr danişmir
Dilənən qadının uşağı kimi.

Elə ki yağışlar yağır şəhərə,
Damlar boyası sürtür dodaqlarına.
İslanmasın deyə, çölə çıxmayan,
Düzür ləyənləri otaqlarına.

Şəhərdə qohumlar yada qarışib,
Saatın dalınca qaçıq adamlar.
Yuxu əsir alıb yorğun şəhəri,
Burda ayaq üstə yatır adamlar.

Bu şəhəri dəniz basıb bağırna,
Bəlkə də, ondandır, yuxlayır, yatır.
Günləri ötürsün, ay bitsin deyə,
Hərə bir tərəfdə başını qatır.

Ey gənclər şəhəri, silkələn, oyan,
Daha bu gün keçdi, dəyişər sabah.
Sənin dilindədir, bir kəlmə "Ol!" de,
Unutma bu şəhəri unutma, Allah!

ÇƏTİN DEYİL XOŞBƏXT OLMAQ...

Bütün pərdələri bağladıq,
Qaranlığımıza sığındıq,
Çəkildik hücrələrimizə,
Unutduq gördükərimizi,
Unutduq...
Özümüzü ovutduq,
Bu gün də bacardıq çətin olanı;
Gülümsədik,
Kimsə anlamadı bu ağ yalanı.
Anlamadıq biz də kimsəni,
Bu gün də dünənin eynisi,
Dünən bu gündən cavan,
Sabahın eynəklisi...
Bu qaç-qovun adı yaşamaq...
Çətin də deyil, inan heç deyil...
Xoşbəxtliyə hardansa başlamaq...
Ümidlərimiz quşların qanadlarında,
Quşlarsa dənizin taa o tayında...

Əsmər HƏSƏNOVA

BƏS ELƏMİR ANLAMAĞA, ANLATMAQ...

Çıxıb getsəm indi...
Ayaqyalın keçsəm arpa zəmilərindən
Qızmar günəşin altında,
Görsəm, necə olur başqa cür yanmaq...
Çıxıb getsəm indi...
Sonuncu izlərimi ləpələr udsa,
Boğulsam mavi sularında dənizin,
Görsəm, necə olur başqa cür boğulmaq...
Çıxıb getsəm indi...
Bilmədiyim yollarla bilmədiyim şəhərə,
Ruhum köçsə yad bir bədənə,
Görsəm, necə olur başqa cür doğulmaq...
Sevgidən yazılan bütün kitablar,
Ah, bu kitablar...
Yaşamaq lazımdır, yaşamaq...
Bəs eləmir anlamağa anlatmaq
Eyni deyildir ki, heç bir oxumaq...

NAMƏLUM ŞƏHƏRDƏ...

Gör ha,
Neçə qış ötüb
O baharın üstündən
Neçə durna qatarı
Qayıdır səfərindən.
Mənim yerim bəllidi,

Gedib dönürəm geri;
Dönbə qayıtdığım yer
Sənsizlik ölkəsidi,
Qəriblik döngəsidi.
Burda hava soyuqdu,
Burda sənsizdir həyat,
Burda şəhər kimsəsiz,
Burda insanlar səssiz,
Getdiyin yollar kimi
Fikirlərim dolaşq...
Hərdən məktub yazırsan –
Həsrətimə bir işiq...
Əyilmiş hərflərə
Yüklənib bəhanələr,
Cümlələri titrəyir,
Kəlmələriysə ürkək
Üşüyür məntək..
Yazırsan:
“Yad eldə
Yad baxışdan uzaq ol,
Bəlkə, görüşmədik heç,
Ömür qısa, uzaq yol.
Qış da bitmədi, bəlkə,
Sən üzümə, əzizim;
Qalın elə əynini,
Geyin əlcəklərini...”
Axı hardan biləsən,
Naməlum bir şəhərin
Soyuq təqvimi deyil,
Sənin soyuq eşqindir
Burda üzüdən məni...

XOŞBƏXT İDİM

Sevirdim mən yağışı...
Pəncərəmdəki naxışını sevirdim,
Dayanmadan yağışını sevirdim...
Taqqıldayan səsini,
O həzin nəğməsini sevirdim,
Torpaqdakı qoxusunu,
Bu fəslin yuxusunu sevirdim...
Uşağıydım, bilmirdim,
Daman damlar,
Yaş odunlu ocaqlar,
Soyuq çaydanlar,
Qaranlıq otaqlar,
Ac adamlar var...
Ürəyi isti,
Əli üzüyən,
Qar topasına sevinən,

Ayaqqabısı yırtıq
Uşaqlar var...
Kirpiyi yaş,
Qazanı boş,
Sobası yanmayan analar var...
Laxlayan dirəyə söykənmiş,
Gözləri yerə zillənmiş,
Utanan atalar var,
Bilmirdim;
Xoşbəxt idim.

UZAQ MƏMLƏKƏT

Bəzən yaşılın sariya dönüşü
Sənə dərd olar..
Gözünün önündə açılan qönçə,
Min ilin ağacitək quruyar, solar
Bəzən hələ qar yağmadan
Qişın soyuqluğu dolar qəlbinə,
Üşüdər səni..
Qar dənələri yağar başına,
Ağarar saçın..
Xəbərsiz olar ağ tellər
Qara tellərindən...
Ağappaq köpüklü şəlalə kimi
Süzülər ciyinlərindən,
Bəzən donar baxışların,
Boylanar yollara
Kimsəsiz uşaqlar kimi...
Gözlədiyin o “kimsə” gəlməz,
Ovutmaz qəlbini yad əl sığalı,
Yetim qalar üzünün tumar yeri...
Bəzən o yad əl üçün darixar
Saçının sığal yeri..
Bəzən də bahar gəlmədən
Günəş doğular...
Qaranlıqlar boğular...
Xoş günlərin xatırəsi
Ümidinə qanad olar;
Qanadlanar arzular,
Coşğun dənizlər kimi çağlayar
Qəlbindəki diləklər.
Diləyini ünvanına çatdırar
Bu ünvansız küləklər.
Bəlkə, o gün, o “kimsə” gələr,
Xoşbəxt olarsan sən də
Ayağının dəymədiyi
Uzaq bir məmləkətdə...

İbrahim İBRAHİMLİ

KÜÇƏLƏRİN İRREALLIĞI

(bir pərdəli, üç şəkilli pantomim pyes)

İştirakçılar:

Birinci küçə
İkinci küçə
A küçəsi
B küçəsi

Orta yaşlı qadın və gənc xanım
Gənc qız və sair

1-ci şəkil

Böyük şəhərin yaxşı, sakit bir yerində küçələr. Dörd küçə. Onlar bir nöqtədə kəsişirlər və böyük şəhərin də gur yerinə yaxın küçələrdi. Ətrafında bir neçə çox da hündür olmayan bina var. Bu küçələrdən nə çox adamlar, nə də ki çox maşınlar keçir. Birinci küçənin sol tərəfində təhsil məkanı mövcuddur, həmin məkan da hündür bir şəkildə hasara alınıb, bu səbəbdən də küçədən o məkanın içi yaxşı görünmür. Küçələrin hər tərəfində səkilər var. Təsvir etdiyimiz bu küçələr günlü gündə çox da hündür omayan

binalara görə o qədər də günəşli olmur, yalnız o küçələrin şəhərin mərkəzinə tərəf olan istiqaməti günəşli olur və bunula belə, həmin küçələrin o biri istiqaməti, aşağı tərəfi küçələrin böyük şəhərin mərkəzinə tərəf olan hissəsindən fərqlənir, yəni həmin küçələrin aşağı tərəfi tamamilə kölgəlikdir.

Birinci küçə (düz istiqamətli bir xətlə bu küçəyə diqqət yetirəndə istər-istəməz anlayırsan ki, barəsində söhbət açdığımız küçənin mövcudluq məntiqi elədi ki, o, istənilən reallığın, mövcudluğun prinsiplərinə uyğunlaşmağı bacarar).

İkinci küçə (bu küçəyə müəyyənlik anlayışının imkanları ilə münasibət göstərəndə şəxsi varlığından ötrü yeqinləşdirirsən ki, onun mahiyyəti mütləq xarakterli müxtəlifliklər və ya mütləq universallıqdır).

A küçəsi (qeyd edilən küçənin reallığını kənardan müşahidə edəndə görürsən ki, onun reallığı reallıqdan kənar müstəsnalığın müfəssəlliyyidi).

B küçəsi (bu küçənin reallığını yaşayanda varlığında belə fikirləşirsən ki, həmin küçə içində qapalıdı, yəni onun mahiyyətinə varanda aşkarlayırsan ki, onun alt qatı var və o alt qatında gizlənən mahiyyətdə belədi; mənim mütləqliyim nəinki bu küçənin, hətta dünyanın məntiqidi və dünyanın reallığını qətiyyən onsuz təsəvvür etmək mümkün deyil).

Birinci küçə (barəsində söhbət apardığımız küçə o anda günəşin şüalarının təsiriynən varlığının yeqinliyində asudə bir formada qərarlaşmış kimi görünür).

İkinci küçə (o məkanın reallığında olanlarda, yəni mahiyyətindəki, anlayışlarda ötəri heç bir məna olmadığını sezdiyindən, belə düşünürsən ki, həmin küçə qeyd edilən reallıqda şəxsi varlığının deyil, ümumilikdə dünyadan fərqli reallığını yaşıdır).

A küçəsi (bu küçənin görünüşündə bir qaydasızlıq var, bu qaydasızlığa görə də ona diqqət yetirəndə elə zənn edirsən ki, o, indiki anda dünyadan xaotik modelin ifadə etməkdədir).

Maşın (bir mersedes haqqında söhbət açdığımız küçələrin birləşdiyi yerdən keçir, aşağı sürətlə. Onun belə hərəkət etməsindən belə bir məqamı fikirləşirsən ki: Vallah, küçədən keçən mersedes maşını sakitliyin elə bir məqamını ifadə edir ki, o ifadəyə yalnız yeqinliyin ən cəlbedici tərəfi kimi münasibət göstərmək olar).

B küçəsi (bu küçənin düzxətli görünüşündə onun hansısa reallığı inkar etmək məqamını nə müşahidə etmək, nə də hiss etmək olur, məhz buna görə də elə zənn edirsən ki, həmin küçə o anda mahiyyətinin reallığında mənfi nəsə olduğuna görə mahiyyətini bu böyük şəhərin reallığından gizlədir ki, varlığında dünya ilə onun arasında bərabərsizlik yaranan hansısa mənfi məqam görünməsin).

Birinci küçə (bu küçəyə təyinlik anlayışının imkanları ilə yanaşanda müəyyən etməyə nail olursan ki, qeyd edilən küçə mənbəyini elə bir mütləqlikdən alır ki, hələ o mütləqliyin forması mövcud dünyamıza məlum deyil).

İkinci küçə (həmin məkanda varlığında olanlarla və olmayanlarla mövcuddur və bu mövcudluqda da mənfi nəsə müşahidə edilmir, bu səbəbdən də onun barəsində adam elə fikirləşir ki, o, həmin məkanın və ətrafin

reallığını tam mənada mükəmməl şəkildə təyin edən bir anlayışdır).

Orta yaşılı qadın və gənc xanım (həmin məkanda səki ilə o iki şəxs binalara tərəf gedir, onların gedişindən bir məqamı təyin etmək mümkündü, yəni onlar o sərbəst yerişləri ilə demək istəyirlər ki, məhz indiki anda həmin küçələrin varlığında istənilən anlayışa mükəmməl mənada mühüm yer tapmaq mümkündür).

A küçəsi (bu küçəyə müəyyən qədər diqqət yetirəndə belə bir fikrə düşürsən ki, əslində barəsində söhbət açdığımız küçənin başlangıcı bu dünyadan məxsusi mütləqliyinin başlangıcıdır).

B küçəsi (bu küçənin əsas şəhər yoluna çıxan istiqamətinə baxanda belə bir duygunu yaşayırsan ki, həmin küçənin mahiyyəti dünyadan irreallığını bütün anlayışlara mövcudluq traektoriyası kimi qəbul etdirir).

Kölgə (qeyd edilən küçələrin ətrafindakı binalar günün qarşısını kəsdiyindən həmin küçələrin birləşdiyi yer və birləşdiyi yerdən müəyyən qədər o tərəfləri kölgəlikdi, xüsusi olaraq bildirim ki, həmin anda o kölgəyə diqqət yetirilsə, müəyyən etmək olar ki, o anlayışın həmin küçədəki reallığı dünyasızlığın əksinin müəyyənliliyinə meyillənməkdədir).

Küçələrin ümumi görünüşü (barəsində söhbət açdığımız küçələrə ümumi fonda diqqət göstərilsə, o halda görərik ki, həmin küçələrin ümumi görünüşünü bir mahiyyət əhatə edir. Yəni o küçələrin indiki andaki reallığı belədi ki, əgər həmin küçələrdə yerisən, o küçələr səni bütün zamanlarda mövcud olmaq reallığına aparıb çıxarıcaq).

2-ci şəkil

Küçələrin bayaqqı görünüşü. Küçələrdə sakitlidir, asfaltın içindəki xırda daşlar günəşin şüalarında cüzi olsa da, parıltı yaradır, əgər küçələrin kənarındaki səkilərdə ağaclar əkil-məsəydi, bu parlaqlıq daha çox olardı, ağacların kölgəsi o parlaqlığın yaratdığı fonun mütləq mənada parlamasına imkan yaratmırı, yəni kölgə olmasaydı, asfaldakı xırda daşlar günəşin şüalarının təsirindən müəyyən qədər də canlı xarakterə malik bir anlayış kimi görünərdi, bununla belə, deyim ki, həmin parıltı çox olmasa da, həmin küçələrin ümumi fonu elə də yeknəsək

deyil, düzünü qeyd edim ki, həmin küçələrin səliqəli, təmiz olması adanda o məkan haqqında mənfi fikirlərin yaranmasının qarşısını alır. Yəni o fona xüsusi diqqət yetirəndə görürsən ki, o küçələrin ətrafindakı binalar, evlər arxitektura baxımından zövqlə tikildiyindən adanda xoş duyğular yaradır.

Birinci küçə (bu küçəni bir az maili şəkildə müşahidə edəndə belə bir nəticəyə gəlirsən ki, barəsində danışdığımız küçə qətiyyən mahiyyətsiz bir reallığın mənfi xarakterli realsızlığının varlığı kimi yaşamaqdan tamamilə kənardadı).

İkinci küçə (qeyd edilən küçənin reallığına varanda təxmin edə bilirsən ki, həmin küçə elə indicə mahiyyətsiz reallıqdan aralanıb).

A küçəsi (mövcudluğunda bir realsızlıq duyulur, yəni onun reallığı elə bir mərhələnin səviyyəsindədir ki, həmin mərhələnin mahiyyətində hansısa müəyyənlilik təyin etmək olmaz).

B küçəsi (bu küçənin real müəyyənliliyinin bütünlüğünə nəzər yetirəndə müəyyən edirsən ki, onun mahiyyətsizliyində də mütləq xarakterli mahiyyət var).

Birinci küçə (o bir küçə kimi onun varlığında olan mükəmməllik elə bir mərhələdədi ki, həmin mükəmməlliyyin imkanı ilə mərhələsizlikdə də yaxşı mənalı mövcudluq mərhələsi yaratmaq olar).

İkinci küçə (onun görünüşündə bir anlayışsızlıq var və həmin anlayışsızlıq da mümkünlük anlamanın mövcud olma imkanında hansısa bir reallıq anlayışı kimi real deyil).

A küçəsi (bu küçəyə müəyyənlilik anlayışının prizmasından baxanda belə zənn edirsən ki, onun təyin etmə bucağı bu dünyadan ən mühüm mövcudluq mərhələsidir).

B küçəsi (əgər bu küçənin hazırkı durumuna bir reallıq kimi nəzər yetirsək, o halda görərik ki, həmin küçənin mövcudluğundakı həyat əhəmiyyətli görünüşü müstəsna xarakterli olmaqdır).

Birinci küçə (əgər bizlər bu küçənin reallığına sərbəst şəkildə yanaşsaq, o halda belə bir nəticəyə gələrik ki, həmin küçənin varlığında nə müdaxilə ediləsi mənfilik, nə də ki müdaxilə ediləsi müsbət xarakterli anlam var).

İkinci küçə (aşkarca görünür ki, bu küçənin reallığında bir məqam mövcuddur, həmin məqam da belə mahiyyətə malikdir, yəni o anda günəşin şüaları İkinci küçənin varlığına elə

sirayət edib ki, o istəsə də, istəməsə də, həmin məkanın deyil, atmosferdə, səmada olan reallığın guşənişin mahiyyətini yaşıyır).

Maşın (küçənin tən ortasından "Cip" markalı maşın keçir, maşın dörd yolun kəsişdiyi yerdən keçdiyindən çox ehtiyatla idarə olunur, onun o cür ehtiyatlı idarə olunmasından hiss edirsən ki, küçədə yaşınan həmin hərəkət məqamı hansısa təsir anının əsas cəhəti deyil, ötəri xüsusiliyin xarakteridi).

A küçəsi (qeyd edilən küçənin mövcudluğunda bir hissizliyin möyyənliyi var, məhz o müəyyənlikdən hiss edirsən ki, həmin o hissizliyin müəyyənliyi hansısa anlayışdan, ya da ki nədən ötrüsə müəyyənləşmədiyindən qeyd edilən məkanda ümumi fona daxil olmayı bacarmır).

B küçəsi (barəsində söhbət açdığınız küçənin hazırkı reallığı elə bir tarazsızlıq məqamındadı ki, həmin mütləqsiz tarazsızlığın mahiyyəti bildirilən məkandakı mütləq mərhələsinə bir mövcudluq kimi daxil olmayı reallaşdırı bilmir).

Gənc xanım (küçədən keçən o gənc, yaraşıqlı xanımın yerişinə diqqət yetirərkən müşahidə edirik ki, o, keçdiyi küçənin varlığında hansı mütləq reallığın olmasının qətiyyən fərqində deyil, yəni gənc xanım həmin anda küçənin müxtəlifliyindəki mühümlüyə və xarakterli mahiyyətin yaşamasına tam laqeyddir).

Birinci küçə (onun reallığı çox sakit bir görkəmdədir, onun bu görünüşündə təxminən belə bir fikir hasil etmək olar ki, o, həmin durumda güclü bir yağış istəyir və ona görə yağış istəmir ki, hava istidi, o səbəbdən istəyir ki, yağış yağanda səmavi anlayışlarla mükəmməl əlaqə qurub heç olmasa müəyyən qədər səmavi anlayışların mütləq üsullardakı səmavi reallıqlarını yaşısanın).

İkinci küçə (varlığında reallığında hansısa bir realsızlığa meyillilik var, yəni onun həmin meyilliliyində olan hərəkətsiz mənfilikdən sezir-sən ki, o küçənin indiki andakı mövcudluğu müdaxiləsiz reallığın nəticəsidir).

A küçəsi (mövcudluğunda bir durğunluq hiss olunur və həmin durğunluğun mahiyyətidə istənilən anlayışın reallığı ola bilər, məhz bu reallığa görə də onun qeyd edilən mövcudluqdakı mütləqliyi mütləqliyin abstrakt təmayülləri kimi dəyərləndirilməlidir).

B küçəsi (mövcudluğunda və həmin mövcudluğun bütöv məsafəsində günəşin şüalarının labüdüyündə təmas reallığı olduğundan fikirləşirsen ki, o küçə mənfi reallıqların mühümünü qəbul etmədiyindən reallığını günəşin bu dünyaya aid edilən müəyyənləşməsində və ya onun mahiyyətinin müəyyənliliyində tapıb).

Kölgə (günəşin şüalarının qarşısını binalar kəsdiyinə görə yaranmış kölgə artıq küçələri daha çox əhatə edib, məhz bu maraqlı əhatə etməsindən də görünür ki, o məkandakı reallığın əhatə dairəsi yalnız mükəmməlliyn irreal rasionallığındır).

Küçələrin ümumi görünüşü (o dörd küçənin həmin reallıqdakı ümumi görünüşü elə bir reallıqdı ki, onları müşahidə edəndə belə nəticə çıxarırsan ki, həmin anda o məkandakı bütün küçələr istənilən zaman anlayışının hətta varolmasızlığında da mütləq mənada var ola bilərlər).

3-cü şəkil

Əvvəlki şəkillərdə gördünüz küçələr. Bu şəkildə kölgə həmin küçələrin çox hissəsini əhatə edib. Küçələrdə sakitlikdir. Günəşin düşdürü yerlər nisbətən azalıb, küçələrin reallığına diqqət yetirəndə hiss edirsən ki, o məkanda olan müxtəlif anlayışlar, yəni nisbətən hündür binalar böyük ağaclar və sairələr barəsində səhbət apardığımız küçələrin darıxdırıcı bir görkəmdə olmasına şərait yaratmır, yəni o məkanda diqqət yetiriləsi anlayışların çox olmasını təmin edir, həm də o ətrafda görünənlərin reallığındaki müxtəlif anlayışların bir-birinə uyğun olmasına diqqəti yönəldir və bu uyğunluğun reallığının mütləqiyin mövcudluğu olduğunu aşkar şəkildə sərgiləyir. Məhz bu xüsusi bir reallığa görə də qeyd edilən həmin məkandakı mövcudluğun reallığından kənardə olmayan küçələrdə yaranmış bu fon da müsbət mənada diqqəti çox cəlb edən bir reallıq kimi görünür, yəni həmin küçələrin görüntüsü tam mənada sünilikdən kənardadır, o küçələrin mahiyyətində adiliyə aid olan bir anlayış da mövcud deyil.

Birinci küçə (bu küçənin reallığı yaxşı mənada cəlbedicidir və həmin küçələrdə qeyd edilən cəlbediciliyi yaradan da mütləq xarakterli bir anlayışdı, yəni həmin anda dünyyanın bütün mütləq mənalı reallığının barəsində səhbət

açılığımız küçədən keçib şimal-qərb istiqamətinə getməsindədir).

İkinci küçə (qeyd edilən küçənin reallığı elə bir naməlumluqdadı ki, həmin reallığa diqqət yetirəndə istər-istəməz belə zənn edirsən ki, həmin məkana aid olan bütün anlayışların mütləq təmayüllərini məntiqin və hətta məntiqsizliyin reallığında da əsaslandırmaq imkanına malikdir).

A küçəsi (bu küçənin reallığında bir təyinətmə məqamı mövcuddur və qeyd edilən mövcudluqda adı bir reallığın mövcudluğunu deyil. Yəni o küçənin müəyyənləşməmiş yəqinliyinə müraciət edəndə hiss edirsən ki, həmin məkanın reallığını heç vaxt hiss edib duymaqla qurtarmaq qətiyyən olmaz).

B küçəsi (qeyd edilən küçənin görüntüsündə hansısa dünyaya məxsus olan adilik məqamı mövcud deyil, yəni həmin küçənin təyinliyinin mahiyyətinə varmaq istəyəndə varlığından ötrü təyin edirsən ki, o anda qeyd edilən küçənin mahiyyəti hətta bu dünyyanın ən mütləq anlayışına da məlum olmayan bir durumdadı).

Birinci küçə (bu küçənin reallığını yaşayanda o yaşamda bir varolma məqamı hiss edirsən, yəni şəxsi varlığında belə bir məqam yəqinləşdirirsən ki, bu küçə qətiyyən göründüyü kimi deyil, yəni həmin anda barəsində səhbət apardığımız küçənin görünməyən tərəfi görünən tərəflərindən daha çoxdu, bu səbəbdən də bu küçənin mahiyyətini anlamaqdan ötrü gərək həmişə onun hər bir mistik olayının dünyyanın ən böyük reallığı kimi yaşamaq imkanını nəzərə alasan).

İkinci küçə (qeyd edilən bu anda aşkarca hiss edirsən ki, həmin mütləq anda barəsində səhbət apardığımız küçənin müəyyənliliyində bir bütövlük olsa da, həmin bütövlük hərəkətsiz bir durumdadı, məhz bu duruma görə də belə qənaətə gəlirsən ki, həmin küçədə bir mühüm məqam mövcuddur, yəni bildirilən küçədə o hərəkətsizliyə görə bu kainatda nə zaman anlayışı varsa, hamısı dayanıb).

Gənc qız (küçənin sol tərəfindən o bir tərəfə keçir, onun küçəni çox sərbəst bir formada keçməsində bir naməlumluq olsa da, bununla belə, o yeridən hansı mənanın olduğunu təyin etmək mümkünüdü, bu mümkünüyə görə də izah edim ki, gənc qızın gedişindəki məna bu anlamı ifadə edir: Siz bu küçənin reallığına adı bir

formada münasibət göstərməyin, bu küçə elə bir küçədir ki, burada dünyanın hansı mütləq və mükəmməl fərqliliyin desən, tapa bilərsən).

Maşın (küçələrin birləşdiyi yerin tən ortasından BMV markalı bir maşın keçir, maşının rəngi qaradı, həmin rəng günəşin şüalarında cüzi də olsa, parıldayıır, o rəngin parıltısından da belə nəticəyə gəlmək olar ki, əslində o parıltı ayrı bir parıltıdı, yəni günəşin şüaları o maşının rəngini parıldatmaqla hansısa cəhətini nümayiş etdirmək fikrində deyil, sadəcə olaraq o, qeyd edilən maşını parıldatmaqla həmin maşının istədiyi məkana çatmasının reallığını hərəkətə gətirir).

A küçəsi (küçənin duruşundakı reallıqda bir məqamın reallığı var, həmin reallıq da irreal reallıqdır, yəni o reallığın mahiyyəti belədi ki, əslində o küçə şəhərə tərəf gedən küçədən çıxışdan ötrü yaradılmayıb, əksinə şəhərin mərkəzinə gedən əsas küçə həmişə onun reallığında olan müxtəlif fərqli dünyaların fərqliliyində olanlardan istifadə etməyə görə qeyd edilən küçəyə birləşib).

B küçəsi (bu küçənin reallıq fonundakı məqamları müşahidə edəndə belə bir nəticə çıxarırsan ki, əslində onun bütün reallığı bir mütləq anlama əsaslanıb, yəni onun mövcudluq üsulu belədir: bu kainatdakı bütün zamanın və zaman anlayışlarının, zamanın müəyyənliyi məhz odur).

Birinci küçə (onun görünüşündə bir müəyyənsizlik var, təəccüblü olsa da, həmin müəyyənsizlikdə bir mövcudluq məqamı var, o anda dünyanın ən dəqiq məqamı budur və dünyadan ötrü nə anlayış lazımsa, həmin anlayışlar onun varlığındadır).

İkinci küçə (şəhərin mərkəzinə tərəf çıxış yolunun əsas küçəsindən onun reallığını öyrənmək istəyəndə istər-istəməz belə bir qərara gəlirsən ki, bu küçə qeyd edilən həmin anın reallığında mütləq xarakterli qeyri-səlisliyinin bu dünyadan ötrü olan məlumluğu gizlənib və həmin məlumluq da dünyanın yüksək səviyyəli məntiqiliyinin ən mükəmməl əyanılıyıdır).

A küçəsi (onun reallığında olanlara müəyyənliyin mistik tərəfləri ilə nəzər yetirəndə teyin edirsən ki, mahiyyətsizliyin müxtəlif formalı xaraktersizliyi onun bütövlüyündəki heç bir reallığa aid deyil və bu aidsizlik də təyinliyi ilə naməlumluqla məlumluğun heç nədən hər

reallıq yaradan mövcudluq durumunun mütləq əksidi).

B küçəsi (reallığında indiki zamanın bir xüsusiliyi görsənir, yəni onun mövcudluğunda bir məxsusiləşmiş, diqqəti cəlb edən bir reallıq aniliyi var, bu da onun haqqında belə bir güman yaradır ki, həmin küçə, qeyd edilən anın reallığında olanlar mahiyyətli mütləqlilik traektoriyasını yaradan xüsusiliyin xassəsidir).

Kölgə (bayaqkı şəkillərə nisbətən ətrafdakı binaların günəşin şüalarının qarşısını keşməsindən yaranan kölgə, demək olar ki, barəsində söhbət apardığımız küçələrin yarısına qədər çatıbdır, yəni əgər belə demək mümkünsə, artıq o məkandakı kölgə mütləq xarakterli bir reallıq məqamıdır, bu da o deməkdi ki, həmin anda kölgənin o məkandakı reallığı dünyada, dünyanın mövcudluq müəyyənliklərində dünya təyin etməkdədir).

Küçələrin ümumi görünüşü (həmin məkandakı küçələrin hamısını birlikdə müəyyən məsafədən müşahidə edəndə mütləq şəkildə nəticə çıxarırsan ki, barəsində söhbət açdığımız küçələrin mövcudluq durumu belə bir formadadır: indiki anda dünyanın bütün mütləq reallıqları və həmçinin mahiyyətli mövcudluq üsulları mütləq mənada o küçələrin reallığında varolma meyarı kimi təyin edilir).

Ulucay AKİF

OF SAYID

Quşlar dualarımızı
göylərə piçıldamaqçün
uçar bu torpağın səmalarında,
Göylər dualarımızın rənginə boyanar sübh çağrı.

Görsən ki,
yoxam bu yerin üstündə,
yoxam bu göyün altında,
demək, getmişəm,
demək, bir də gəlməyəcəm,
demək, Allah çağırıb.

içimizə sapılmış
ümid toxumlarıdır ağaclar,
bulud-bulud su daşıyar Allah qəlbimizə.

Görsən ki,
yoxam bu yerin üstündə,
yoxam bu göyün altında,
demək, hər şey yaxşıdır,
demək, qayıtmışam evimizə.

YURDUMUN İNSANI

*- bu kainatda günəşdən daha çox kim
çalışır?*

*- yurdumun insanı ki,
hər səhər günəşdən öncə çıxar evindən,
günəşdən öncə doğar bu torpağın üfüqlərində
və çantasındaki bir ovuc yeməyi də
doymaq üçün yox, ac qalmamaq üçün olar...*

*yurdumun insanı ki,
Bənövşə xaladır,
evinə çörək aparmaq üçün
çörək bişirib satar yüzlərlə insana.*

*yurdumun insanı ki,
üstünün toz-torpağı, ayaqqabısının palçığı
bu torpağın insanı olmasına dair
ən böyük sənəddir!*

*yurdumun insanı ki,
əllərinin qabarı, alnının qırışı
düşmən üçün ən böyük sərhəddir!*

*yurdumun insanı ki,
hər axşam günəşdən gec qayıdar evinə:
yorğun, amma xoşbəxt,
yorğun, amma məğrur,
yorğun, amma ümidi.*

*və zənbilindəki balaca çörəyi də
günəşdən də böyük sapsarı bir günəşdir!*

GİZLƏNQAC

Ucuz ətin şorbası ilə bayram keçirən ailələr
şükür etməyi öyrətdi uşaqlara
bizim balaca məhəllənin
kiçik evlərində...

*o uşaqları
nə atalar sözləri aldada bildi,
nə də qorxuda bildi kapitalizmin qəddar
marşları...
və beləcə kasıb ailələrin uşaqları da
yavaş-yavaş böyüməyə başladı...*

*o uşaqlar ki,
küçə davalarında nə döyülenə lağ etdi,*

nə də döyəni alqışladı,
kin saxlamadı ürəyində.
*o uşaqlar ki,
düzəltdiyi ilk oyuncaq
taxtadan silah oldu.
mühəribənin nəfəsini hiss etdi kürəyində...
o uşaqlar ki,
“bacı”, “qardaş” sözlərinin
qan bağı ilə yaranmadığını bildi.
dost dediklərimiz də ən az ailəmiz qədər
bizdəndi
və biz
qızlənqac oynayanda da
dostlarımızın tapa biləcəyi yerdə gizləndik.*

VƏRDİŞ

Çox pis vərdişlərim var...
*məsələn, bir yaz günü
aşıq olaram tanımadığım qızın
əllərinə, ayaqlarına, sinəsinə...
aşıq olaram yarpaqların rəqsinə,
günəşin gülüşünə, küləyin əsməsinə...*

çox pis vərdişlərim var...
*Məsələn, bir yaz günü
ümid dolar içimə,
məsciddən çıxıb kafeyə gedərəm,
qaldırıb badəmi deyərəm:
- bunu da Tanrıının sağlığına içirəm!*

çox pis vərdişlərim var...
*Məsələn, bir yaz günü
unudaram adını, səsini,
çixarsan yadımdan...
məsələn, bir yaz günü
keçərsən yanımıdan,
yaxınlaşış deyərəm:
- Sevirəm!*

OFSAYD

*Tam “xəyallarım gerçəkləşdi”
deyib sevinmək istəyəndə
həyat bayrağını qaldırır:
off-side!*

SUAL

İnsanları dirlər yox, dillər ayırdı.
mən öz dilimdə dedim,
sən öz dilində eşitdin.
insanları dirlər yox, dillər ayırdı.
mən öz dilimdə salamlaşdım,
sən öz dilində sağıllaşdın.

nə atom bombası var idi onda,
nə də gilyotini kəşf etmişdi adamlar.
hələ ucaltmamışdı Çin səddini adamlar,
hələ yox idi aramızda sərhədlər.

gəmirmirdi torpağı neft buruqları,
qusmurdu insanların üzünə torpaq qapqara
neft.
Misir fironları da fironluq etmirdi hələ,
əlimizdə rəngli parçalarla qaçmirdıq hərblərə.

təzəcə baş açmağa başlamışdıq təbiətdən,
təzəcə qovulmuşdu Adəm cənnətdən.
hələ etməmişdi ən böyük səhvi insanlar,
hələ etməmişdi ən böyük kəşfi insanlar.

indi kimi günahkar saymalyıq düşüb izə,
lənətləməliyik eramızdan əvvəl neçənci min ili?
görəsən, kim etdi bu qəddarlığı bizə,
görəsən, kim yaratdı,
kim yaratdı ikinci dili?

VƏ HEÇ NƏ...

Tanrıya inanmadan ibadət etmək kimidir
sevmədən sevişmək.
yavaş-yavaş özgələşir bədənin,
əvvəlcə özünə, sonra başqalarına...
yavaş-yavaş çürüyür əllərin,
ayaqlarınla özünü tərk edirsən.

bir də görürsən ki,
keçmişinlə bağlı planlar qurursan:
bu şəhərdə doğulacam,
bu şəhərdə aşiq olacam,
bu şəhərdə tərk ediləcəm...

unutmaq da,
unudulmaq qədər ağır olur,
qalın zəncir kimi asılır boynundan.

təbrikəklə!
bu gündən sən də

"ayrılıq" adlı diktatorun
köləsinə çevrilirsən...

sonra
həzin bir yaz gecəsində
gələcəyini xatırlamağa çalışırsan:
görəsən, harada, nə vaxt
və necə ölmüşdüm?
unutmuşam,
bilmirəm...

artıq mahnilər da
heç kimi xatırlatmır...
dinləyirsən, dinləyirsən
və heç nə eşitmirsən.

yəni bəzən
sadəcə yox olursan,
heç ölü də bilmirsən...

QAPI

Əvvəl
hasarlar ucaldıq,
evlərin,
şəhərlərin,
ölkələrin arasında.

Sonra
hasarları keçmək üçün
qapıları yaratdıq,
evlərin,
şəhərlərin,
ölkələrin arasında.
qəddarlıq etdik,
özümüzü hasara aldıq
və anlamadıq ki,
qapının hansı tərafında dursaq da,
hər zaman arxasında qalırıq...

ÇƏRPƏLƏNG

Balaca Zəhraya ithaf olunur
uşaqlar ölmür, bilirəm,
uşaqlar oynamaya daha gözəl yer tapır,
orada uşaqlar daha xoşbəxt, daha dəcəl,
səmasında təyyarələr yox,
çərpələnglər uçar sadəcə,
sən də ora getdin,
bilirəm...

*musiqisi quşların səsi,
sözləri uşaqların gülüşü olan
mahni bəstələmədik,
ona görə küsdün,
ona görə getdin bizdən.*

*Zəhra,
sənə bir sualım var:
- bağışlamaq nədir, bilirsənmi ki,
bizləri bağışlamayan?*

S.O.S

*Görüş yerimiz olan,
metrodağı s.o.s
indi
yoxluğunu yadıma salan
ən kədərli abidədir...*

P.S. Sən Onu Sevirsən

Küçə lampaları kimi söndü gülüşün
bir-bir, asta-asta, həm də
səhərə yaxın...

indi sən də
günəşi sadəcə görürsən,
istisini hiss etmirən...

bilirəm, bilirsən...

indi sən
yazdığını ən gözəl,
yaşadığım ən bərbad şeir kimisən,
gülüşünü itirmisən...

yəni
səni tərk edəndən gedə bilmirsənsə,
deməli, ayaqlarının
istifadə müddətini bitirmisən...

çağıırıram, gəlmirsən...

və bir gün
bədənidəki bütün ağrılar xatirəyə,
qəlbindəki ağrılar isə xəritəyə çevrilir...

sənə heç nə demirəm, eşidirsən?

GECƏ DUASI

*bir gecəlik də uzaqlaşaram keçmişimdən,
bir gecəlik də artar xatirələr.
təkcə necə olduğumu soruşma məndən,
ölümə gedən yolda bir az dincəlirəm.*

*əlimi uzatsam, tutacaq qədər yaxındır ay,
bu gecə də beynimin küçələrində
boş-boş veyillənirəm.*

*bir gecəlik də uzaq düşürəm keçmişimə,
bir gecəlik də artır xatirələr,
mənsə təkcə sənin dodaqlarından
adımı eşitmək istəyirəm.*

*bir gecəlik də çürüyür bədənin,
çürüyür mən toxuna bilmirəm deyə,
mənsə səni düşünürəm,
yəni ibadət edirəm.*

Mən:

– səni düşünürəm.

O:

– Allah qəbul etsin!

Allah:

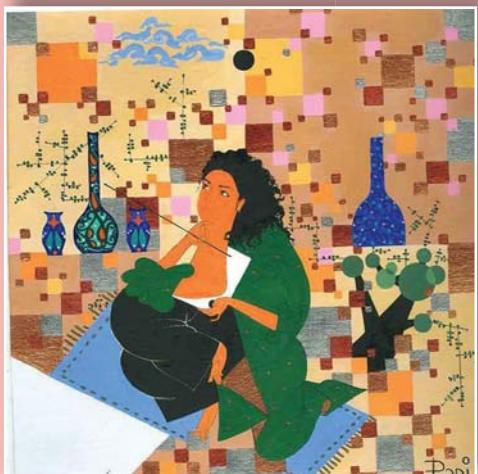
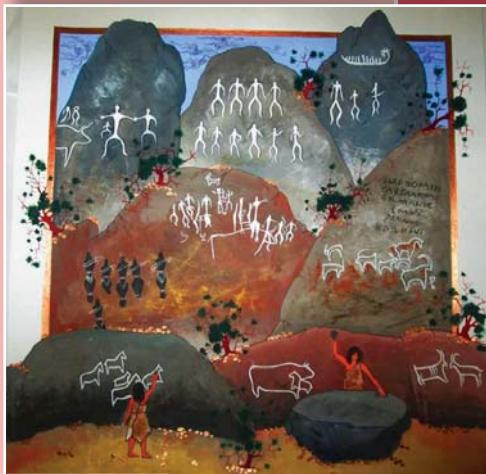
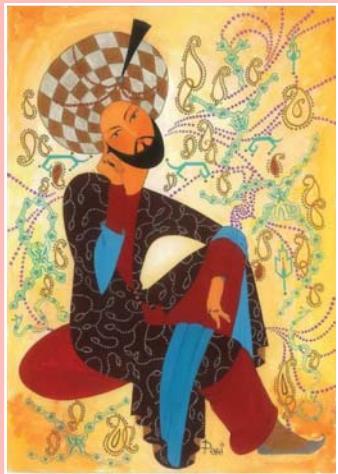
– eşidirəm.

SIQARET KÖTÜYÜ

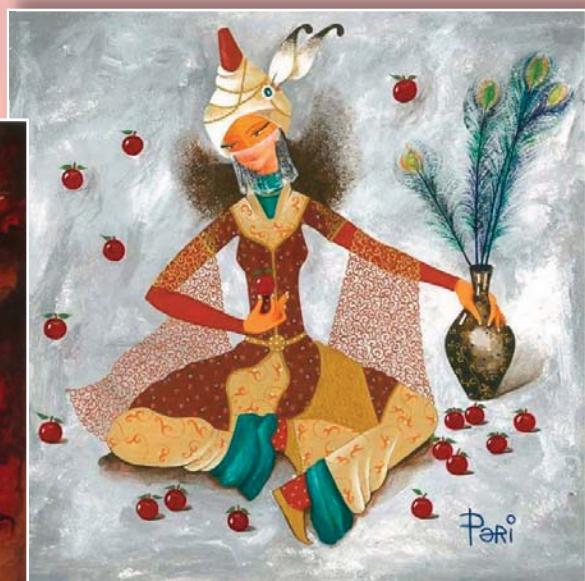
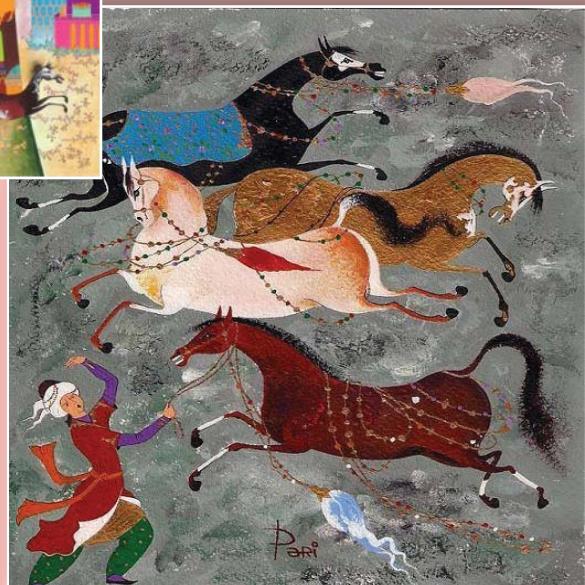
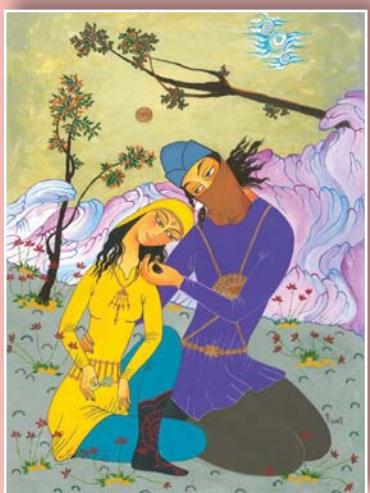
*eşitməyən qulaqlardır,
danışan başlardır Bakı.
nə yaxın dinləyər səni,
nə eşidər uzaqdakı.*

*elə bil palçıq kimiyəm,
sığramışam bir səkiyə.
hami əzir addım-addım,
çəkinmə, sən də tapdala.*

*ağrıların dinsin deyə,
ruhunu ruhuma sari,
ya siqaret kötüütək
vur səkidən yola sari...*

Pərinisə
İsgərova

ISNN 0134-522
İNDEKS AZ 1000 2 AZN